

Wie ben jij

Een verkenning van ons bestaan

Deel 2

Vijf gangbare werkelijkheden

Feiten en logica

Jan van Origo

Carla Drift is een fictieve persoon. Geen bestaand mens heeft voor haar model gestaan.

Man Leben is een fictieve persoon. Geen bestaand mens heeft voor hem model gestaan.

Narrator Nārāyana is een fictieve persoon. Geen bestaand mens heeft voor hem model gestaan.

Uitgegeven door: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2013

Dit werk is gelicenseerd onder een Creative Commons Naamsvermelding-NietCommercieel-GelijkDelen 3.0 Unported licentie

Photos, images, renderings and quotations in the text may be copyrighted by third parties.

Cover design: Microsoft Office - Aantrekkelijk

Bron afbeelding omslag: <http://de.wikipedia.org/wiki/Ozean>

Logo: http://en.wikipedia.org/wiki/Klein_bottle

ISBN: 978-94-91633-11-9

Omnia– Amsterdam Uitgeverij

Website: www.omnia-amsterdam.nl

*Dan regent neder
in de hoge fantasie
van opstandigen*

- vrij naar: Dante Alighieri, *De Goddelijk komedie – Purgatorio*, XVII.25

*Verbeeldingskracht, jij die ons vele malen
Belette op de wereld acht te slaan
Al schalde er een duizendtal cimbalen.*

*Wat drijft jou, buiten onze zinnen, aan?
Een lichtflits, in de hemel vormgegeven,
Vanzelf of door de wil van God ontstaan.*

- Dante Alighieri, *De Goddelijk komedie – Purgatorio*, XVII.13-18

*Wie wat vindt,
heeft slecht gezocht.*

- Rutger Kopland, *Verzamelde gedichten*

Inhoudsopgave

Inleiding	7
Feiten en logica – Renaissance in Florence	11
Feiten en logica – Zelfportretten	17
Feiten en logica – De mens is niet alleen	29
Feiten en logica – Een ander, een vreemde?	39
Feiten en logica – Georganiseerde chaos	47
Feiten en logica – Gefragmenteerd en universeel	57
Feiten en logica – Porta del Paradiso	67
Feiten en logica – Ontwaken van geloof	75
Feiten en logica – God op zoek naar de mens	87
Feiten en logica – De mens als God?	93
Feiten en logica – Waarachtige vrouw/man	101
Feiten en logica – Waan of verlichting	111
Feiten en logica – Dood: <i>“Waarom leer jij niet te leven”</i>	121
Feiten en logica – Tijdelijke uniekheid	131
Feiten en logica – Sprinkhaan in luciferdoos	137
Feiten en logica – Veroveraar	147
Feiten en logica – Wegen van de Ziel	157

Met Dank	167
Bibliografie	171
Index	183

Inleiding

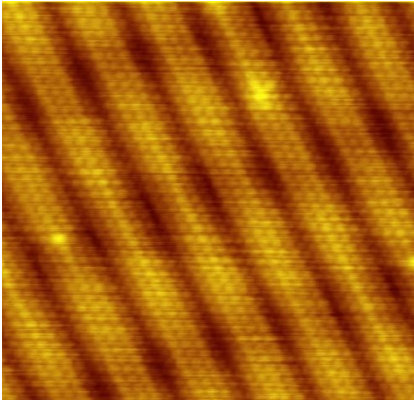
De zoektocht naar “Wie ben jij” in de vorm van “Een verkenning van ons bestaan” is een hedendaagse Odyssee met 17 aanlegplaatsen. Aan het einde zullen wij terugkijken op onze reis. Wij zullen zien dat alles in een zucht is volbracht.

Voordat wij de zoektocht hervatten met het betreden van de wereld van alledag, geven wij eerst een korte samenvatting van de reis tot nu toe.

Bij de eerste aanlegplaats hebben jij en ik de volkomen eenheid beleefd om vandaar via “Solipsisme”, “Het universum is een droombeeld”, “Panteïsme” en “Indra’s net” naar de tweede aanlegplaats te reizen.

Op de tweede aanlegplaats is de volkomen eenheid na een eerste scheuring van lucht en aarde [2] in onnoemelijk veel deeltjes uiteengevallen. Ook jij en ik zijn volkomen uiteengevallen in ontstellend veel minieme deeltjes. Na een eerste ordening binnen deze deeltjes, zijn wij – de hoofdpersonen Carla Drift, Man Leben en Narrator – na een ongelooflijk lange tijd in de vorm van mens op onze aarde teruggekeerd.

[3]

Bij de derde aanlegplaats hebben wij gezien hoe onderling vertrouwen en wederkerige verbondenheid tussen mensen tot stand is komen – en wordt bestendigd – door het plaatsen van “mensen”, “objecten”, “offergaven” en “het woord in het midden” tussen mensen onderling en/of tussen mensen en de onderlinge onzekerheid.

[4]

Als voorbereiding voor het vervolg van onze Odyssee – waarin wij het leven van alledag betreden – is er een intermezzo gevolgd waarin de drie hoofdpersonen elkaars biografie hebben beschreven.

Op dit deel van onze Odyssee gaan wij vijf gangbare werkelijkheden als aanlegplaatsen aandoen voor het leven van alledag, omdat deze vijf werkelijkheden een goede indruk geven van de menselijke beleving van het dagelijkse leven. Deze aanlegplaatsen zijn:

- o Feiten en logica
- o Intensiteiten en associaties
- o Leegte
- o Verandering
- o Onderlinge verbondenheid

Bieden deze vijf gangbare werkelijkheden alles wat wij nodig hebben voor onze zoektocht naar “Wie ben jij?” [5]. Wij hebben eens gelezen dat:

”Wanneer jij deze vijf aanlegplaatsen op een correcte manier bezoekt, dan ben jij opgenomen in het volkomen heelal. Bezoek jij deze gangbare werkelijkheden op een verkeerde manier, dan blijf jij een gewone sterveling”. [6]

Aan het einde van deze gangbare werkelijkheden zullen wij terugkijken om te zien of wij gewone stervelingen zijn gebleven en/of wij zijn opgenomen in het volkomen heelal.

[1] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Indra's_net

[2] Volgens Genesis 1:1 - het eerste boek van Oude Testament – schiep/scheidde God eerst de lucht en de aarde. De Hebreeuwse werkwoordkern “bara” heeft vier betekenissen: “scheppen”, “klieven”, “uitverkiezen” en “voeden”. Bron: <http://www.qbible.com/hebrew-old-testament/genesis/1.html>

In de Westerse vertalingen van de Hebreeuwse versie van het Oude Testament wordt het woord “shamayim” vertaald met “hemel”. Waarschijnlijk is “lucht” of “firmament” een betere vertaling voor het Hebreeuwse woord “shamayim”. Zie ook: <http://www.qbible.com/hebrew-old-testament/genesis/1.html> en http://www.ancient-hebrew.org/35_home.html en Benner Jeff A.A *Mechanical Translation of the Book of Genesis - The Hebrew text literally translated word for word*. 2007

[3] Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/Atom>

[4] Bron afbeelding: <http://fr.wikipedia.org/wiki/Charlemagne>

[5] Volgens het Boeddhisme geven de vijf skandha's alles wat wij nodig hebben voor onze spirituele ontwikkeling. Zie ook: Origo, Jan van, *Wie ben jij – een verkenning van ons bestaan – deel 1*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012 p. 172 - 183

[6] Bron: *The Sixth Patriarch's Dharma Jewel Platform Sutra*. San Francisco: Buddhist Text Translation Society, 2002, p. 381 – 382. Opmerking: “Buddha-use” en “Store enveloping consciousness” zijn weergegeven als “Volkomen heelal”.

F

eiten en logica

Renaissance in Florence

Op onze hedendaagse Odyssee naar “Wie ben jij” zijn wij in Florence aangekomen bij de aanlegplaats “Feiten en logica”.

Waarom zijn wij in Florence voor deze aanlegplaats “Feiten en logica”?

Het ontstaan van de eerste feiten en logica bij mensen is in nevelen gehuld [1]. Wanneer heeft een mens voor het eerst bewust een feit waargenomen? Bij het gebruik van een steen als slagwapen of bij liefdegevoelens voor nakomelingen? Hoe heeft een mens voor het eerst bewust een logische verband gezien? Bij het bewust eten van planten met bepaalde eigenschappen of bij het voorzien van zwangerschap na geslachtsgemeenschap? Wij weten het niet.

[2]

Tijdens deze aanlegplaats willen wij de wereld van religie [3] – of beter: hetgeen waarop mensen terugvallen wanneer duiding gegeven moet worden aan het onbekende – vermijden, want tijdens onze zoektocht komt religie op andere aanlegplaatsen voldoende aan bod.

[4]

Ook gaan wij door tijdgebrek voorbij aan het ontstaan en de verdere ontwikkeling van de filosofie in de Oudheid [5].

Onze aanlegplaats “Feiten en logica” vangt aan bij de overgang van de Middeleeuwse Scholastiek [6] naar de Renaissance. Beide levensbeschouwingen hebben gepoogd de wereld als deterministisch te beschouwen, dat wil zeggen: wanneer de uitgangspunten en de interne regels bekend zijn, dan is het verleden, het heden en de toekomst bepaald. Beide filosofische stromingen hebben er alles aan gedaan om de ordening en de interne regels vast te leggen om zo grip en zicht te krijgen op de leefwereld gecentreerd rondom God [7] binnen de

Scholastiek, of rondom de mens en de menselijke rede binnen de heersende elite in de Renaissance [8].

Binnen het Christendom is vanaf het begin gedebatteerd over de relatie tussen waarheid geopenbaard door God in de heilige geschriften, en de ononderbroken ontdekking van de feitelijke werkelijkheid door de menselijke rede die binnen het Christelijke geloof ook als een gave Gods wordt gezien [9]; deze debatten hebben in uitgestrektheid hun hoogtepunt gehad tijdens de hoogtijdagen van de Scholastiek.

Met de aanvang van de Renaissance in en rond Florence verschoof de bron voor de ontdekking van de feitelijke werkelijkheid voorgoed van de openbaringen door God in de heilige Schriften naar de menselijke rede met de mens als middelpunt. Volgens het Oude Testament is de aarde door God gegrondvest en zal nimmer bewegen [10], maar rond 1600 n. Chr. hadden Copernicus [11] en Kepler onomstotelijk aangetoond dat de aarde rond de zon draaide. Galileo Galileï heeft deze feitelijke ontdekking in 1632 n. Chr. door middel van zijn geschrift *Dialogo di Galileo Galilei sopra i due Massimi Sistemi del Mondo Tolemaico e Copernicano* (Tweegesprek van Galileo Galilei over de twee belangrijkste wereldsystemen, het ptolemeïsche en copernicaanse) verdedigd tegenover de kerkelijk inquisitie. De Christelijke kerk heeft hem in 1633 na Chr. veroordeeld tot permanent huisarrest en de Dialogo zijn in de ban gedaan. Ruim 100 jaar later – in 1737 n. Chr. – werd Galileï vanuit een bescheiden grafplaats herbegraven in een eregraf in de Basilica di Santa Croce in Florence. Pas in oktober 1992 n. Chr. werd de naam van Galileï binnen de Katholieke kerk officieel door Paus Johannes Paulus II gezuiverd [12].

[13]

Het continuüm in de overgang van de Scholastiek naar de Renaissance zien wij terug bij het bezoek aan de Basilica di Santa Maria del Carmine [14] met daarin de Cappella Brancacci gelegen aan het Piazza del Carmine [15] in Florence.

[16]

In het volgende bericht volgt het verslag van dit bezoek.

[1] Voor geïnteresseerde lezers: een klein tipje van de sluier over het vroege ontstaan van feiten en logica wordt opgelicht in:

- Arsuaga, Juan Luis, *Het halssieraad van de Neanderthaler – Op zoek naar de eerste denkers*. Amsterdam: Wereldbibliotheek: 1999
- Lewis-Williams, David & Pearce, David, *Inside the neolithic Mind*. London: Thames & Hudson, 2009
- Beyens, Louis, *De Graangodin – Het ontstaan van de landbouwcultuur*. Amsterdam: Atlas, 2004

[2] Afbeelding van de Venus van Willendorf volgens schatting meer dan 20.000 jaar voor Christus vervaardigd. Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Venus_of_Willendorf

[3] Voor het ontstaan en de ontwikkeling van religieuze ideeën verwijzen wij naar de studies:

- Eliade, Mircea, *A History of Religious Ideas, Volume 1*. Chicago: The University of Chicago Press, 1982;
- Johnston, Sarah Iles (ed.), *Religions of the Ancient World – a Guide*. Cambridge: Harvard University Press, 2004;
- Mallory, J.P. & Adams, D.Q., *The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World*. Oxford: Oxford University Press, 2007

[4] Steencirkel in Midden Engeland. Bron foto: Marieke Grijpink

[5] Er zijn verschillende standaardwerken over de geschiedenis van de filosofie.

[6] Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Scholastiek>

[7] Bijvoorbeeld: De vijf Godsbewijzen in de *Summa Theologica* van Thomas van Aquino. Zie ook: http://nl.wikipedia.org/wiki/Thomas_van_Aquino

[8] Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Renaissance>

[9] Zie ook: MacCulloch, Diarmid, *Christianity – The first three thousand Years*. New York: Viking, 2010 p. 141

[10] Zie onder meer: de Psalmen 93:1, 96:10, 105:5 en 1 Kronieken 16:30

[11] Zie ook: http://nl.wikipedia.org/wiki/Nicolaas_Copernicus

[12] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Galileo_Galilei

[13] Graftombe van Galileï in de Basilica di Santa Croce in Florence. Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Galileo_Galilei

[14] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Santa_Maria_del_Carmine,_Florence

[15] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Brancacci_Chapel

[16] Bron foto: http://en.wikipedia.org/wiki/Santa_Maria_del_Carmine,_Florence

F

eiten en logica

Zelfportretten

“Op mijn voettocht van Rome naar Amsterdam heb ik enkele weken bij vrienden in Florence gelogeed. Een van mijn vrienden nam mij mee naar het Piazza del Carmine om de Basilica di Santa Maria del Carmine te tonen met daarin de Cappella Brancacci”, zegt Narrator.

“Aan de buitenkant lijkt het een verweerd pakhuis, hoewel de hoofdingang anders doet vermoeden”, zegt Carla.

“Veel kerken in Italië zien er aan de buitenkant gesloten uit; de schoonheid wordt van binnen getoond”, zegt Man.

“De toegang tot de kapel is voor toeristen door de deur aan de rechterkant in het wit gestucte klooster, maar eerst bekijken wij de kerk”, zegt Narrator.

[1]

“Het klopt wat jij zegt, de rijkdom wordt binnen in de kerk getoond. Deze overdaad is voor mij teveel van het goede”, zegt Carla.

[2]

“Ik heb jullie hier naartoe meegenomen voor het plafond in combinatie met de muren. Door de beschildering van het plafond lijkt het alsof de kerk direct in de hemel overgaat. De hemel en aarde zijn in dit deel van de kerk met elkaar verbonden, met de overgang van de muren naar het plafond als scheiding”, zeg Narrator.

“Het plafond is een halve cilinder, maar door de zeer knappe “trompe d’oeil” [3] in de plafondschildering lijkt de toeschouwer in de hemel opgenomen te worden. De Middeleeuwse Scholastiek wordt in al haar pracht op dit plafond getoond”, zegt Man.

“Gekunsteld, maar knap gemaakt”, zegt Carla.

[4]

“Aan de rechterkant van het altaar is de Cappella Brancacci [5]; voor de bezichtiging van de fresco’s moeten wij buitenom – via de klooster-ingang aan de rechterkant van de kerk – de kapel binnengaan”, zegt Narrator.

“Dat is gedaan om het bezoek aan deze kapel te beperken en om met de inkomsten van de entree het onderhoud te bekostigen”, zegt Man.

“Ik laat jullie deze fresco’s in de kapel zien omdat de twee belangrijkste schilders van deze kapel de overgang naar de Renaissance verpersoonlijken. Masolino da Panicale schildert de mensen naar ideaalbeelden volgens de Scholastiek in een Middeleeuwse stijl, terwijl Masaccio de personen als menselijke individuen in al hun luister en rijkdom afbeeldt. Op het hogere deel aan de rechterwand van de kapel zijn beide stijlen in één fresco te zien”, zegt Narrator.

[6]

“De ideaalbeelden van de personen door Masolino spreken mij meer aan, de individuen van Masaccio zijn in mijn ogen ook ideaalbeelden die hun profane weelde en aardse welzijn overduidelijk wensen te tonen”, zegt Carla.

“Ik ben stil van deze overgang van stijl, wereldbeeld en weergave binnen een fresco”, zegt Man.

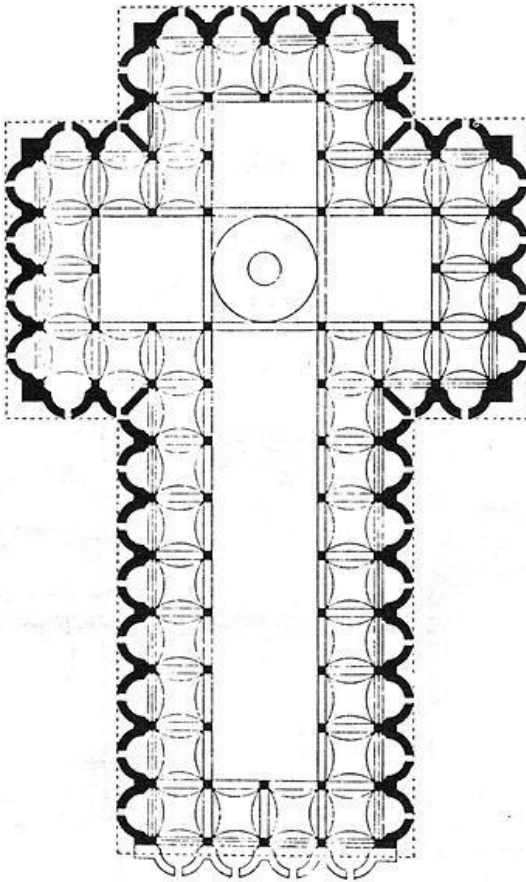

[7]

“Ik neem jullie nu mee naar het Uffizi Kunstmuseum op een kwartier lopen van deze kapel. Daar wil ik jullie een zelfportret van Albrecht

Dürer laten zien. Ik heb al kaartjes, dus wij hoeven niet lang in de rij te staan”, zegt Narrator.

“Zullen wij onderweg de Basilica Santa Maria del Santo Spirito [8] – ontworpen door Brunelleschi – bezoeken? Deze basiliek uit de vroege Renaissance heeft een prachtige maatvoering”, zegt Man.

[9]

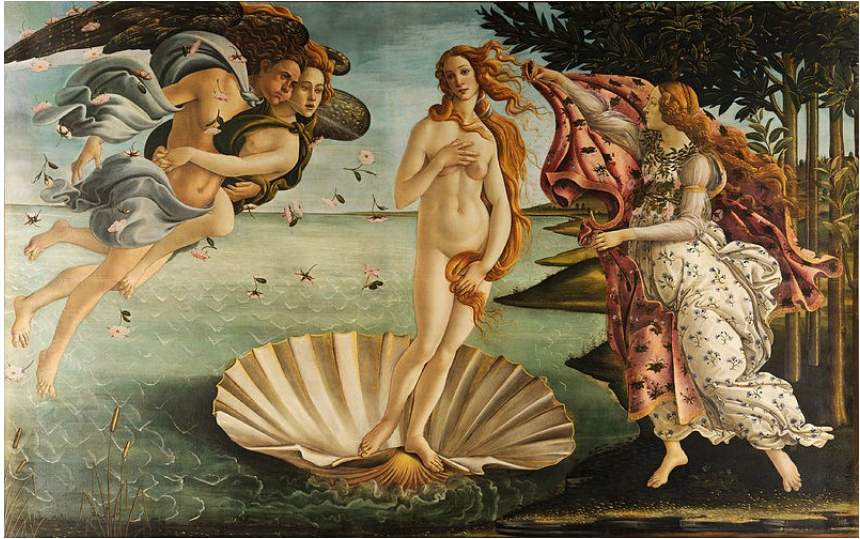
“Is daar de Crucifix van Michelangelo?”, vraagt Carla.

[10]

“Klopt, laten wij eerst wat drinken op het plein voor de Basiliek”, zegt Narrator.

Na het bezichtigen van de Basiliek gaan Carla, Man, en Narrator naar het Uffizi Museum [11]. Zij bekijken eerst de Renaissance schilderijen waaronder “De Geboorte van Venus” van Botticelli.

[12]

Daarna komen zij bij het zelfportret van Albrecht Dürer.

[13]

“Dit zelfportret van Albrecht Dürer wil ik jullie tonen, omdat Dürer met dit schilderij voorbijgaat aan het scholastisch ideaalbeeld van de mens aan het einde van de Middeleeuwen; hij overstijgt in deze afbeelding

van hemzelf ook het individuele vertoon van aardse rijkdom en profane pracht en praal uit de Renaissance. Hier wordt een mens getoond die wij vandaag in Duitsland op straat kunnen ontmoeten. Dit zelfportret heeft de kenmerken van een hedendaagse foto; het lijkt een snapshot”, zeg Narrator.

“Prachtig, behalve zijn kleren, zie ik hem zo vandaag op straat in Duitsland lopen. Na vele eeuwen met afbeeldingen van mensen zoals de schilder en de toeschouwers dachten dat zij eruit zagen of dachten dat zij eruit zouden moeten zien, gingen Dürer en zijn tijdgenoten kijken hoe zij er in werkelijkheid uitzagen en zij hadden de vaardigheden om dit in een schilderij weer te geven. Nu ik dit schilderij zie, – dat eigenlijk een foto of snapshot is – moet ik denken aan de essay *“On Photography”* van Susan Sontag [14]. In deze essay stelt zij dat mensen de werkelijkheid zo overweldigend vinden, dat men de inkadering van een foto nodig heeft om een beeld van de werkelijkheid te kunnen waarnemen en verwerken. Nu ik dit zelfportret zie, is het heel vertrouwd, maar tegelijkertijd mis ik oneindig veel. Ik zou deze man zoveel vragen willen stellen, ik zou hem in het echt binnen zijn leefwereld willen ontmoeten en enkele dagen met hem optrekken. Dit zelfportret geeft een glimp van de mens Albrecht Dürer en tegelijkertijd ontnemt het portret mijn beeld van hem. Susan Sontag gaat in haar essay een stap verder: zij zegt dat de werkelijkheid voor mensen zo onbevattelijk en overweldigend is, dat mensen zich met behulp van een camera beschermen tegen de omgeving; pas door een afbeelding of foto kunnen mensen de inkadering en verstillings van de werkelijk tot zich nemen en beleven; de vakantie wordt pas thuis beleefd bij het bekijken van de foto's van de vakantie”, zegt Man.

“Ik heb dezelfde gemengde gevoelens: prachtig om Albrecht Dürer te zien en tegelijkertijd onwerkelijk. Bij het noemen van de essay van Susan Sontag moet ik aan de “theorie van de blik van Sartre” [15]

denken: door mijn blik op het zelfportret maak ik een ding van Albrecht Dürer en daarmee ontnem ik zijn persoon en zijn nagedachtenis een groot deel van zijn vrijheid. Dit portret is voor mij een “pars pro toto” waarbij het deel – het zelfportret of de afbeelding van Albrecht Dürer – de plaats van het geheel inneemt. Mijn vraag bij het zien van het zelfportret blijft: “Wie ben jij?” , zegt Carla.

“Mijn Amerikaanse geliefde heeft in Zweden en later in een klooster in Amerika lang gestudeerd op de vraag “Wie zijn wij?”. Misschien heeft hij een antwoord gevonden op deze vraag tijdens het oplossen van Boeddhistische vraagstukken [16] en misschien past deze “pars pro toto” die mensen bij hun waarnemingen nodig hebben, heel goed binnen de metafoor van “Indra’s Net” [17]”, zegt Narrator.

“Misschien heb jij gelijk met deze metafoor; mensen kijken naar een parel binnen Indra’s Net en beleven op deze – indirecte – manier het gehele samengestelde Net van in elkaar weerkaatsende glasparels. Vanavond bij het avondeten zou ik graag mijn kijk op “Feiten en logica” van “Wie ben jij?” met jullie willen delen. Vandaag hebben wij een prachtige begin gemaakt met dit deel van de zoektocht naar “Wie ben jij?” vinden jullie niet?”, zegt Man Leben.

“Later zou ik jullie graag de wereld van de geordende chaos willen tonen, maar nu ben ik moe. Narrator, bedankt voor de rondleiding en jullie beiden bedankt voor jullie gezelschap. Ik ga nu siësta houden. Vanavond zie ik jullie weer bij het avondeten”, zegt Carla.

“Ik ben blij dat jullie mijn voorbereiding waarderen. Ik ga vanmiddag een goede vriend bezoeken”, zegt Narrator.

“Dan ga ik vanmiddag naar twee boekwinkels in Florence”, zegt Man.

[1] Bron foto: http://en.wikipedia.org/wiki/Santa_Maria_del_Carmine,_Florence

[2] Bron afbeelding: [http://it.wikipedia.org/wiki/Basilica_di_Santa_Maria_del_Carmine_\(Firenze\)](http://it.wikipedia.org/wiki/Basilica_di_Santa_Maria_del_Carmine_(Firenze))

[3] Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Trompe-l'oeil>

[4] Bron afbeelding: [http://it.wikipedia.org/wiki/Basilica_di_Santa_Maria_del_Carmine_\(Firenze\)](http://it.wikipedia.org/wiki/Basilica_di_Santa_Maria_del_Carmine_(Firenze))

[5] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Brancacci_Chapel; de fresco's in de kapel zijn op deze webpagina te zien.

[6] Fresco op het hogere deel aan de rechterwand van de kapel. Bron afbeelding: http://pl.wikipedia.org/wiki/Kaplica_Brancaccich

[7] Detail van de Fresco op het hogere deel aan de rechterwand van de kapel. Bron afbeelding: http://it.wikipedia.org/wiki/Cappella_Brancacci

[8] Zie ook: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Santo_Spirito_\(Florence\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Santo_Spirito_(Florence))

[9] Grondplan van de Basiliek. Bron afbeelding: [http://de.wikipedia.org/wiki/Santo_Spirito_\(Florenz\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Santo_Spirito_(Florenz))

[10] Michelangelo's Crucifix. Bron afbeelding: http://it.wikipedia.org/wiki/Basilica_di_Santo_Spirito

[11] Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Uffizi>

[12] Bron afbeelding: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Uffizi>

[13] Zelfportret van Albrecht Dürer. Bron afbeelding: http://de.wikipedia.org/wiki/Albrecht_D%C3%BCrер

[14] Zie ook: Sontag, Susan, *On Photography*. New York: Dell Publishing Co. Inc., 1978

[15] Zie ook: Nārāyana, Narrator, *"Carla Drift – Een Buitenbeentje, Een Biografie"*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012, p. 34

[16] Zie ook: Leben, Man, *Narrator – Een Weg*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2013, p. 99 - 136

[17] Zie ook: Origo, Jan van, *Wie ben jij – Een verkenning van ons bestaan – 1*. Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012, p. 66 - 68

F

eiten en logica

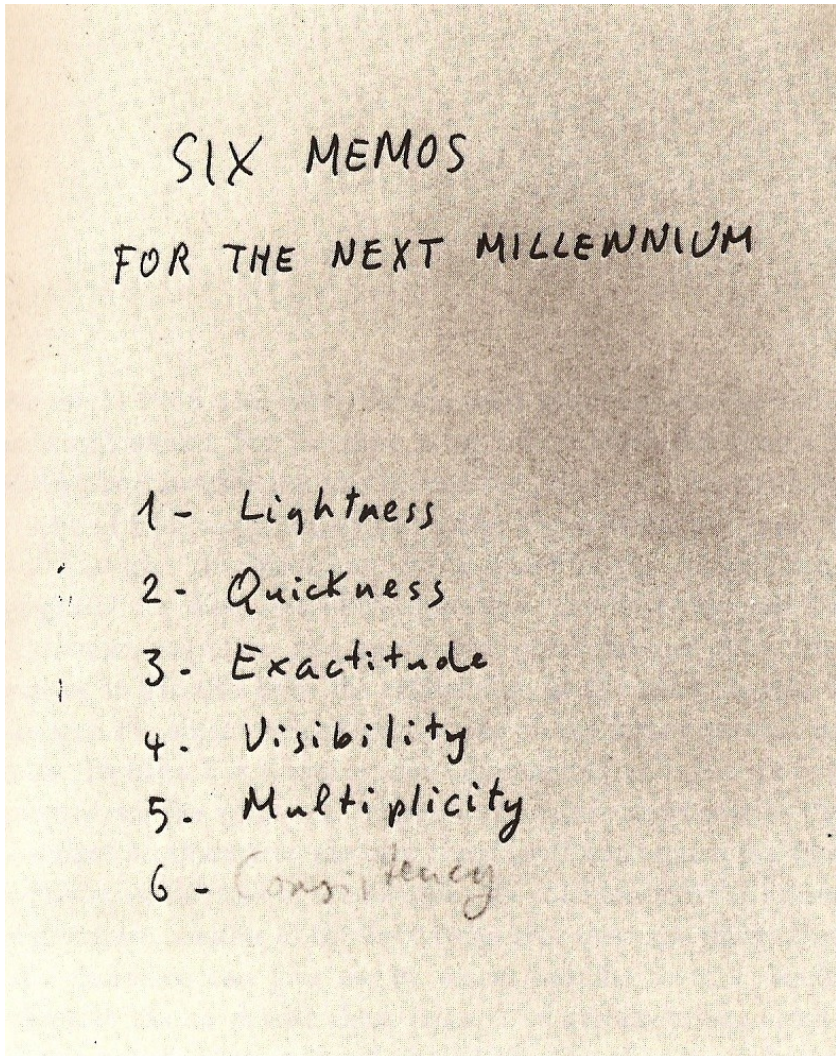
De mens is niet alleen

“Na mijn middagrust heb ik weer genoeg energie voor de avond. De vele tropische ziekten hebben hun sporen in mijn lichaam achtergelaten; een hele dag actief blijven is soms teveel van het goede. Welke boeken heb jij gekocht?”, zegt Carla.

“Een Italiaans cursusboek voor Sanskriet om mijn studie nieuw leven in te blazen en *“Six memos for the next Millennium”* van Italo Calvino. De titels van deze memos zijn intrigerend:

- 1 – Lightness,
- 2 – Quickness,
- 3 – Exactitude,
- 4 – Visibility,
- 5 – Multiplicity

en het nooit op papier gezette memo “6 – Consistency”. De titels voor deze memo’s zouden ook de richtsnoeren voor onze Odyssee moeten zijn, waarbij wij – net als Italo Calvino – het zesde memo nooit op papier kunnen zetten omdat wij dan het volledige universum in zijn volkomen oneindigheid moeten beschrijven”, zegt Man.

[1]

“Daar zie ik Narrator aankomen. Mooi om hier in de avondzon te zitten met uitzicht op de “Basilica di Santa Maria Novella”. Voldoet de façade van de Basilica ook aan de titels van de memo’s?”, vraagt Carla.

[2]

“Goede vraag met vele antwoorden. Goede ontmoeting gehad met jouw vriend?”, zegt Man.

“Mooi om elkaar na zoveel jaren weer te zien. Wij zijn veel veranderd en ook hetzelfde gebleven; vertrouwd en anders. Met de jaren is de lichamelijke aantrekkingskracht verdwenen, maar de genoeglijkheid van het samenzijn is gelukkig gebleven. Zullen wij eerst wat drinken en de menukaart vragen?”, zegt Narrator.

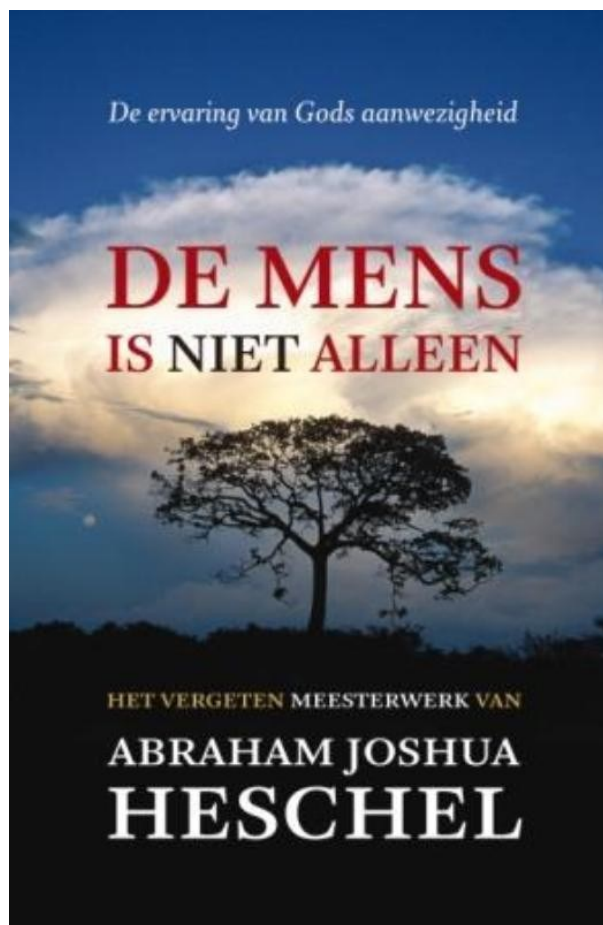
“Dat is goed. Dan zal ik na onze keuze uit het menu – zoals vanmiddag beloofd – mijn kijk op “Feiten en logica” van “Wie ben jij?” met jullie willen delen”, zegt Man.

Carla, Man en Narrator bestellen hun drankjes, maken hun keuze uit het menu en bestellen hun avondmaal.

“Gisteren ben ik begonnen in *“De mens is niet alleen – De ervaring van Gods aanwezigheid”*, de Nederlandse heruitgave van *“Man is not alone – A Philosophy of Religion”*, van Abraham Heschel [3] uit 1951. De titel van het boek spreekt mij aan, omdat mijn voornaam erin wordt genoemd en omdat ik meer wil weten over het geloof in God dat mij in mijn volwassen leven vreemd is gebleven. Ik heb lang in kloosters gewoond en ik heb groepen begeleid bij Oosterse wijsheid, maar een ervaring van Gods aanwezigheid heb ik nooit gehad. De eerste acht hoofdstukken van het boek over “het onuitsprekelijke”, “de opperste verbazing”, “de ultieme vraag die woorden te boven gaat” komen rechtstreeks uit mijn binnenste en gaan daaraan voorbij zoals bloesem aan een boom – opgenomen in het heelal – uit de aarde voorkomt, erdoor wordt gevoed en er weer in onder zal gaan [4]. In hoofdstuk 9 van het boek staat een passage – ik lees voor:

“Wij loven tezamen met de kiezels op het wegdek, die als versteende verbazing gelden, tezamen met alle bloemen en bomen die eruit zien alsof zij in stilte gehypnotiseerd zijn. Wanneer geest en ziel met elkaar in overeenstemming zijn, wordt geloof geboren” [5].

Tot hier is het boek voor mij volkomen logisch en herkenbaar, zoals ook het feit dat het “Ene” – dat alom aanwezige is – bestaat, waarin wij volkomen zijn opgenomen en waarvan wij, ieder en alles om ons heen tijdelijke manifestaties zijn. Maar God – als de andere – blijft een vreemde voor mij. Wie is hij? Waardoor staat God los van “het onuitsprekelijke”, “de opperste verbazing”, “de ultieme vraag die woorden te boven gaat”. Deze scheiding is voor mij onwerkelijk; ik kan dit niet bevatten: het is niet logisch”, zegt Man.

[6]

“In het land van mijn voorouders wordt het “Individuele Ene” of Ātman [7] – dat qua klank gelijkenis vertoont met ons woord adem – en het “Ene Alomvattende” of Brahman [8] verwoord en onderwezen door de Upanishads [9]. Via een volledig bewustzijn dat Ātman en Brahman twee manifestaties van het “Ene” zijn – en daardoor in elkaar samenvallen zoals een druppel in de zee – overstijgen wij ons mens-zijn op aarde.

[10]

Of wij – al dan niet – geloven in een “Een alomvattend Zelf” als eeuwigdurende entiteit, is van weinig belang voor ons menselijk leven met alledaagse vreugde, lijden en waanzin. Het Boeddhisme bewandelt een strikte middenweg tussen het “Een alomvattend Zelf” en het “menselijk dagelijks leven” om zo een bodemloze put van metafysische vraagstukken te vermijden [11]. Een tak van deze middenweg is de metafoor van Indra’s Net [12] dat een beperkte weergave biedt voor een onderling verband tussen al de afzonderlijke manifestaties en het “Een alomvattend Zelf”. De Mahābhārata brengt in dit denken een radicale verandering aan, door de aandacht in het alledaagse leven te verleggen van Ātman naar “Dharma” – of wereldorde en plicht [13]; Dharma betekent letterlijk “het plaatsen van het voortdurende zelf/ Zelf”. In de Bhagavad Gita – een klein en oud deel van de Mahābhārata – cumuleert de “aandacht voor het alledaagse leven”, wanneer Arjuna het strijdperk betreedt waarin families, leraren en leerlingen tegenover

elkaar staan in het spanningsveld tussen enerzijds de wereldorde en plicht (Dharmakshetra [14]) en anderzijds het menselijk handelen (Kuruksheetra [15]). Wanneer Arjuna zijn familie, leraren en dierbaren tegenover zich ziet staan, weigert hij het startsein te geven in de strijd tussen de twee partijen. Kṛṣṇa – zijn leidsman en wagenmenner tijdens dit gevecht – zet Arjuna aan om zijn plicht binnen de wereldorde te vervullen en Kṛṣṇa slaagt hier pas in nadat hij tijdens de dialoog zijn Goddelijke gedaante heeft aangenomen; daarna geeft Arjuna het startsein voor de strijd met desastreuze gevolgen voor alle hoofdrolspelers, maar waarin zij hun plicht en taak vervullen binnen de ontstane wereldorde. Binnen en samenvallend met het “Een alomvattend Zelf” is de Goddelijke gedaante van Kṛṣṇa in dit deel van de Mahābhārata een hoeder en leidsman van de wereldorde”, zegt Narrator.

“Binnen het denkkader van jouw voorouders met hun kijk op “Feiten en logica” vervullen mensen en Goden hun rol in de wereldorde. Binnen mijn denkkader past geen Goddelijke rol die losstaat van “het Ene onuitsprekelijke”: ik voel mij thuis binnen het denkraam van de Upanishads en binnen de middenweg van het Boeddhisme, maar ik bestudeer graag zienswijzen waar ik het niet mee eens ben, om hetgeen te achterhalen wat anderen zien en ik niet zie”, zegt Man.

“In de laatste zin hoor ik een uitspraak van Professor dr. W. Luijpen tijdens zijn colleges filosofie aan de TU Delft. Ook ik heb in mijn leven veel gestudeerd waar ik het niet mee eens ben. In mijn studies naar misdaden tegen de mensheid ben ik veel sluitende, onjuiste en leugenachtige denkkaders tegengekomen waar ik het volstrekt mee oneens ben. Na een studie van het Oude Testament en de Mahābhārata – met de nadruk op ahimsā of geweldloosheid als fundament van leven [16] – ben ik tot de conclusie gekomen dat het boeken zijn die vrede tot doel hebben, hoewel beide boeken vol staan van bedrog, geweld en

gruweldaden. Ik zie dat onze maaltijd eraan komt. Later hoop ik wat meer over het denkraam van de strijder te kunnen vertellen”, zegt Carla.

“Smakelijk eten; later gaan wij verder met onze zoektocht”, zegt Man.

“Voldeed onze discussie aan de titels van de zes memo’s van Italo Calvino?”, vraagt Narrator.

“Volgens mij wel”, zegt Carla.

“Volkomen”, zegt Man.

[1] Zie ook: Calvino, Italo, *Six Memos for the next Millennium*. New York: Vintage Books, 1993

[2] Bron afbeelding: http://nl.wikipedia.org/wiki/Santa_Maria_Novella

[3] Zie: Heschel, Abraham Joshua, *De mens is niet alleen - De ervaring van Gods aanwezigheid*. Utrecht: Kok, 2011. De oorspronkelijke uitgave is: Heschel, Abraham Joshua, *Man is not alone - A Philosophy of Religion*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1951. Zie ook: http://nl.wikipedia.org/wiki/Abraham_Joshua_Heschel

[4] Zie ook: Origo, Jan van, *Wie ben jij - Een verkenning van ons bestaan - 1*. Omnia - Amsterdam Uitgeverij, 2012, p. 50 - 51

[5] Zie: Heschel, Abraham Joshua, *De mens is niet alleen - De ervaring van Gods aanwezigheid*. Utrecht: Kok, 2011, p. 85.

[6] Bron afbeelding: Voorkant van Heschel, Abraham Joshua, *De mens is niet alleen - De ervaring van Gods aanwezigheid*. Utrecht: Kok, 2011

[7] Zie onder meer: [http://en.wikipedia.org/wiki/%C4%80tman_\(Hinduïsme\)](http://en.wikipedia.org/wiki/%C4%80tman_(Hinduïsme))

[8] Het woord Brahman is waarschijnlijk verwant met de werkwoordswortel $\sqrt{bhr}$ dat “vermeerderen of vergroten” betekent. Zie voor een verdere inleiding: <http://en.wikipedia.org/wiki/Brahman>

[9] Upanishad betekent letterlijk in het Sanskriet: “neerzitten gericht naar”. Dit neerzitten vindt plaats bij een leermeester voor onderricht in het eeuwigdurende alomvattende mysterie dat ons leven vormt. Bron: elektronische versie van het woordenboek Monier-Williams – MWDDS V1.5 Beta. Zie ook: <http://en.wikipedia.org/wiki/Upanishads>

[10] Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/Brahman>

[11] Zie ook: Badrinath, Chaturvedi, *The Mahābhārata – An Inquiry in the human Condition*. New Delhi: Orient Longman Private Limited, 2006, p. 67 - 68

[12] Zie ook: Origo, Jan van, *Wie ben jij – Een verkenning van ons bestaan – 1*. Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012, p. 66 – 68; Cook, Francis, *Hua-Yen Buddhism: The Jewel Net of Indra*. University Park and London: The Pennsylvania State University Press, 1977; Cleary, Thomas, *Entry Into the Inconceivable: An Introduction to Hua-yen Buddhism*. Boston: Shambhala, 2002; en Cleary, Thomas, *The Flower Ornament Scripture, a Translation of the Avatamsaka Sutra*. Boston: Shambhala, 1993

[13] Bron: Badrinath, Chaturvedi, *The Mahābhārata – An Inquiry in the human Condition*. New Delhi: Orient Longman Private Limited, 2006, p. 68. Zie ook hoofdstuk 4 voor een inleiding in Dharma.

[14] Dharmakshetra is samengesteld uit Dharma “plaatsen van het voortdurende zelf/Zelf”, en “kshetra” – letterlijk: veld.

[15] Kurukshetra is samengesteld uit Kuru – een vervoeging van “kr” dat “maken, doen of handelen” betekent en “kshetra” – letterlijk: veld.

[16] Zie ook: hoofdstuk 5 van Badrinath, Chaturvedi, *The Mahābhārata – An Inquiry in the human Condition*. New Delhi: Orient Longman Private Limited, 2006

[17] Bron afbeelding: <http://www.exoticindiaart.com/book/details/mahabharata-inquiry-in-human-condition-idh471/>

F

eiten en logica

Een ander, een vreemde?

“Mag ik – voordat jij ons meer gaat vertellen over de georganiseerde chaos en het denkraam van de strijder – terugkomen op onze discussie van gisteravond?”, vraagt Man aan Carla.

“Dat is goed, het is beter om een onderwerp af te ronden”, zegt Carla.

“Gisteravond las ik in de bundel van Boeddhistisch vraagstukken – een recente uitgave van de bundel die Narrator van zijn Amerikaanse vriend als afscheidscadeau had ontvangen – de passage:

“Alle voelende wezens hebben een actief bewustzijn, grenzeloos en vaag zonder fundament ter ondersteuning”.

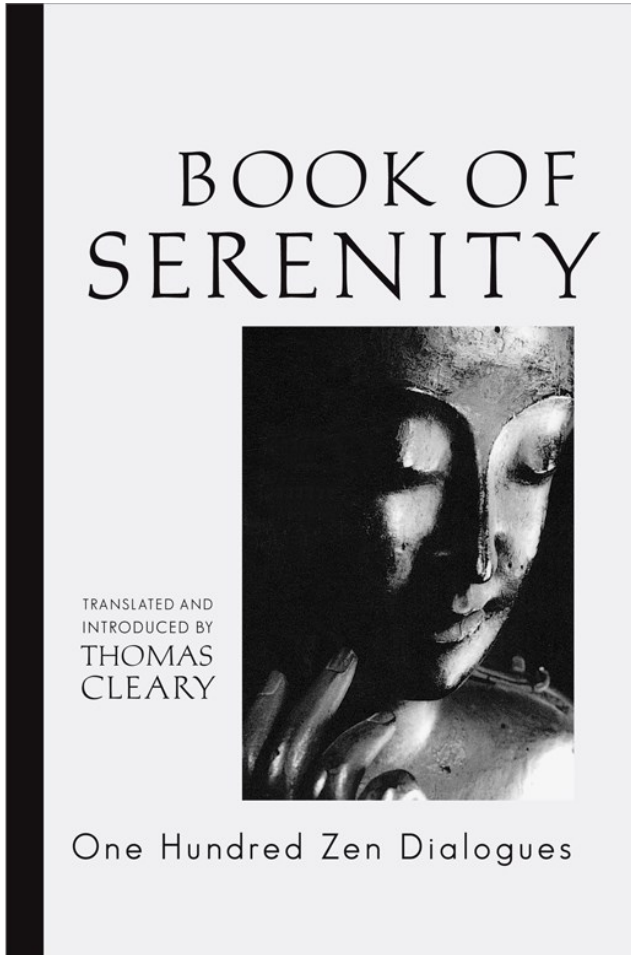
Als voorbeeld wordt genoemd:

“Wanneer een monnik voorbijkomt en hij wordt aangesproken met “Hé, jij”, dan zal deze monnik meteen zijn hoofd naar de spreker draaien. Wanneer deze monnik vervolgens aarzelt bij de tweede vraag “Wie ben jij?”, dan heeft deze monnik een actief bewustzijn, grenzeloos en vaag zonder fundament ter ondersteuning”.

Deze fundamentele staat van onwetendheid is – volgens dit vraagstuk – de onveranderlijke kennis van alle boeddha's. Het vers bij dit vraagstuk luidt:

*Een roep en men draait haar/zijn hoofd – Ken jij de zelf/Zelf of niet?
Vagelijk, als de maan [1] door de klimop, een wassende maan op dat
moment.*

*Het kind van de rijkdom, zodra zij/hij valt
Op de grenzeloze weg van behoeften, heeft veel zorgen. [2]*

Bij het lezen van dit vraagstuk en vers moest ik denken aan onze laatste discussie over onder andere God als “een ander, een vreemde”, die is gescheiden van “het onuitsprekelijke”, “de opperste verbazing”, “de ultieme vraag die woorden te boven gaat”. Waren God, de mensen en alles om ons heen voor de scheiding [4] in deze fundamentele staat van onwetendheid, zoals een gezond menselijk lichaam zonder kwalen ook een samenhangend geheel vormt zonder afzonderlijke onderdelen? Hadden zij een fundament ter ondersteuning en welk fundament was dit, of was het ontbreken van een fundament de bron van een actief bewustzijn, grenzeloos en vaag? Ik weet het antwoord op deze vragen niet. En – na de val, na de scheiding – waaruit komt de grenzeloze weg van behoeften met vele zorgen voort? Heschel vervolgt zijn essay “*Man is not alone*” [5] met de onderwerpen: “geloof”, “één God”, “aan het geloof voorbij”, “streven naar eenheid”, en “gewone daden zijn avonturen”. Zou Heschel de strofe “*Een roep en men draait haar/zijn hoofd*” uit het Boeddhistische vraagstuk hebben gezien in de categorie “gewone daden zijn avonturen”? Ik denk het wel; maar zou hij uiteindelijk “*Een roep*” en “*men draait haar/zijn hoofd*” als “een” of als “gescheiden” hebben gezien? Ik zie het vagelijk als een wassende maan door de klimop”, zegt Man.

“Bij de passage “*grenzeloos en vaag zonder fundament ter ondersteuning*” uit het Boeddhistisch vraagstuk denk ik aan “śūnya” – dat “leeg” betekent – uit de Hart Sūtra [6] waarin “vorm gelijk is aan leegte zoals leegte gelijk is aan vorm”; in leegte is geen Dharma – of wereldorde of plicht. Nu nodig ik jullie uit om de Cappelle Medicee [7] in de Basilica van San Lorenzo [8] te bezoeken. Deze kapel gelegen achter de Basiliek is een symbolisch mausoleum als praalgraf voor een deel van de familie van de Medici. Deze familie was een “*kind van de rijkdom in de Renaissance dat zodra zij viel op de grenzeloze weg van behoeften, veel zorgen heeft gekend*”. Het mausoleum geeft in mijn ogen

de immensheid en verkillung van de zorgen van deze familie prachtig weer”, zegt Narrator.

Carla, Man en Narrator bezoeken de Cappelle Medicee.

[9]

Weer buiten vervolgen zij hun discussie op een bank op het Piazza di Madonna degli Aldobrandini.

“Alles in de Cappelle Medicee is erop gericht om afstand te scheppen tot de toeschouwer. Ik verwacht dat in het verleden alleen genodigden door de familie werden toegelaten tot dit symbolisch praalgraf. Ik denk dat dit mausoleum tot doel had om het nageslacht van de Medici eraan te herinneren waaraan zij hun rijkdom te danken hadden en om

bezoekers te tonen welke “kinderen van rijkdom” hier herdacht worden. Bij ieder graf in het mausoleum heb ik mij afgevraagd “Wie ben jij?” en “Ken jij de zelf/Zelf of niet?”. Ik denk “Vagelijk, als de maan door de klimop”, maar de overvloed aan de vele soorten van “klimop” zal het zicht op de maan niet bevorderen”, zegt Man.

“Zullen wij nu Basilica van San Lorenzo bezoeken? De buitenkant is gesloten, maar ook bij deze basiliek wordt de pracht binnen getoond”, zegt Narrator.

[10]

“Ik ben blij dat wij de discussie hebben voortgezet, want hierdoor – en zeker na het bezoek aan de basiliek – ontstaat een mooie opstapje naar het ontstaan van een scheiding tussen wetenschap en religie in de Renaissance. De overgang in stijl van de koorkoepel naar het plafond van de hoofd- en zijbeuken toont de wens om de wetenschap gebaseerd op Middeleeuwse Scholastiek te gaan veranderen in een ordelijke wetenschap die alles keurig verklaard wanneer wij de grondbeginselen maar juist kennen en toepassen. Mag ik de volgende keer hierop verder gaan, want ik moet nu rusten?”, zegt Carla.

[12]

“Graag”, zeg Man.

“Tijdens het avondeten?”, zegt Narrator.

“Dat is goed”, zegt Carla.

[1] Zie ook: Drift, Carla, *Man Leben – Een Leven, Een Biografie*. Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012, p. 71 - 72

[2] Vrije weergave van een deel van het vraagstuk “Guishan’s Active Consiousness” uit: Cleary, Thomas, *Book of Serenity – One Hundred Zen Dialogues*. Bosten: Shambhala, 1998 p. 163 – 166.

[3] Bron afbeelding: <http://www.shambhala.com/book-of-serenity.html>

[4] Zie ook: De parabel van Adam en Eva verstoten uit het paradijs na de zondeval in Hoofdstuk 3 van Genesis in het Oude Testament.

[5] Zie: Heschel, Abraham Joshua, *Man is not alone – A Philosophy of Religion*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1951. Zie ook: http://nl.wikipedia.org/wiki/Abraham_Joshua_Heschel. In “*The Long Discourses of the Buddha*. Massachusetts: Wisdom Publications, 1995 p. 38-39” worden 32 verblijfplaatsen genoemd voor voelende wezens; waarvan 22 verblijfplaatsen voor Goden. Zijn binnen dit denkraam Goden ook “kinderen van rijkdom”?

[6] Zie: Leben, Man, *Narrator – Een Weg*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2013, p. 110 - 112

[7] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Medici_Chapel

[8] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Basilica_of_San_Lorenzo,_Florence

[9] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Medici_Chapel

[10] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Basilica_of_San_Lorenzo,_Florence

[11] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Basilica_of_San_Lorenzo,_Florence

[12] Bron afbeelding: http://de.wikipedia.org/wiki/Basilica_di_San_Lorenzo_di_Firenze

F

eiten en logica

Georganiseerde chaos

Carla, Man en Narrator zitten in het restaurant voor hun diner. Zij hebben hun drankjes en menukaart gekregen.

“Proost, op de voortgang van onze zoektocht. Zijn jullie tevreden tot nu toe”, zegt Man.

“Deels. De eenheid – en ook de binding tussen de ander met het alomvattende – is goed aan bod gekomen, maar de ander als entiteit blijft onderbelicht. Misschien kunnen wij daar meer aandacht aan geven”, zegt Narrator.

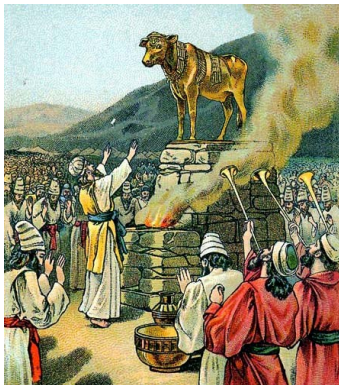
“Misschien heb ik tot nu toe teveel nadruk gelegd op het “Ene Alomvattende”. Dat komt waarschijnlijk door mijn levensloop met veel gedwongen scheidingen. De laatste jaren ben ik veel – mogelijk teveel – aandacht gaan geven aan de binding tussen alle gebeurtenissen in mijn leven. Wat vindt jij Carla”, zegt Man.

“Tijdens mijn inleiding tot de geordende chaos zal ik meer aandacht besteden aan de ander; bij een overzicht van de ontwikkeling binnen de wetenschap in een vogelvlucht is dat nodig. Vullen jullie mij aan vanuit jullie achtergrond en denkkader. Maar laten wij eerst onze maaltijd bestellen”, zegt Carla.

Carla, Man en Narrator maken hun keuze uit het menu en bestellen hun avondmaal.

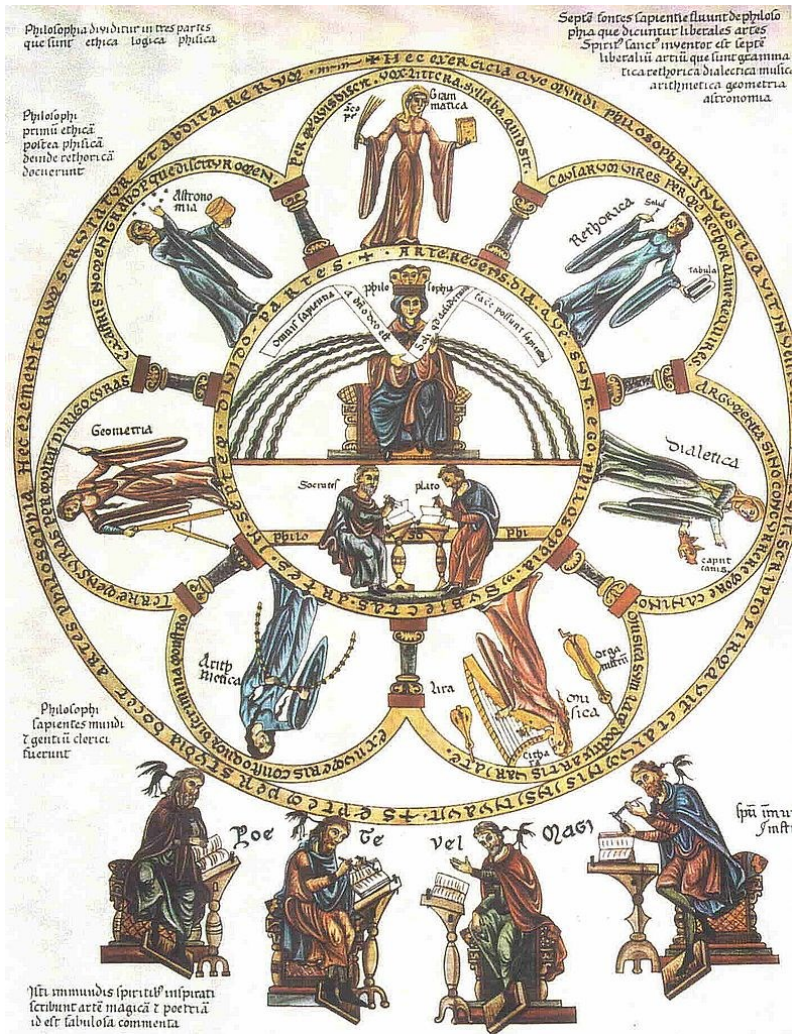
“Er kan op vele manieren een overzicht worden gegeven van de ontwikkeling van de wetenschap – die in onze tijd is gecumuleerd in een geordende chaos. Er zijn vele boeken met uitstekende inleidingen over

het ontstaan van logica, wiskunde, natuurkunde, sterrenkunde en andere wetenschappen. Mijn inleiding is persoonlijk en is zeker vatbaar voor kritiek; een kenmerk van wetenschap volgens Popper en Kuhn [1]. Ik denk dat wetenschap is begonnen toen mensen duiding zijn gaan geven aan hun leefomgeving opdat zij hun overlevingskansen kunnen vergroten door grip te krijgen op omstandigheden en tastbare zaken [2]. Waarschijnlijk hebben mensen in eerste instantie deze duiding proberen te geven door middel van rituelen, zoals jager-verzamelaars zich binnen rituelen identificeerden met hun prooi [3], herdersvolkeren via de vee-cyclus [4] en via de verering van het gouden kalf in het Oude Testament hun kudden wilden bestendigen en vergroten, en landbouwers via tijdsbepaling met bijbehorende rituelen in het jaar het moment voor het zaaien en oogsten vastlegden. Tegelijkertijd met duiding hebben mensen ook magische krachten toegekend aan rituelen, waardoor rituelen de gewenste omstandigheden konden bewerkstelligen. Deze creatieve daad van zinneming en zingeving [5] door middel van rituelen was een eerste revolutie in de wetenschappelijke ontwikkeling van mensen; restanten van deze revolutie zien wij vandaag nog steeds in het gedrag en rituelen binnen onze samenleving, bijvoorbeeld bij wendingen in het persoonlijke en openbare leven en bij jaarfeesten.

[6]

De tweede revolutie in de wetenschappelijk ontwikkeling van de mensheid bestond uit een verschuiving van de aandacht van het verkrijgen van gewenste omstandigheden of zaken door middel van het verrichten van rituelen naar een begrip – en onderzoek – van het leven van de mens op aarde; het zelf/Zelf werd onderwerp van onderzoek. In de Westerse wereld werd een tijdelijk samenhangend hoogtepunt bereikt binnen de Middeleeuwse Scholastiek, die met de filosofie – in die tijd direct verbonden met de theologie – de gehele menselijk leefwereld volkomen verklaarde en duiding gaf; het leven stond in dienst van God, diens schepping en het hiernamaals bij voorkeur in de hemel, of in de hel bij een slecht leven. In India rond 600 v. Chr. mondde deze aandacht uit in de Upanishads met de nadruk op het “Zelf/Ene” als eenheid [7] en het leven was onderwerp van meditatie.

[8]

De derde revolutie in de wetenschappelijk ontwikkeling van de mensheid bestond uit de verschuiving van het centrale “Zelf/Ene” – of God binnen de Middeleeuwse Scholastiek waarin alles op de een of

andere wijze rechtstreeks mee in verbinding stond – naar een zelfbewustzijn van het individu en naar “de ander” die bestaat uit de andere mensen, de omgeving, de omstandigheden en de tastbare zaken. In de Westerse wereld werd wetenschap – en later de filosofie – van de Godsdienst gescheiden opdat het wetenschappelijke onderzoek zich onbevangen, (waarde-)vrij van dogma’s en gericht op feiten en logica kon ontwikkelen. In de Renaissance stelde de mens de wetenschap in eerste instantie voor als een uurwerk waarin de onderlinge raderen en beweging ontdekt moesten worden, waaruit vervolgens de leefomgeving en de loop der dingen verklaard konden worden [9]. Daarna probeerde wetenschappers wiskundige vergelijkingen voor alles te achterhalen [10]. De eerste ontwikkelingen waren zo indrukwekkend dat de mensheid deze vergelijkingen uit de klassieke mechanica [11] nog steeds gebruikt om ruimtevaartuigen uiterst nauwkeurig te besturen.

Niet veel later werd de kennis over het oplossen van wiskundige vergelijkingen een belemmerende factor: een aantal lineaire (differentiaal-) vergelijkingen waren verhoudingsgewijze eenvoudig op te lossen. De wetenschap probeerde de leefomgeving onder ideale omstandigheden (zonder wrijving, tegenwind waarbij al het onbekende was samengevat in constanten) te beschrijven in lineaire vergelijkingen waarvan de oplossing bekend was, net alsof onze leefwereld alleen bestaat uit gecultiveerde Franse tuinen.

[13]

Tot ruim honderd jaar geleden was de ontwikkeling van de wetenschap zo veelbelovend dat alleen nog enkele kleine onvolkomenheden – zoals de vraag hoe de zwaartekracht wordt overgedragen en de vraag of licht bestaat uit deeltjes of uit golven – oplossing behoeften. De eerste

scheuren in deze verwachting ontstonden nadat bleek dat licht tegelijkertijd bestond uit deeltje en uit lichtgolven, dat binnen de kwantummechanica de snelheid en de plaats van deeltjes niet tegelijkertijd nauwkeurig bepaald konden worden, en dat uitkomsten binnen de relativiteitstheorie afhankelijk waren van de wijze van waarnemen.

Deze scheuren groeiden uit met de constatering dat onze dagelijkse leefomgeving voor een belangrijk deel bestaat uit niet-lineaire differentiaalvergelijkingen die niet oplosbaar zijn en vaak alleen benaderd kunnen worden. Bovendien bleken zelfs eenvoudige modellen – zoals het drielichamenprobleem [14] in de ruimte – uiterst complex en alleen in bijzondere eenvoudige omstandigheden oplosbaar. Daarnaast vertoonden eenvoudige modellen – zoals een dubbele staafslinger [15] – een chaotisch karakter waarbij de uitkomsten in de loop van de tijd enorm konden verschillen bij minieme verschillen in de begintoestand.

Ik zie dat onze maaltijd wordt geserveerd. Later ga ik verder”, zegt Carla.

"Bij het aanhoren van jouw inleiding valt het mij op dat de Mahābhārata een vergelijkbare revolutie ten opzichte van Upanishads – die zich richten op het Ene/Alomvattende – heeft veroorzaakt. In de Mahābhārata wordt de aandacht verlegd naar de ander/zelf in relatie tot de Ene/Zelf, waarin niets kan worden begrepen losstaand van de rest. Het Zelf is een wezen in relatie met zichzelf en op het zelfde moment is het Zelf een wezen ten opzicht van de ander en hiermee wordt het eigen leven verbonden met het leven van de ander [16]. De wijze waarop deze aandacht in de Mahābhārata wordt verlegd, is meer gericht op uitleg en beschrijven van het leven, en minder gericht op beheersing en grip van de leefomgeving”, zegt Narrator.

“Bij jouw inleiding moet ik denken aan de titel van een dichtbundel van Rutger Kopland:

*Wie wat vindt,
heeft slecht gezocht. [17]*

en aan een uitspraak van Prof. Dr. W. Luijpen in zijn colleges aan de Technische Universiteit in Delft:

Bewijzen is dwingend doen kennen dat een ander door de knieën gaat.

Misschien iets om over na te denken bij het vervolg van onze zoektocht”, zegt Man.

“Interessante gedachten; op het dwingend doen bewijzen kom ik terug bij het denkraam van de strijder, maar laten wij eerst van onze maaltijd genieten”, zegt Carla.

“Eet smakelijk”, zeggen Man en Narrator vervolgens.

[1] Zie ook: Nārāyana, Narrator, *Carla Drift – Een Buitenbeentje, Een Biografie*. Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012, p. 34

[2] Zie ook: Origo, Jan van, *Wie ben jij – Een verkenning van ons bestaan – 1*. Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012, p. 103. Zie ook: Calvin, William H., *De Rivier die tegen de Berg opstroomt – een reis naar de oorsprong van de aarde en de mens*. Amsterdam: Bert Bakker, 1992

[3] Zie ook: Eliade, Mircea, *A History of Religious Ideas, Volume I*, Chicago: The University of Chicago Press, 1982, p. 5 en Origo, Jan van, *Wie ben jij – Een verkenning van ons bestaan – 1*. Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012, p. 111 - 112

[4] Origo, Jan van, *Wie ben jij – Een verkenning van ons bestaan – 1*. Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012, p. 33 – 34 en 94 – 95

[5] Zie ook voor de “creatieve daad van zinneming en zinneming”: Merleau-Ponty, Maurice, *Fenomenologie van de waarneming*. Amsterdam: Boom, 2009

[6] Bron afbeelding: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Gouden_kalf_\(Hebreeuwse_Bijbel\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Gouden_kalf_(Hebreeuwse_Bijbel))

[7] Zie ook: <http://en.wikipedia.org/wiki/Upanishads>

[8] Bron afbeelding: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Scholastiek>

[9] Zie ook: Stewart, Ian, *Does God Play Dice?* London: Penguin Books, 1992², p. 5 - 8

[10] Zie ook: Stewart, Ian, *Does God Play Dice?* London: Penguin Books, 1992², p. 18 - 33

[11] Zie ook: http://nl.wikipedia.org/wiki/Klassieke_mechanica

[12] Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/Watch>

[13] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/French_formal_garden

[14] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Three-body_problem

[15] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Chaos_theory

[16] Bron: Badrinath, Chaturvedi, *The Mahābhārata – An Inquiry in the human Condition*. New Delhi: Orient Longman Private Limited, 2006, p. 530

[17] Bron: Kopland, Rutger, *Verzamelde gedichten*. Amsterdam: Uitgeverij G.A. van Oorschot, 2010, p. 103

F

eiten en logica 6

Gefragmenteerd en universeel

De volgende ochtend drinken Carla, Man en Narrator koffie op een terras voor het Baptisterium San Giovanni [1] tegenover de Dom van Florence.

[2]

“Ik heb vanmorgen nagedacht over jouw inleiding tot de ontwikkeling van de wetenschap. Het is een indrukwekkende samenvatting in beknoptheid en in diepgang. Op een punt zou ik een aanvulling wensen; volgens mij is de menselijke wetenschap veel eerder begonnen dan bij de zingeving en zinneming binnen rituelen om de overlevingskansen te vergroten. Ik denk dat de menselijke wetenschap begonnen is bij de eerste bewuste zinneming en zingeving aan geluid, gevoel, in de liefde, bij het opvoeden van kinderen. Ben jij het daar mee eens?”, vraagt Narrator aan Carla.

“Volkomen. Daarnaast ben ik ook voorbij gegaan aan het verschil tussen atomisme [3] – waarin alle feiten gebaseerd zijn op de kleinst mogelijke basiselementen, particularisme [4] – waarin feiten en logica dienen om het eigen belang te bevorderen boven (en zo nodig ten koste van) belangen van anderen, pluralisme [5] – waarin verschillende stelsels van feiten en logica naast elkaar bestaan binnen een evenwicht, en holisme [6] – waarin feiten en logica een samenhangend geheel vormen. Op particularisme hoop ik verder in te kunnen gaan bij een inleiding over het denkraam van de strijder. Ook ben ik voorbij gegaan aan de vele verkeerde voorstellingen van feiten en aan de drogredeneringen binnen een bepaald belang. Zal ik nu verder gaan met de geordende chaos – zowel gefragmenteerd als universeel?”, zegt Carla.

“Ik ben benieuwd naar jouw opmerking “gefragmenteerd en universeel”. Gisteravond heb ik in een andere context een tekst gelezen over de samenhang van beide onderwerpen”, zegt Man.

“Vul mij aan waar jullie dat nodig vinden. Eigenlijk vanaf het begin van de wetenschap hebben mensen een orde in de chaos proberen te scheppen meestal door de werkelijkheid als een ideaal te bezien. Zaken die niet passen binnen het ideale denkkader – zoals wrijving, luchtweerstand en onwelgevallige godsdiensten en gebruiken –, werden als niet relevant zijnde buiten beschouwen gelaten, of werden te vuur

en te zwaard bestreden zoals tijdens godsdienstoorlogen. Tegen het einde van de derde wetenschappelijke revolutie dachten natuurwetenschappers dat nog enkele hindernissen binnen de basiselementen van wetenschappelijke kennis – zoals kennis over de overdracht van de zwaartekracht en over de aard van licht – overwonnen moesten worden, voordat het paradijs van de alwetendheid betreden kon worden waarbinnen door de toepassing van de basiselementen alles kenbaar en verklaarbaar zou zijn. De Oostelijke deuren van het Baptisterium – of Porta del Paradiso [7] – zijn een mooie metafoor voor deze denkwereld.

[8]

Met kennis van deze panelen en de ontsluiting tot het onderlinge verband van deze panelen dachten wetenschappers de ontsluiting tot de paradijselijke alwetendheid te kunnen verkrijgen.

De geordende chaos – gefragmenteerd en universeel – verhinderde de toegang tot de paradijselijke alwetendheid met daarbinnen eenduidige herhaalbare voorspelbaarheid van feiten in onze leefwereld.

Met “geordende chaos” bedoel ik dat binnen bepaalde grenzen ieder mogelijk feit een bepaalde kans heeft om zich op een bepaald moment te manifesteren. Als voorbeeld neem ik een grazende koe in een afgebakende weide met net voldoende voedsel voor de koe: de koe graast binnen bepaalde grenzen (de weide en de rand die de koe met haar mond nog net kan bereiken); iedere graspol in de wei heeft een bepaalde kans om op een bepaald moment gegeten te worden; een voorbijvliegende vlinder kan het grazen van de koe veranderen, waarna de koe een ander graaspatroon gaat hanteren; dit ander graaspatroon heeft op de lange tijd geen invloed op de algehele begrazing van de totale weide, maar het maakt een enorm verschil voor de levensduur van enkele graspollen in de nabijheid van de koe [10].

Met “gefragmenteerd en universeel” probeer ik aan te geven dat de gefragmenteerde geordende chaos zich manifesteert binnen een bepaalde omgeving – zoals de afgebakende weide voor de koe en zoals de sprinkhaan in een luciferdoosje [11] – en dat de universele geordende chaos zich afspeelt binnen het totale universum.

“Gefragmenteerd en universeel” verhouding zich tot elkaar als de wolken, golven en oceaan tot het universele geordende samenspel en de chaos binnen het totale universum. De wolken, golven en de oceaan zijn verschijningsvormen van de universeel geordende chaos, zoals het weer – met op korte termijn een goede voorspelbaarheid tot 4 dagen, en met een goede voorspelbaarheid over de lange termijn – ook een verschijningsvorm is van de universeel geordende chaos in de ruimte.

[12]

Met “eenduidige herhaalbare voorspelbaarheid van feiten” bedoel ik dat het verloop van feiten een zelfde uitkomst heeft bij een identieke uitgangspositie. In het leven van alledag bestaat er zelden een identieke uitgangspositie, dus een “eenduidige herhaalbare voorspelbaarheid van feiten” doet zich zelden voor. Wel zijn er vele uitgangsposities met soortgelijk kenmerken: deze situaties tonen geregeld een soortgelijke voorspelbaarheid van feiten, maar bij minieme verschillen in de uitgangsposities kan het verloop van de feiten een geordend chaotisch gedrag laten zien.

Onder ideale omstandigheden begrenst de constante van Heisenberg [13] binnen de kwantummechanica [14] de nauwkeurigheid van de bepaling van de uitgangspositie en van de waarneming.

In 1931 heeft Gödel het formele bewijs van de twee onvolledigheidsstellingen [15] gepubliceerd [16]:

- Als een systeem – bijvoorbeeld een systeem (of sprinkhaan) in een lucifersdoosje – consistent is, dan kan het systeem niet volledig zijn.
- De consistentie van de axioma's kan niet vanuit het eigen systeem bewezen worden.

De combinatie van de “geordende chaos”, de “beperking van waarnemingen binnen de kwantummechanica” en “waarnemingen die – binnen de relativiteitstheorie – afhankelijk zijn van de wijze van waarnemen” beperken de “eenduidige herhaalbare voorspelbaarheid van feiten”. De consistentie van logica wordt door de tweede onvolledigheidsstellingen van Gödel begrensd.

Door beide beperkingen was de ambitie van de derde revolutie in de wetenschap om onze leefomgeving eenduidig te kennen en beschrijven fundamenteel vastgelopen. Een deel van de logica nam afstand van de georganiseerde chaos van alledag: deze intuïtionistische [17] logica concentreerde zich verder op symbolen die voortkomen uit creatieve menselijk zingeving en zinneming. Een ander deel van de logica verbond aan de symbolen vooronderstellingen van de werkelijkheid als uitbreiding van de intuïtionistische logica – deze uitbreiding werd ook wel superintuïtionistische logica genoemd. Klassieke logica was binnen de superintuïtionistische logica het sterkst samenhangende stelsel, waarmee de superintuïtionistische logica werd gezien als tussenliggend – of intermediair [18] – tussen klassieke en intuïtionistische logica. Via een omweg binnen een ander kader – symbolen komen in de plaats van rituelen – wordt hiermee nogmaals de impact van de eerste revolutie in de wetenschappelijk ontwikkeling van mensheid aangetoond.

Dit is mijn inleiding tot de georganiseerde chaos; ik hoop dat jullie mij hebben kunnen volgen”, zegt Carla.

“Indrukwekkend in alle opzichten. Als ik het goed begrijp kan de samenhang binnen een holistisch systeem niet vanuit het eigen systeem bewezen worden volgens de tweede onvolledigheidsstelling van Gödel. Dit houdt in dat de samenhang van het “Ene Alomvattende” niet vanuit zichzelf aangetoond kan worden”, zegt Man.

“Dat klopt binnen het denkkader van Gödel. Ik moet hieraan toevoegen dat Gödel zijn onvolledigheidsstellingen op een wiskundige wijze heeft bewezen met behulp van symbolen die niet noodzakelijkerwijze een duiding hebben binnen onze dagelijkse leefwereld. Sommige natuurwetenschappers erkennen alleen symbolen en ideale omstandigheden als zuivere wetenschap. Eind jaren zeventig heeft Prof. Dr. W. Luijpen – hoogleraar wetenschapsfilosofie aan de Technische Hogeschool in Delft – tijdens hoorcolleges hierbij de volgende kanttekening geplaatst:

“Uitsluitend en alleen symbolen en ideale natuurwetenschappelijke omstandigheden als wetenschappelijke werkelijkheid erkennen, is een religieuze vaststelling. Religie is niet het vakterrein van natuurwetenschappers: deze erkenning is vooralsnog geen wetenschappelijke vaststelling”.

In het verlengde van Popper en Kuhn sluit ik niet uit dat buiten de wiskunde – met haar wereld van symbolen – de twee onvolledigheidsstellingen van Gödel in bepaalde omstandigheden niet van toepassing blijken te zijn”, zegt Carla.

“Boeiende gedachten. Laten wij het Baptisterium San Giovanni van binnen gaan bezichtigen. Ik stel voor om later op jouw inleiding terug te komen”, zegt Narrator.

“Dat is goed”, zeggen Carla en Man.

- [1] Zie ook: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Baptisterium_\(Florence\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Baptisterium_(Florence))
- [2] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Florence_Baptistry
- [3] Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Atomisme>
- [4] Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Particularisme>
- [5] Zie ook: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Pluralisme_\(sociale_wetenschappen\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Pluralisme_(sociale_wetenschappen))
- [6] Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Holisme>
- [7] Zie ook: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Baptisterium_\(Florence\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Baptisterium_(Florence))
- [8] Bron afbeelding: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Baptisterium_\(Florence\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Baptisterium_(Florence))
- [9] Bron afbeelding: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Baptisterium_\(Florence\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Baptisterium_(Florence))
- [10] Bron metafoor: Stewart, Ian, *Does God Play Dice?* London: Penguin Books, 1992², p. 132
- [11] Zie ook: Nārāyana, Narrator, *Carla Drift – Een Buitenbeentje, Een Biografie*. Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012, p. 15 en p. 151 - 156
- [12] Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/Ocean>
- [13] Zie ook: http://nl.wikipedia.org/wiki/Onzekerheidsrelatie_van_Heisenberg
- [14] Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Kwantummechanica>
- [15] Zie ook: Nārāyana, Narrator, *Carla Drift – Een Buitenbeentje, Een Biografie*. Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012, p. 154
- [16] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Kurt_G%C3%B6del
- [17] Zie ook: <http://en.wikipedia.org/wiki/Intuitionism> en http://en.wikipedia.org/wiki/Intermediate_logic
- [18] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Intermediate_logic

F

eiten en logica

Porta del Paradiso

Carla, Man en Narrator hebben het Baptisterium San Giovanni van binnen bekeken en staan nu buiten voor de gesloten oostelijk deur van het Baptisterium.

“Dit is volgens Michelangelo de “Porta del Paradiso” of de poort tot het paradijs. Op het bovenste paneel in de linker deur zijn "Adam en Eva in het paradijs", "de zondeval" en "de verdrijving uit het paradijs" afgebeeld. Het paradijs en de zondeval zijn een mooie metafoor voor de menselijke illusie van de paradijselijke mogelijkheid tot een alomvattende kennis van de georganiseerde chaos. Nadat Gödel met twee onvolledigheidsstellingen van de appel der wijsheid had gegeten – waarna de illusie van alwetendheid van “Feiten en logica” fundamenteel voor altijd onbereikbaar werd – wist de natuurwetenschappelijke wereld dat de mensheid voorgoed geen toegang had tot het paradijs van alwetendheid.

[1]

Het is volkomen terecht dat de “Porta del Paradiso” gesloten is en er een hek voorstaat”, zegt Carla.

[2]

“Ik heb in mijn stadsgids gelezen dat beide deuren een kopie zijn van de originele deuren die door de tand des tijds en door de overstroming van de rivier Arno [3] op 6 november 1966 ernstig beschadigd waren. Door deze overstroming werden enkele panelen uit de Porta del Paradiso gerukt [4]. Volgens mij is de overstroming van de rivier Arno ook een manifestatie van de georganiseerde chaos”, zeg Man.

[5]

“Zeker. De rivier is in 1333 en in 1557 n. Chr. tot een bijna gelijke hoogte buiten de oevers getreden. Misschien is dit de reden dat de woonverblijven in de Florentijnse paleizen zich op de eerste verdieping bevinden.

[6]

[7]

Deze overstroming is een uitgesproken voorbeeld van de georganiseerde chaos. Met redelijke zekerheid kan worden gesteld dat eens in de paar honderd jaar zich een soortgelijke overstroming in Florence kan voordoen, net zoals binnen zekere grenzen alle andere waterstanden in de rivier zich op een bepaald moment met een bepaalde kans kunnen manifesteren – dit is het geordende karakter van de georganiseerde chaos. Maar niemand kan met zekerheid voorspellen op welke dag zich in de toekomst een soortgelijke overstroming als in 1333, 1557 en 1966 n. Chr. zal gaan voordoen – dit is het chaotische karakter van de georganiseerde chaos”, zegt Carla.

“Mooi voorbeeld. Gisteren zocht ik meer informatie over Gödel. Ik las Gödels ontologisch bewijs van God. Ik heb een afdruk van dit bewijs voor jullie meegenomen”, zegt Narrator.

To formalize the argument sketched above, the following definitions and axioms are needed:

- Definition 1: x is God-like if and only if x has as essential properties those and only those properties which are positive
- Definition 2: A is an essence of x if and only if for every property B , x has B necessarily if and only if A entails B
- Definition 3: x necessarily exists if and only if every essence of x is necessarily exemplified
- Axiom 1: Any property entailed by—i.e., strictly implied by—a positive property is positive
- Axiom 2: If a property is positive, then its negation is not positive
- Axiom 3: The property of being God-like is positive
- Axiom 4: If a property is positive, then it is necessarily positive
- Axiom 5: Necessary existence is a positive property
- Axiom 6: For any property P , if P is positive, then being necessarily P is positive

Axiom 1 assumes that it is possible to single out *positive* properties from among all properties. Gödel comments that "Positive means positive in the [moral aesthetic](#) sense (independently of the accidental structure of the world)... It may also mean pure *attribution* as opposed to *privation* (or containing privation)." (Gödel 1995). Axioms 2, 3 and 4 can be summarized by saying that positive properties form a principal [ultrafilter](#).

From these axioms and definitions and a few other axioms from modal logic, the following theorems can be proved:

- Theorem 1: If a property is positive, then it is consistent, i.e., possibly exemplified.
- Corollary 1: The property of being God-like is consistent.
- Theorem 2: If something is God-like, then the property of being God-like is an essence of that thing.
- Theorem 3: Necessarily, the property of being God-like is exemplified.

[8]

“Ik heb zelden een eerste definitie zonder vraagtekens kunnen accepteren. Tijdens mijn studietijd vroeg ik altijd aan docenten waar de eerste definitie op gebaseerd was. Steeds konden docenten in eerste instantie een beperkt antwoord op mijn vraag geven, maar bij doorvragen kwam het antwoord altijd neer op de platitude: “*Wij moeten*

toch ergens vanuit gaan". Dit antwoord bleef voor mij onbevredigend, eigenlijk vroeg ik steeds naar het "Waarom" terwijl docenten op zijn best een antwoord konden geven op de vraag "Hoe – binnen een bepaalde context". Terugkijkend is mijn wisseling van studie van Technische Natuurkunde naar het onderwerp Menswetenschappen te herleiden op het feit dat Technische Natuurkunde geen antwoorden beschikbaar had op de vraag waarom feiten en logica zich op een bepaalde wijze aan ons manifesteren. Terugkomend op de eerste definitie binnen Gödels ontologisch bewijs: waarom heeft een Goddelijke verschijning alleen positieve eigenschappen en geen negatieve eigenschappen of imaginaire eigenschappen – zoals imaginaire getallen in de elektrotechniek [9]? Op basis van het ontbreken van een antwoord op mijn laatste vraag en op basis van Gödels eerste onvolkomenheidsstelling, kan Gödels ontologisch bewijs geen volledig systeem en/of geen volledige beschrijving van een Goddelijke gedaante bevatten. In het geval Gödels ontologisch bewijs wel een volledige systeem zou bevatten – en dat is naar mijn mening niet het geval – dan kan de consistentie van de axioma's niet vanuit het eigen systeem bewezen worden volgens Gödels tweede onvolkomenheidsstelling. Voor de volledigheid zeg ik dat mijn beweringen zijn gebaseerd op natuurwetenschappelijk logica en niet op religieuze beginselen [10]. Volgens mij is Gödels ontologische bewijs een eerste logische vingeroefening van Gödel op het terrein van de religie en niet meer dan dat", zegt Carla.

"Volgens mij heb jij gelijk", zegt Narrator.

"Klinkt overtuigend. Ik zou tijdens de lunch graag jullie mening willen horen over de feiten en logica van de kijk op God zoals beschreven door Abraham Joshua Heschel in *"God zoekt de mens"* [11] en van de twee aspecten van "Een" bewustzijn in het *"Commentary on the Awakening of Faith"* door Fa-Tsang [12]", zegt Man.

“Dit sluit mooi aan bij Gödels ontologisch bewijs. Mijn inleiding op het denkraam van de strijder kan nog wel even wachten. Zullen wij een plaats zoeken voor onze lunch?”, zegt Carla.

“Ik weet een leuke plaats aan de Piazza di Santa Croche”, zegt Narrator.

[1] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Florence_Baptistry

[2] Bron afbeelding: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Baptisterium_\(Florence\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Baptisterium_(Florence))

[3] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/1966_Flood_of_the_Arno_River en http://it.wikipedia.org/wiki/Alluvione_di_Firenze_del_4_novembre_1966

[4] Bron: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Baptisterium_\(Florence\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Baptisterium_(Florence))

[5] Bron afbeelding: http://it.wikipedia.org/wiki/Alluvione_di_Firenze_del_4_novembre_1966

[6] Bron afbeelding: [http://de.wikipedia.org/wiki/%C3%9Cberschwemmung_in_Florenz_1966](http://de.wikipedia.org/wiki/9Cberschwemmung_in_Florenz_1966)

[7] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/1966_Flood_of_the_Arno_River

[8] Bron afbeelding/tekst: http://en.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6del's_ontological_proof

[9] Berekeningen van elektronische schakelingen worden aanmerkelijk vereenvoudigd door gebruik van hulpgetallen of imaginaire getallen met een reële waarde die gelijk is aan nul. Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Imaginary_number

[10] Zie ook de kanttekening van Prof. Dr. W. Luijpen over de reikwijdte van Natuurwetenschap in relatie tot religie in het bericht “Vijf gangbare werkelijkheden – feiten en logica 6”

[11] Zie ook: Heschel, Abraham Joshua, *God zoekt de mens – Een filosofie van het jodendom*. Amsterdam: Uitgeverij Abraxas Amsterdam, 2011 (4e geheel herziene druk).

[12] Zie ook: Vorenkamp, Dirck, *An English Translation of Fa-Tsang's Commentary on the Awakening of Faith*. New York: The Edwin Mellen Press. 2004

Feiten en logica *Ontwaken van geloof*

Carla, Man en Narrator zitten aan de Piazza di Santa Croche voor hun lunch.

“Hebben wij met onze inleiding de bestaande wetenschap tekort gedaan?”, vraagt Man.

“Zeker, want de bestaande wetenschap is evenals de klassieke logica “het sterkst samenhangend intellectuele stelsel” dat goed gedocumenteerd èn vatbaar voor kritiek is. De pretentie dat de bestaande wetenschap alles van waarde zou kunnen voorspellen en bewijzen, is te hoog gegrepen. Jij wilde onze mening horen over feiten en logica van de kijk op God”, antwoord Carla aan Man.

“Laat ik met het Alomvattende – en de twee aspecten van “Een” bewustzijn – beginnen en daarna verdergaan met monotheïsme. Vandaar zou ik willen besluiten met de monotheïstische God in de gedaante van een mens. Om de vaart in onze zoektocht te houden lijkt het mij verstandig om het polytheïsme over te slaan”, zegt Man.

[1]

“Ik denk dat jij gelijk hebt; er zijn verschillende goede inleidingen in de Godsgeschiedenis en in Wereldgodsdiensten waarin de verschillende vormen van polytheïsme worden behandeld”, zegt Narrator.

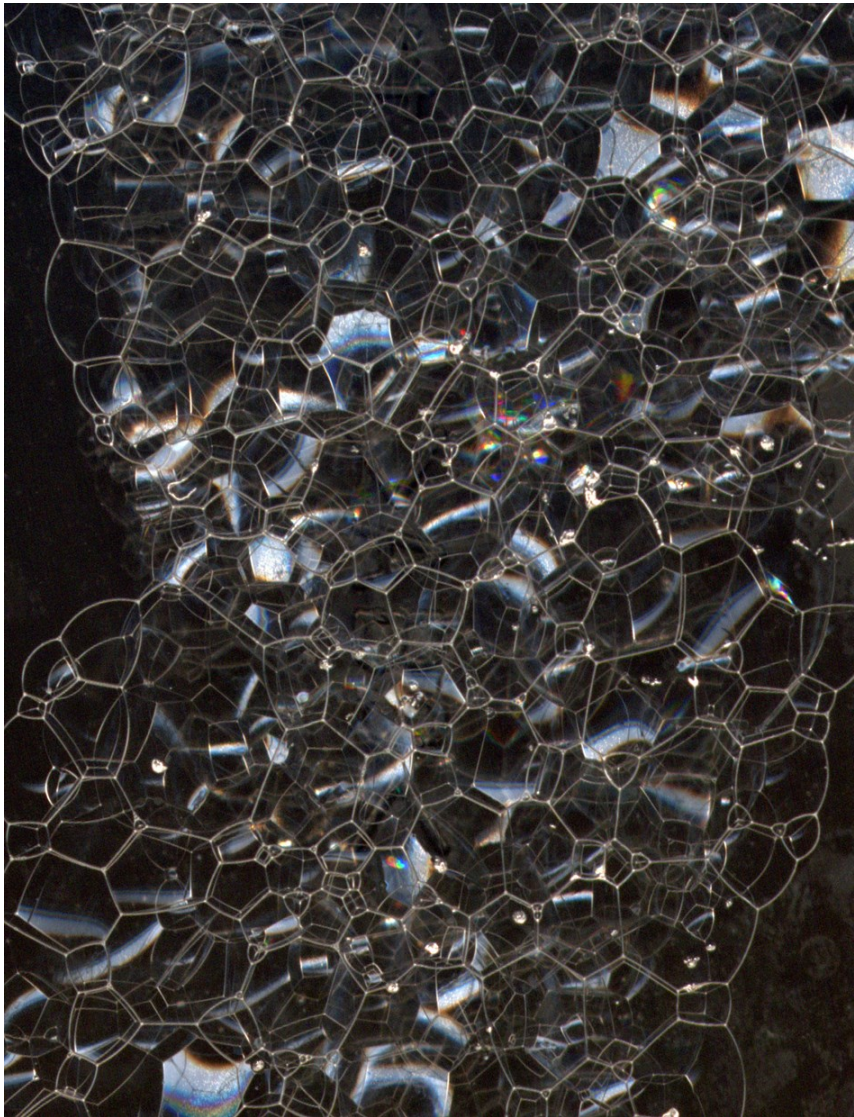
“Wanneer het nodig is om ons verder te verdiepen in polytheïsme dan kunnen wij dat altijd nog doen. Ik ben benieuwd naar jouw uitleg over de twee aspecten van “Een” - bewustzijn; ik kan mij er verschillende voorstellingen bij maken, maar ik weet niet of mijn gedachten stroken met wat jij hebt gelezen”, zegt Carla.

“In het *“Commentary on the Awakening of Faith”* door Fa-Tsang [2] heb ik een beschouwing gelezen over de Cosmologie [3] van “Een” binnen de Hua-Yen [4] tak – gebaseerd op de Avatamsaka Sutra [5] – van Zen Boeddhisme [6]. In zijn commentaar op de “Ontwaking van Geloof” beschrijft Fa-Tsang dat “Een”-bewustzijn bestaat uit:

- “Thusness/Zodanigheid” – “Aldus” of “Evam” [7] in het Sanskriet. Het “Aldus”-aspect wordt beschreven als de essentie die zonder kenmerken de bron van leegte of śūnyata [8] vormt waarin alles in onderlinge afhankelijkheid ontstaat. Het “Aldus”-aspect is alles voordat het een naam kreeg en het is ook de leegte binnen Indra’s Net [9];

en

- “Saṃsāra” [10] – of de “Samenloop der dingen”. Het “Samenloop der dingen”-aspect vormt de kenmerken en functies waarin alles in onderlinge afhankelijkheid ontstaat. Het “Samenloop der dingen”-aspect vormt de waargenomen eigenschappen van Indra’s Net; het is de “Gestalt” [11] of samenloop van dharmas [12] die in onderlinge afhankelijkheid en wederkerigheid in de leegte ontstaat.

[13]

Deze beschrijving vormt meteen een probleem doordat de leegte of śūnyata door het ontbreken van kenmerken onuitspreekbaar is en doordat de mogelijkheden van kenmerken en functies die in onderlinge afhankelijkheid en wederkerigheid ontstaan, oneindig zijn. Wij kunnen dit niet onder woorden brengen en misschien moeten ik op dit punt met Wittgenstein concluderen:

“Wovon man nicht sprechen kann, darüber muss man schweigen” [14],

zegt Man.

“Dit is een belangrijke vraag; ik weet niet zeker of de mogelijkheden van kenmerken en functies die in onderlinge verbanden ontstaan, oneindig zijn [15]. Wanneer deze kenmerken en functies eindig zijn, dan zijn de afhankelijke combinaties ook eindig. Ga door met jouw inleiding”, zegt Carla.

“Ik herinner mij de “Terugblik op mijn onschuld” in jouw levensbeschrijving waarin jij – als jong meisje – aan de hand van luciferdoosjes had aangetoond dat jij in dezelfde vorm nog een aantal keren in het Universum kan bestaan. De *“Ontwaking van Geloof”* lost het probleem van eindigheid en oneindigheid voorlopig op door te wijzen naar de leegheid en vluchtigheid van alle woorden en dharmas die slechts namen – zonder werkelijkheid – zijn voor illusionaire beeldvormingen”, zegt Narrator.

“Ik moet ineens aan hologrammen denken die tegelijkertijd illusionair en levensecht zijn. Hoe ouder ik word, hoe meer mijn verleden op hologrammen lijkt: volkomen echt en werkelijk, en op hetzelfde moment onecht en vluchtig”, zegt Man.

[16]

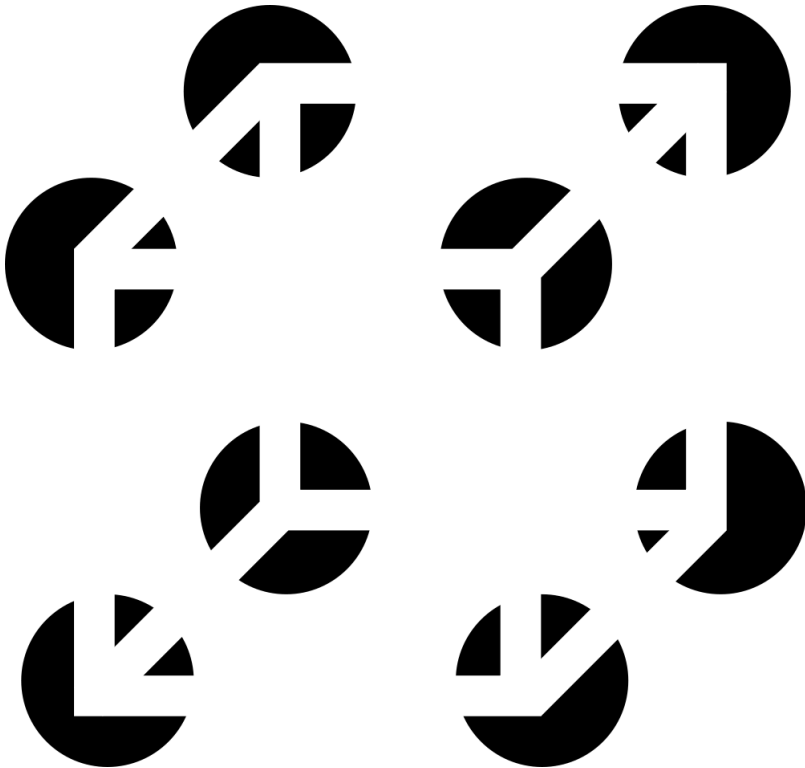
“Misschien moeten wij de vraag over de eindigheid of oneindigheid van śūnyata (of leegte) voorlopig laten rusten. Wij kunnen dit probleem verder onderzoeken wanneer wij tijdens onze Odyssee “Leegte” als derde gangbare werkelijkheid aandoen”, zegt Carla.

“Dat is goed”, zegt Man.

“Bij het horen van het “Aldus”-aspect en het “Samenloop der dingen”-aspect van “Een”-bewustzijn kreeg ik de gedachte dat hiermee een synthese begon te ontstaan tussen de wereld van de Upanishads (met

de nadruk op Ātman) en de Mahābhārata (met daarin het spanningsveld tussen enerzijds de wereldorde en plicht (Dharmakshetra) en anderzijds het menselijk handelen (Kurukshetra)). Ik laat deze gedachte rusten totdat jij de inleiding hebt beëindigd”, zegt Narrator.

“De inleiding bij het Commentaar op het “Ontwaken van Geloof” gaat vervolgens verder met de structuur van bewustzijn. Ik zal deze in een vogelvucht vertellen. “Een”-bewustzijn heeft aspecten van “Aldus”-bewustzijn en “Samenloop der dingen”-bewustzijn. Denken komt via een tussenstap voort uit het “Samenloop der dingen”- bewustzijn (of “Gestalt”- bewustzijn) [17].

[18]

Er zijn vijf vormen van denken:

1. Bewustzijn van oorzaak en gevolg
2. Bewustzijn van ontplooiing en evolutie
3. Bewustzijn van manifestaties
4. Bewustzijn van verschillen en illusies
5. Bewustzijn van voortdurende effecten van oorzaak en gevolg
[19]

Wanneer de eerste drie vormen van denken tevens gegrondvest zijn in de leegte van “Aldus”-bewustzijn, dan kunnen deze vormen een basis zijn voor Boeddhistische verlichting. De laatste twee vormen zijn de aanzet voor het vermogen tot onderscheid der dingen.

Het vermogen tot onderscheid leidt weer tot bewustzijn van afzonderlijke fenomenen:

- Bewustzijn van lijden en vreugde
- Op basis van verlangens die voortkomen uit lijden en vreugde, krijgen objecten vorm
- Wanneer objecten zijn gevormd, dan ontstaan namen en symbolen – waaronder letters – voor objecten
- Op basis van namen en symbolen ontstaan handelingen met “oorzaak en gevolg”
- Verbonden met handelingen ontstaat lijden (en vreugde).

Daarna gaat de inleiding verder met een toelichting op ontaalde vormen van bewustzijn die hun oorsprong vinden in een combinatie van een hang naar illusies, symbolen, handelen enz. Misschien kunnen

wij daar op ingaan bij de volgende gangbare werkelijkheid
 “Intensiteiten en associaties”.

Ik wil deze inleiding aan jullie voorleggen omdat het in vogelvlucht een integrale, gedifferentieerde en logische beschrijving geeft van het ontstaan van dingen en van de ontaarding van dingen. Daarnaast vind ik deze inleiding goed omdat hier een sacraal en profaan bewustzijn uit één oorsprong ontspruit en omdat tegelijkertijd verlichting/hemel, profaan/aards en ontaard/hel onderling in een alomvattend eenheid zijn verweven. Uiteindelijk is – volgens deze inleiding – de verlichte/hemelse wereld gelijk aan ons aards bestaan [20]. Op basis van deze gedachtegang is de “Porta del Paradiso” altijd open; met onze gedachten en illusies sluiten wij de deur en plaatsen er een hek voor. Wat is jullie mening over deze inleiding”, zegt Man.

“In jouw reisbagage zag ik een boek over Hua-Yen Boeddhisme met de titel “*Entry into the inconceivable* [21]” (Ingang tot het onwaarneembare). Deze titel is ook goed van toepassing op jouw inleiding. Ik heb natuurlijk mijn gebruikelijke vraag bij de definitie van de eerste grondbeginselen van “Een”-bewustzijn. Maar mijn vragen en aarzelingen bij het uitgangspunt in jouw inleiding liggen op een veel abstracter en fundamenteeler niveau dan bij alle andere parabels, verhalen en inleidingen over het ontwaken van bewustzijn. Ik ben benieuwd naar de derde gangbare werkelijkheid “leegte” die wij zullen gaan onderzoeken op onze Odyssee. Bij het “Samenloop der dingen”-aspect en het vervolg heb ik aanvullingen, kanttekeningen en ook wel kritiek uit de fenomenologie, maar die kennen jullie al [22]”, zegt Carla.

“Ik kom terug op een mogelijk synthese tussen de wereld van de Upanishads en de Mahābhārata; jouw uitleg bij de inleiding op het Commentaar op het “Ontwaken van Geloof” laat inderdaad een mogelijkheid tot synthese zien op een hoog abstracte synthese met andere accenten. Omdat wij “licht” en “snel” reizen, denk ik dat wij

beter verder kunnen gaan. Ik ben benieuwd hoe jij “*God zoekt de mens*” met deze inleiding verbind. Maar laten wij eerst een rondje om het plein lopen”, zegt Narrator.

[1] “Schepping van de zon en maan”- detail van de fresco’s in de Sixtijnse Kapel in Vaticaanstad door Michelangelo. Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/God>

[2] Zie ook: Vorenkamp, Dirck, *An English Translation of Fa-Tsang’s Commentary on the Awakening of Faith*. New York: The Edwin Mellen Press. 2004 p. 10 - 14

[3] Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Kosmologie>

[4] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Huayan_school

[5] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Avatamsaka_Sutra

[6] Zie ook: <http://en.wikipedia.org/wiki/Zen>

[7] In Sanskriet bestaat het woord “Evam” uit de werkwoordkern “e” dat “naderen, bereiken, nader komen” en het zelfstandig naamwoord “va” dat “wind, oceaan, water, stroom, gaan” betekent. Bron: elektronische versie van het woordenboek Monier-Williams – MWDDS V1.5 Beta

[8] Zie ook: Leben, Man, *Narrator – Een Weg*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2013, p. 110 - 112

[9] Zie ook: Origo, Jan van, *Wie ben jij – Een verkenning van ons bestaan – 1*. Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012, p. 66 - 68

[10] Samsāra is samengesteld uit “sam” dat “samen, met, samen met” en “sāra” dat “loop, koers, uitbreiding, kracht, kern, waarde” in het Sanskriet betekent, waardoor Samsāra kan worden opgevat als “de samenloop der dingen”.

[11] Zie ook: <http://de.wikipedia.org/wiki/Gestalt>

[12] Zie ook: Vijf gangbare werkelijkheden – feiten en logica 3

[13] Leegte (of śūnyata) en Gestalt (of Samsāra) kunnen worden vergeleken met leegte en zeepbellen; beiden vormen elkaar. Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/%C5%9A%C5%ABnyat%C4%81>

[14] Zie ook: Wittgenstein, Ludwig, *Tractatus Logico-Philosophicus*. Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennip, 1976 p. 152

[15] Zie ook: Nārāyana, Narrator, “*Carla Drift – Een Buitenbeentje, Een Biografie*”. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012, p. 156

[16] Voorbeeld van een hologram. Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/Holography>

[17] Zie ook: Vorenkamp, Dirck, *An English Translation of Fa-Tsang's Commentary on the Awakening of Faith*. New York: The Edwin Mellen Press. 2004 p. 14 - 15

[18] Bron afbeelding: <http://de.wikipedia.org/wiki/Gestalttherapie>

[19] Ergens stond geschreven dat zelfs de Goden zijn gebonden aan de wet van oorzaak en gevolg.

[20] Zie ook de parabel over hemel en hel verteld door een pastoor in Valkenburg in: Origo, Jan van, *Wie ben jij – een verkenning van ons bestaan – deel 1*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012 p. 82 - 83

[21] Cleary, Thomas, *Entry into the inconceivable – An introduction to Hua-Yen Buddhism*. Honolulu: University of Hawaii Press, 1983

[22] Zie ook: Nārāyana, Narrator, “*Carla Drift – Een Buitenbeentje, Een Biografie*”. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012, p. 34 en 114

F

eiten en logica

God op zoek naar de mens

Carla, Man en Narrator lopen rond het Piazza di Santa Croce.

“Ik kom terug op de synthese tussen de wereld van de Upanishads en de Mahābhārata waar Narrator ons op heeft gewezen. Hebben jullie het verschil tussen het “Aldus”-aspect en het “Samenloop der dingen”-aspect begrepen?”, vraagt Man aan Carla en Narrator.

“Ik heb jouw uitleg over het verschil begrepen, maar ik vraag mij af of er in werkelijkheid een verschil is tussen “Aldus” en “Samenloop der dingen”. Het lijkt mij dat de “Samenloop der dingen” een andere kijk is op “Aldus”, of zie ik iets over het hoofd”, zegt Carla.

“Carla zou wel eens gelijk kunnen hebben”, zegt Narrator.

“Carla heeft gelijk. In mijn uitleg heb ik het verschil tussen beide aspecten benadrukt om “Aldus” op twee verschillende manieren te bezien. In de inleiding tot de “Ontwaking van Geloof” wordt in eerste instantie het “Aldus”-aspect aangeduid met “Aldus in essentie (in leegte en vorm)”, en “Saṃsāra – of Samenloop der dingen” wordt beschreven als “Aldus in verschijningsvormen en kenmerken”. Daarna wordt in de inleiding de begrippen “Aldus”-aspect en “Samenloop der dingen”-aspect gebruikt om beide verschijningsvormen van “Aldus” helder te duiden. Na het lezen van deze inleiding weet ik beter wat bedoeld wordt met “evam” als eerste woord – en tevens als samenvatting – van alle Boeddhistische Sutra’s; “evam” omvat alles, niets is uitgesloten”, zegt Man.

“Ook bij “evam” heb ik mijn gebruikelijke vraag over de definitie van dit grondbeginsel. Wanneer “evam” eindig is, dan is op “evam” de tweede onvolledigheidsstelling van Gödel van toepassing [1]. Maar in het geval “evam” oneindig en alomvattend is, dan zou er buiten “evam” niets kunnen bestaan om “evam” te bewijzen of ter discussie te stellen; want in het geval van oneindigheid en alomvattendheid is “evam” per definitie volledig, want buiten “evam” bestaat niets. Ik laat deze vraag voorlopig rusten; volgens mij ligt het antwoord in het onbereikbare”, zegt Carla.

“Het is een inleiding tot de “Ontwaking van geloof” en het is geen inleiding tot de “Ontwaking van wetenschap”. De vraag naar “evam” is een religieuze vraag; een vraag naar de oorsprong waar mensen op terug kunnen vallen wanneer zij het niet meer (kunnen) weten. Ik denk dat Carla gelijk heeft; het antwoord ligt waarschijnlijk in het onbereikbare”, zegt Narrator.

“Als stapsteen naar *“God in search of Man”* – ik noem de Engelse titel omdat daarin mijn voornaam voorkomt – gebruik ik het boek *“Ich und Du”* uit 1923 van de godsdienstfilosoof Martin Buber [2] (buitengewoon hoogleraar in Frankfurt am Main) die in 1938 aan het andere regime in Duitsland is ontkomen door naar Jeruzalem te vluchten. *“In den beginne is de relatie* [3]” volgens Martin Buber. De mens kan alleen “ik” zeggen dankzij “jij” (of “het”), zijn verhouding met anderen (en dingen) is dialogisch. “Ik” en “jij” zijn geen afzonderlijke objecten of dingen; er bestaat geen afzonderlijk “ik” of “jij”, er bestaat alleen een wederkerige relatie tot elkaar. Door dit religieus te duiden – *“In ieder Jij spreken wij het oneindige alomvattende* [4] *aan”* – wordt de verhouding tot God dialogisch: in de alomvattendheid kunnen wij God niet beschrijven, maar alleen aanspreken; ons leven is een existentiële dialoog met een oneindige alomvattende “Jij”. Wetenschap verenigd met religie biedt volgens Martin Buber geen leer, maar levenswijsheid.

[5]

Een voorbeeld van deze levenswijsheid gegrondvest in wetenschap en religie las ik op de achterzijde van de Nederlandse uitgave van “*God in search of Man*” waar de woorden van Baäl Sjem als leidraad staan vermeld:

*Als een mens kwaad heeft gezien, laat hij daar niet moeilijk over doen.
Laat hij zich bewust zijn van zijn eigen kwaad en daaraan gaan werken.
Want wat hij gezien heeft, is ook binnenin hem.*

Binnen de kaders van de “Ontwaking van Geloof” zijn de woorden van Baäl Sjem glashelder; al het goed en kwaad is net als Jij en ik opgenomen in “evam” of “Aldus”. Al het goed en kwaad is binnenin ons. Zou Martin Buber goed en kwaad zien als manifestaties van “*Ich und Du*”, als dialogische verhouding tussen ik en God, of zou hij goed en kwaad onderbrengen in zijn tweede dialogische verhouding “*Ich und Es*”? Ik weet het niet; ik laat deze vraag voorlopig rusten totdat ik in mijn inleiding ben aangekomen bij God in de gedaante van een mens.

Bij het lezen van de eerste hoofdstukken van “*God in search of Man*” – in het Sanskriet betekent “Man” onder meer “denken/beschouwen/waarnemen” – werd ik getroffen door de overeenkomsten in structuur met de “Ontwaking van Geloof”. Abraham Joshua Heschel kiest voor de volgende drie wegen bij deze zoektocht van God:

- God – dit is bij Abraham Joshua Heschel het onuitsprekelijke alomvattende EEN uit de “Ontwaking van Geloof”.
- Openbaring (ontsluiering of onthulling)
- Weerklank (respons)

De laatste twee wegen van de zoektocht van God tonen overeenkomsten met “evam” waarbij de “Openbaring” lijkt op “Aldus in essentie (in leegte en vorm)” gedurende de overgang naar “Aldus in verschijningsvormen en kenmerken” dat weer gelijkenis vertoont met “Weerklank”. Is deze gelijkenis toeval of is deze gelijkenis fundamenteel voor de “Ontwaking van geloof” van de mens?”, zegt Man.

“Er is – denk ik – een fundamenteel verschil tussen jouw inleiding tot de “Ontwaking van geloof” enerzijds en de wederkerige relatie tussen ik en Jij van Martin Buber en de zoektocht van God naar de mens anderzijds. In het Hua-yen Boeddhisme is er in beginsel geen ander, want alle verschijningsvormen en illusies komen voort uit en zijn verweven met

“Een”. Martin Buber en Abraham Joshua Heschel zoeken en/of ervaren een dialoog met een eeuwigdurende alomvattende Ander: er bestaat een zekere bepaalde scheiding tot de Ander. Dit komt neer op een kernvraag op onze zoektocht: *“Zijn jij en ik verbonden of zijn wij gescheiden”*. Ik weet het antwoord niet, maar het lijkt mij goed om deze vraag verder uit te diepen”, zegt Carla.

“Misschien zijn beide manieren van zien wel twee manifestaties van een en hetzelfde binnen Indra’s Net. Zullen wij eerst de Basilica di Santa Croce van binnen gaan bezien. Binnen is het kruisbeeld dat tijdens de overstroming in 1996 ernstig werd beschadigd. Dit zou een overgang kunnen bieden naar God in de gedaante van een mens in onze wereld”, zegt Narrator.

[1] Zie voor een vereenvoudigde uitleg van het bewijs van deze tweede onvolledigheidsstelling: Nārāyana, Narrator, *Carla Drift – Een Buitenbeentje, Een Biografie*. Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012, p. 154

[2] Zie ook: http://nl.wikipedia.org/wiki/Martin_Buber

[3] Bron: Buber, Martin, *Ik en Jij*. Utrecht: Erven J. Bijleveld, 2010 p. 24; zie ook de openingszin in het Evangelie van Johannes.

[4] Bron: Buber, Martin, *Ik en Jij*. Utrecht: Erven J. Bijleveld, 2010 p. 110, 111

[5] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Martin_Buber

[6] Bron afbeelding: http://fr.wikipedia.org/wiki/Basilique_Santa_Croce_de_Florence

F

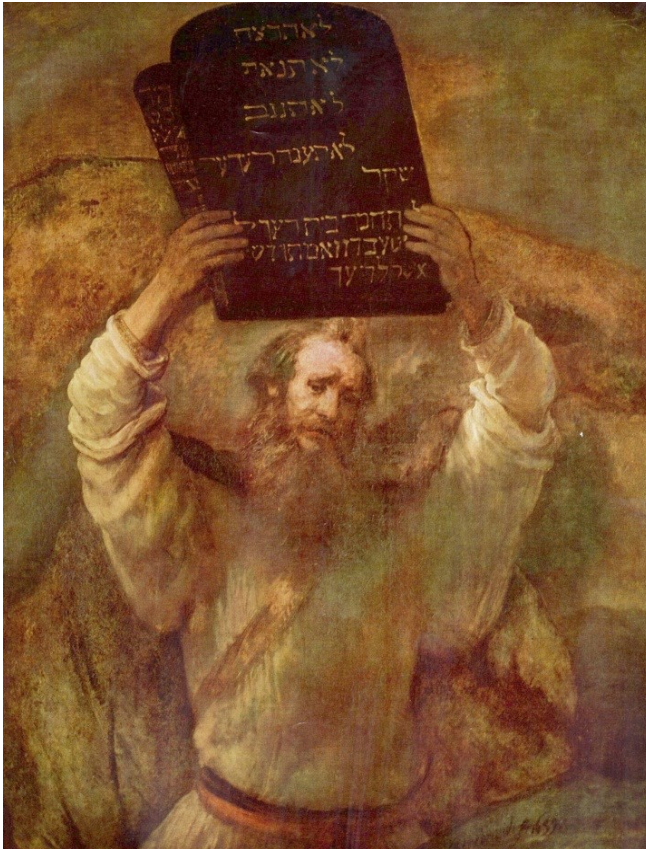
eiten en logica

De mens als God?

Carla, Man en Narrator lopen na hun bezoek aan de Basilica di Santa Croce naar hun pension.

“Ik kom terug op de woorden van Baäl Sjem als leidraad in jouw inleiding tot *“God in search of Man”*. Ik heb gemengde gedachten bij het kwaad dat wij impliciet in onderlinge verbondenheid met ons meedragen. In mijn professionele leven heb ik onderzoek gedaan naar de oorzaken, feiten en logica van het kwaad in oorlogen. Ook ik draag het kwaad – net als alle mensen – in vele vormen met mij mee; ik kom hier later op terug. Ik vraag mij af of op een soortgelijke wijze alle mensen een Goddelijke gedaante met zich meedragen”, vraagt Carla aan Man.

“Jouw vraag vormt een overgang naar God in de gedaante van een mens. De Joodse en Christelijke monotheïstische God heeft de mens naar zijn beeld geschapen [1]. In het Oude Testament voor de Christenen en de Tenach voor de Joden, wordt God als almachtig, onzichtbaar en in de kern onnoembaar beschreven. Wel heeft God vele menselijke trekken: God hecht aan trouw en aan een verbond [2], God is toornig en bij vlagen jaloers. De Christelijke God zendt volgens het Nieuwe Testament zijn zoon in een menselijk gedaante naar de aarde. Moeten wij bij deze beschrijving terugvallen op religie? Is God in een menselijke gedaante fysiek mogelijk? Of is hier sprake van levenswijsheid in de vorm een samengaan van wetenschap en religie volgens Martin Buber?”, zegt Man.

[3]

“Interessante vraag. In de natuur kunnen lagere organismen voor korte of lange duur het gedrag en het bewustzijn van hogere organismen sturen of zelfs overnemen. Een bekend voorbeeld is hoesten tijdens verkoudheid; dit hoesten is hoofdzakelijk gericht op het verspreiden van het virus. Minder bekende voorbeelden zijn: bepaalde schimmels nemen het gedrag van insecten volledig over om zo hun eigen kansen op voortplanting te optimaliseren. Mieren – besmet met een sporen uit de Cordyceps-stam – gaan naar een gunstig hoog gelegen blad of tak

waar zij zich vastbijten en sterven; uit de dode mieren groeit de schimmel die vanaf deze ideale plaatsen haar sporen verspreid [4].

[5]

Een ander voorbeeld is de infectieziekte hondsdoelheid dat in de furieuze variant het gedrag van honden en mensen op een optimale wijze overneemt en stuurt voor haar eigen verspreiding [6]. Omgekeerd kunnen ook complexere organismen het gedrag van eenvoudige organismen aanpassen, zoals mensen door gewasveredeling in de landbouw zorgen voor een betere oogstopbrengst en door rasveredeling in de veeteelt groter en sterker vee bewerkstelligen. Laten wij aannemen dat God een hoger en complexer wezen is dan de mens; zou God zich kunnen manifesteren in een menselijke gedaante? Zo ja, op welke wijze? Zo nee, waarom niet?”, zegt Carla.

“Tijdens het ontstaan van het Christendom is er een stevige richtingenstrijd [7] geweest over de positie van Christus. Uiteindelijk is deze richtingenstrijd binnen de Katholieke kerk uitgemond in de leer van de drie-eenheid met een Vader God die zijn zoon voor de verlossing van de mensheid als Messias naar de aarde heeft gestuurd en daarnaast

de Heilige Geest. Van deze drie-eenheid is de zoon van God op de aarde net als ieder mens overleden; ook de Messias in de vorm van zoon van God was op dit punt gebonden aan de wet van oorzaak en gevolg. Volgens de Christelijk leer is hij uit de dood opgestaan en – na 40 dagen op aarde – in de hemel opgenomen [8].

[9]

Een andere benaderingswijze die ik zo net heb genoemd, is dat de mensheid naar het evenbeeld van God is geschapen. Erich Fromm [10] stelt op basis van analyse van de Tenach [11] en de Talmoed dat:

“De mens kan als God worden, maar de mens kan niet God worden” [12].

Hij vermeldt erbij dat sommige Rabbijnse uitspraken impliceren dat het verschil tussen God en mens opgeheven kan worden met als voorbeeld:

“Raba zei: Als de rechtvaardigen wilden zouden zij scheppers kunnen zijn, want er staat geschreven: ‘maar uw ongerechtigheden maken een scheiding – ofvormen het verschil – tussen U en Uw God’ (Jes. 59:2). Zonder ongerechtigheden zou de menselijke macht die van God evenaren en zou de mens in staat zijn een wereld te scheppen” [13].

Volgens Erich Fromm is de essentie dat de mens uitstijgt boven zijn aardse bindingen van bloed en bodem en tot onafhankelijkheid en vrijheid komt [14]. Ik denk dat Erich Fromm naast “vrijheid van” vooral doelt op “vrijheid tot”. Het verrassende aan deze analyse van Erich Fromm vind ik dat binnen de metafoor van Indra’s Net de mens ook binnen de aardse bindingen van bloed en bodem de onafhankelijkheid en vrijheid heeft tot het scheppen van een wereld. Binnen Indra’s Net schept iedere glasparel het net, en in iedere glasparel wordt zonder ongerechtigheden het gehele net weerspiegelt”, zegt Man.

“Omdat ik niet vrij was van ongerechtigheden, heb ik ervoor gekozen om de roepnaam Kṛṣṇa die ik van mijn ouders had gekregen, in Kenia achter te laten; bij mijn vertrek uit Amsterdam heb ik – om afstand te doen van de ongerechtigheid van schoonheid – mijn masker van een idool afgelegd; en door ontelbare ongerechtigheden lag mijn bestaan in het spiegelpaleis bewoond door geheime diensten aan gruzelementen

[15]. De kiemen van ongerechtigheden hadden mijn vroegere incarnaties tot op het merg aangetast: mijn leven was toe aan een andere verschijningsvorm”, zegt Narrator.

[16]

“Incarnaties en verschijningsvormen zijn volgens mij geen God in een menselijke gedaante. Zij zijn misschien volgens Erich Fromm wel een mens als God”, zegt Carla.

“In het geval van Kṛṣṇa zou dat wel een anders kunnen zijn. Laten wij daar vanavond verder over discussiëren”, zegt Man.

Carla, Man en Narrator zijn bij hun pension aangekomen. Carla houdt haar middagrust en Man en Narrator lezen wat en maken een middagwandeling.

[1] Zie boek Genesis 1:27 uit het Oude Testament.

[2] Zie ook: http://nl.wikipedia.org/wiki/Ark_van_het_Verbond en Origo, Jan van, *Wie ben jij – een verkenning van ons bestaan – deel 1*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012, p. 104 - 106

[3] Moses met de Tien Geboden door Rembrandt (1659). Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Covenant_theology

[4] Zie ook: <http://vorige.nrc.nl/wetenschap/article2327717.ece>

[5] Bron afbeelding en zie ook: <http://en.wikipedia.org/wiki/Cordyceps>

[6] Zie ook: Quammen, David, *Spillover – Animal infections and the next human pandemic*. New York: W.W. Norton & Company, 2012, p. 296 - 297. Zie ook: <http://www.ccohs.ca/oshanswers/diseases/rabies.html>

[7] Zie ook: MacCulloch, Diarmid, *Christianity – The first three thousand Years*. New York: Viking, 2010, Part II “One Church, One Faith, One Lord?”

[8] Zie ook: Marcus 16:19, Lucas 24:51 en Handelingen van de Apostelen 1:1-12 van het Nieuwe Testament.

[9] Hemelvaart van Christus door Garofalo, 1520 Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Feast_of_the_Ascension

[10] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Erich_Fromm

[11] Zie: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Tenach>

[12] Bron: Fromm, Erich, *Gij zult zijn als Goden*. Utrecht: Erven J. Bijleveld, 2010 p. 62

[13] Bron: Fromm, Erich, *Gij zult zijn als Goden*. Utrecht: Erven J. Bijleveld, 2010 p. 62

[14] Bron: Fromm, Erich, *Gij zult zijn als Goden*. Utrecht: Erven J. Bijleveld, 2010 p. 64

[15] Zie ook: Leben, Man, *Narrator – Een Weg*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2013

[16] Krishna mediating between the Pandavas and Kauravas. Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/Krishna>

F eiten en logica *Waarachtige vrouw/man*

Carla en Narrator staan in Florence voor hun pension te wachten op Man.

“Vanmiddag ben ik vergeten te zeggen dat voorwerpen, symbolen, rituelen, woorden, slogans, muziek, literatuur, filosofie en religie het gedrag en het bewustzijn van mensen sturen of zelfs overnemen. Twee extreme voorbeelden in negatieve zin zijn:

- een politieke leider en aanhangers beïnvloeden elkaar in woorden en rituelen zo vergaand dat een deel van de samenleving overgaat op genocide,
- een godsdienstsekte onttaardt door rituelen, slogans, woorden en gedrag in godsdienstwaan.

[1]

In positieve zin worden het gedrag en het bewustzijn van mensen – als oefeningen voor de ziel – beïnvloed door muziek, literatuur, religie (voor basisvertrouwen), architectuur, kunst en wetenschap. Door symbolen en rituelen voelen mensen geborgenheid en verbondenheid. Een uitgesproken voorbeeld is de hostie die volgens de Katholieke kerk na de epiklese (of het aanroepen van de Heilige Geest) en na de consecratie [2] tijdens de Eucharistieviering overgaat in het lichaam van Christus. Volgens mij hoeven wij hier nu niet verder op in te gaan, omdat wij lichtvoetigheid en snelheid als twee richtsnoeren voor onze zoektocht gebruiken”, zegt Carla.

[3]

“Binnen het denkraam van Indra’s Net weerspiegelt ieder partikel, ieder voorwerp en ieder levend wezen het lichaam van Christus – als historisch persoon en als goddelijk wezen”, zegt Narrator.

“Er is een klein verschil: katholieken geloven dat de hostie alleen na de epiklese (of het aanroepen van de Heilige Geest) en de consecratie tijdens een Katholieke eucharistieviering verandert in het lichaam van Christus. De metafoor van Indra’s Net weerspiegelt het katholieke geloof en tegelijkertijd het ongeloof in de hostie als lichaam van Christus in al haar verschijningsvormen”, zegt Carla.

“Jij heb gelijk, wij hebben geen tijd om de invloeden van symbolen en slogans op het menselijk gedrag volledig te onderzoeken naast onze Odyssee naar “Wie ben jij”. Daar komt Man”, zegt Narrator.

“Hebben jullie vanavond zin in een echte avondmaaltijd of zullen wij iets eenvoudigs in de supermarkt kopen en als Nederlanders in het park van de Piazza Massimo D'Azeglio opeten?”, vraagt Man.

“Goed dan, als echte Hollanders”, zegt Carla.

“Ik heb jaren niet anders gedaan, voor mij is het goed”, zegt Narrator.

Na een bezoek aan de supermarkt zitten zij in het park en voeren het volgende gesprek.

“Narrator, jouw achternaam Nārāyana komt overeen met de titel van een van de oudere Upanishads die waarschijnlijk aan het einde van de Vedische tijd is ontstaan [4]. Ik noem een korte passage uit de Nārāyana Upanishad [5] als opstapje naar mijn inleiding op Kṛṣṇa als God in een menselijke gedaante:

Nārāyana is de opperste realiteit aangeduid als Brahman.

Nārāyana is het hoogste (Zelf).

Nārāyana is het opperste Licht. Nārāyana is het oneindige Zelf.

Het opperste wezen Nārāyana wenste alle schepselen te creëren.

Al hetgeen in deze wereld is vanbinnen en vanbuiten doordrongen van Nārāyana [6].

Kende jij deze naamovereenkomst met jouw achternaam?”, vraagt Man aan Narrator.

“Mijn vader heeft mij dit als jongeman in een van zijn verhalen verteld. Later in mijn leven – tijdens mijn incarnatie als Bhikṣu – heb ik de Nārāyana Upanishad via de Universiteitsbibliotheek in Heidelberg

ingezien. In het Sanskriet betekent Nārāyana onder meer “zoon van de oorspronkelijke Man” [7], waarbij “Man” in het Sanskriet de betekenis van “denken, geloven en waarnemen” heeft. In het boek met Boeddhistische vraagstukken dat ik van mijn Amerikaanse geliefde had gekregen, staat het vraagstuk “Waarachtige Man” over de betekenis van “Man”. Het begin van dit vraagstuk luidt:

*“Er is een Waarachtige Man zonder status altijd in- en uitgaand door de openingen van Jouw aangezicht [8].
Beginnelingen die het nog niet hebben gezien, Kijk, Kijk”*

In het vers bij dit vraagstuk begint als volgt:

*“Waan en (Boeddhistische) verlichting zijn tegengesteld,
Subtiel gecommuniceerd, met eenvoud;
De Lente opent de honderd bloemen [9] in één zucht. [10]*

Waan en (Boeddhistische) verlichting omvatten ook symbolen, rituelen, woorden, slogans, literatuur, filosofie en religie die het gedrag en het bewustzijn van mensen sturen of zelfs overnemen in negatieve en in positieve zin. De “zoon van de oorspronkelijke Man” in mijn naam Nārāyana is niet alleen de menselijk man, maar duidt ook op de “Waarachtige Man” in dit Boeddhistisch vraagstuk”, zegt Narrator.

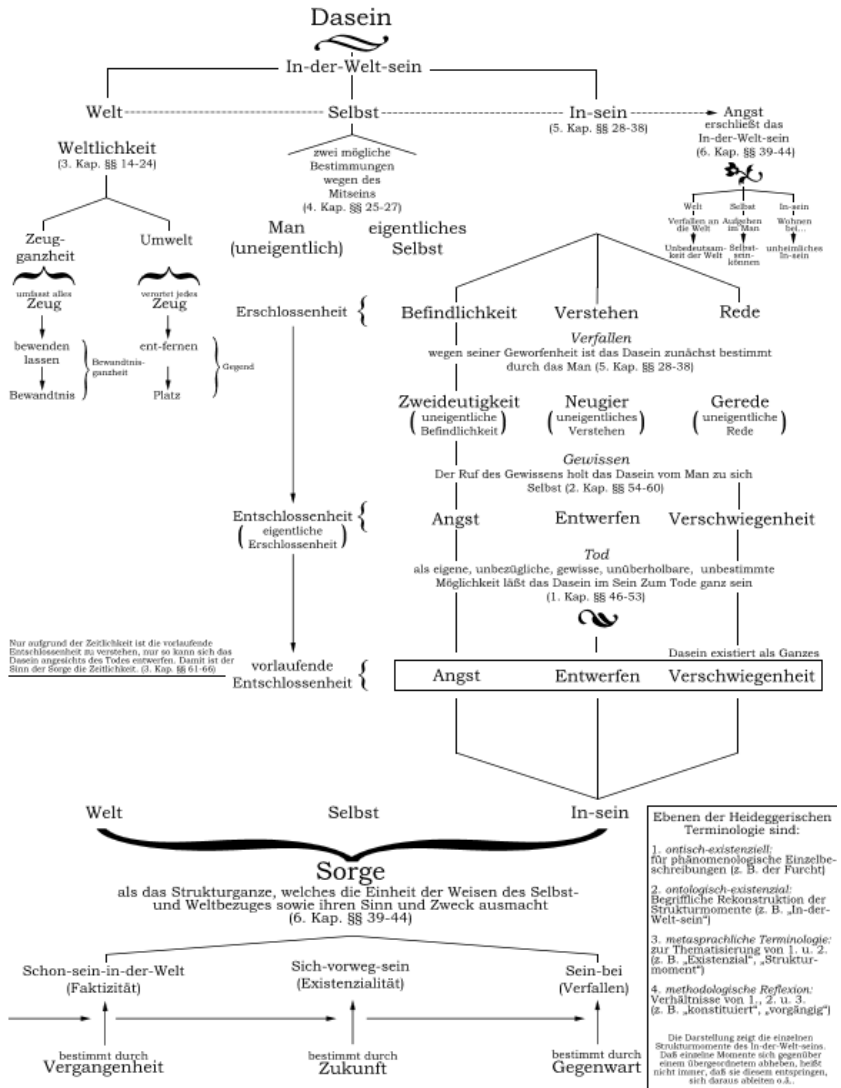

[11]

“Het verschil tussen waan en werkelijkheid, misdaad en goedheid zijn soms flinterdun en vaak afhankelijk van het kader waarin zij worden gezien. Jouw uitleg over “denken, geloven waarnemen” laat dit goed zien. *“Sein und Zeit”* [12] – het magnum opus van Martin Heidegger – toont hier een glimp van. Martin Heidegger maakt een onderscheid tussen de “Oneigenlijke Man” – of Waan – en de “Eigen Zelf”. Ik weet niet of Martin Heidegger het “Eigen Zelf” gelijk zou stellen aan de “Waarachtige Man” in het Boeddhistisch vraagstuk”, zegt Carla.

Zusammenhang der Hauptbegriffe in Heideggers „Sein und Zeit“

aus Wikipedia der freien Enzyklopädie <http://de.wikipedia.org>

“Ik ben diep onder de indruk van jouw inleiding over Nārāyana en de “Waarachtige Man”; jij kunt dit veel beter verwoorden dan ik. Zou jij ons willen zeggen wie Kṛṣṇa is?”, zegt Man.

“Mag ik dat morgen doen, laten wij eerst op deze mooie nazomeravond van ons avondmaal in het park genieten. Zal ik het brood breken en de wijn inschenken?”, zegt Narrator.

“Dat is goed”, zeggen Carla en Man.

[14]

[1] Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/Nuremberg>

[2] Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Consecratie>

[3] Afbeeldingen van een traditionele en een moderne monstrans. De monstrans is een houder waarin de hostie – die na de epiklese (of het aanroepen van de Heilige Geest) en de consecratie tijdens de Eucharistie, volgens de Katholieke kerk

verandert in het lichaam van Christus – wordt getoond. Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Monstrans> en <http://nl.wikipedia.org/wiki/Hostie> Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/Monstrance>

[4] De Mahānārāyaṇa Upanishad is als hoofdstuk 10 van de Taittiriya Aranyaka onderdeel van de donkere – of ondoorgroendelijke – Yajurveda (of veda bij de offergaven). Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Taittiriya_Aranyaka#Taittiriya_Aranyaka

[5] De tekst in het Sanskriet is onder de titel “mahAnArAyaNa” te vinden op: http://sanskritdocuments.org/doc_upanishhat/

[6] Bron: XIII-4 en XIII-5 uit de Engelse vertaling van de Mahānārāyaṇa Upanishad via <http://www.indiadvine.org/audarya/hinduism-forum/230825-maha-narayana-upanishad-translation-english.html>

[7] Bron: elektronische versie van het woordenboek Monier-Williams – MWDDS V1.5 Beta.

[8] Naast een menselijk gezicht wordt hier ook gedoeld op het aangezicht van de wereld en op het aangezicht van “Indra’s Net”

[9] Zie voor de duiding van bloemen ook “Een – Bloesem” in: Origo, Jan van, *Wie ben jij – Een verkenning van ons bestaan – 1*. Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012, p. 50 - 53

[10] Sterk ingekorte weergave van de Zen Koan “*Linji’s True Man*” in: Cleary, Thomas, *Book of Serenity – One Hundred Zen Dialogues*. Bosten: Shambhala, 1998 p. 167 – 170

[11] Een van de oneindig vele manifestaties van de “Waarachtige Man”. Bron afbeelding: <http://de.wikipedia.org/wiki/Mann>

[12] Heidegger, Martin, *Sein und Zeit*. Tübingen: Niemeyer, 2006 Zie ook: http://de.wikipedia.org/wiki/Sein_und_Zeit#Verfallenheit_und_Eigentlichkeit:_Das_Man

[13] Afbeelding van een hulpmiddel om de hoofdbegrippen in Heideggers “*Sein und Zeit*” te plaatsen. Bron afbeelding: http://de.wikipedia.org/wiki/Sein_und_Zeit#Verfallenheit_und_Eigentlichkeit:_Das_Man

[14] Piazza Massimo D’Azeglio. Bron afbeelding: http://it.wikipedia.org/wiki/Piazza_d'Azeglio

F

eiten en logica

Waan of verlichting

De volgende ochtend zitten Carla, Man en Narrator tijdens hun ontbijt op het Piazza di Santa Maria Novella in Florence.

“Gisteravond las ik de volgende twee commentaren – van een Zen meester op een Boeddhistisch vraagstuk – die aansluiten bij onze discussie gisteren tijdens de avondmaaltijd:

“Fundamenteel is er geen waan of verlichting”

“Vrede is van oorsprong de verwezenlijking van het algemeen, maar het algemeen is niet toegestaan om de vrede te zien” [1]

Het eerste commentaar sluit aan bij Carla's toelichting op het soms flinterdunne verschil tussen waan en werkelijkheid. Ik denk dat de Zen meester nog enkele stappen verder gaat dan Carla; in de traditie van de Hart Sūtra [2] zal de Zen meester – denk ik – ook waan en verlichting als leeg duiden; hierop komen wij later – bij “leegte” als derde gangbare werkelijkheid – terug. Het tweede commentaar kan ik niet goed plaatsen. Weten jullie hiervoor een verklaring”, vraagt Man aan Carla en Narrator.

“Dit commentaar lijkt qua structuur op de bekende drogreden in de logica “Iedere os is een dier, dus ieder dier is een os”; in dit commentaar staat er een ontkenning in het tweede argument waardoor er een tautologie dreigt te ontstaan. Naar mijn mening is vrede in oorsprong alleen mogelijk bij vrede in alles en iedereen; maar door de entropie [4] – of zeer vrij vertaald: de georganiseerde chaos – is het niet mogelijk om menselijk vrede voor alles en iedereen blijvend te verwezenlijken. De inspanning om deze vorm van entropie te blijven behouden, overstijgt onze leefwereld”, zegt Carla.

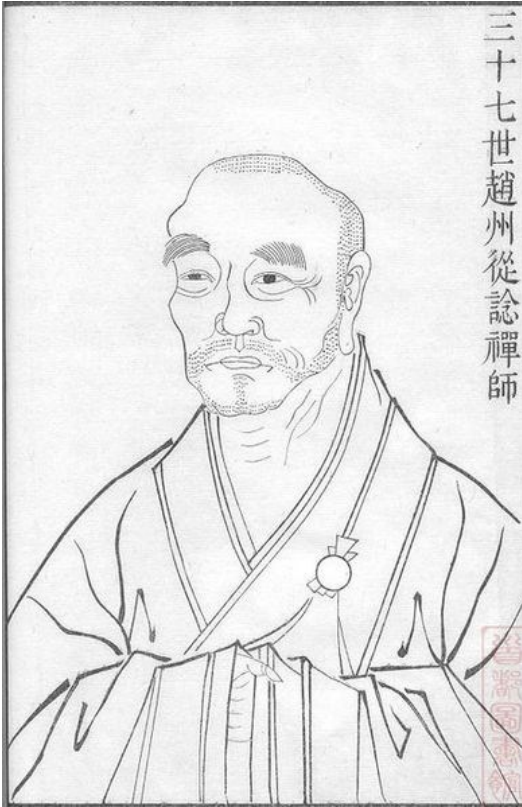
“Jij hebt gelijk voor de manifestaties van onze leefwereld – en dat wordt deels met dit commentaar bij het Boeddhistisch vraagstuk “*Zhaozhou’s Was je bedelnap af*” bedoeld. Het vraagstuk luidt:

“Heb jij het ontbijt op?”

“Ja, ik heb het op”

“Dan ga jouw bedelnap afwassen”

In het vraagstuk staat “ontbijt” voor (een persoonlijke ervaring van) Boeddhistische verlichting en “jouw bedelnap afwassen” staat voor het – als bodhisattva – bewerkstelligen van Boeddhistische verlichting voor het Alomvattende Een [5].

[6]

Binnen Indra's Net is het niet mogelijk om vrede te zien, omdat enerzijds het oog zichzelf niet volledig kan zien en omdat anderzijds binnen Indra's Net geen vrede en geen oorlog bestaat: Indra's Net is leeg van deze begrippen.

Zal ik dit tweede commentaar gebruiken als opmaat naar mijn toelichting op Kṛṣṇa", zegt Narrator.

"Goede verklaring van beide commentaren in woorden; een Zen Meester vraagt om het antwoord binnen Indra's net direct en meteen te tonen. Ik ben benieuwd naar jouw toelichting op Kṛṣṇa", zegt Man.

“Ik zal het commentaar iets nauwkeuriger formuleren:

“Shānti [7] (vrede, rust, gemoedsrust, afwezigheid van passie, comfort, zoon van Indra, zoon van Kṛṣṇa en Kālindi) is van oorsprong de verwezenlijking van Īśvara [8] (of het algemene), maar Īśvara is niet toegestaan om de vrede te zien”.

In de loop van de toelichting zal duidelijk worden waarom dit commentaar zo treffend is voor Kṛṣṇa.

Het ontstaan van Kṛṣṇa is in nevelen gehuld. Volgens de Vedische traditie is Kṛṣṇa ongeveer 5000 jaren geleden na een onbevleete ontvangenis [9] geboren in Mathura – de toenmalige hoofdstad van het koninkrijk Shurasena (in het huidige Uttar Pradesh) – in Noord India [10].

[11]

In het derde boek van de Mahābhārata[12] – dat ruim 2500 jaar geleden is samengesteld – roept Kṛṣṇa:

“Ik ben Nārāyaṇa. Ik ben schepper en vernietiger. Ik ben Viṣṇu [13]. Ik ben Brahman. Ik ben Indra de meester God.” [14]

In onze hedendaagse oren klinkt deze uitroep uitermate overmoedig. Binnen de metafoor van Indra’s Net is het een open deur, omdat iedere manifestatie binnen Indra’s Net het volledige net als schepper en vernietiger weerspiegelt en vormt.

Volgens de Mahābhārata weigert Kṛṣṇa partij te kiezen aan het begin van de strijd om het koninkrijk tussen de vijf Pāṇḍavaḥ broers – waaronder Arjuna – en hun vele Kaurava neven; hij is alleen bereid het strijdperk te betreden als wagenman en leidsman van Arjuna aan de zijde van Pāṇḍavaḥ broers.

Aan het begin van de Bhagavad Gītā – een klein en oud deel van de Mahābhārata – staat het leger van de vijf Pāṇḍavaḥ broers in slagorde op het strijdveld – met de plaatsnaam Kurukshetra – opgesteld tegenover het leger van hun Kaurava neven. Naast een gevecht om een koninkrijk, staan zij op het strijdveld in het spanningsveld tussen enerzijds de wereldorde en plicht (Dharmakshetra [15]) en anderzijds het menselijk handelen (Kurukshetra [16]). Bij de aanvang van de strijd weigert Arjuna – als aanvoerder van de vijf Pāṇḍavaḥ broers – het startsein voor de aanval te geven; hij ziet tegenover zich in de ander slagorde zoveel familieleden, leraren en dierbaren. Kṛṣṇa – de leidsman en wagenman van Arjuna tijdens deze strijd – zet Arjuna aan om zijn plicht binnen de wereldorde te vervullen. Kṛṣṇa slaagt pas hierin nadat hij tijdens de dialoog met Arjuna zijn Goddelijke gedaante heeft aangenomen.

In de Bhagavad Gītā wordt Kṛṣṇa onder meer als Parameshvara [17] of de Hoogste God aangeduid [18]. Enkele uitspraken van Kṛṣṇa tijdens de dialoog met Arjuna zijn:

“Alhoewel ik de ongeboren en onveranderlijke bron ben, alhoewel ik de Īśvara van alle schepselen ben, betreedt ik mijn Goddelijke gedaante en word ik van tijd tot tijd een sterfelijk wezen” [19]

“Ik ben gelijk voor alle levende wezens, er is geen wezen en object dat mijn voorkeur of afkeur heeft.”[20]

“Heb uw aandacht en leven gericht op Mij, verlicht elkaar en spreek voortdurend van Mij.” [21]

[22]

Deze laatste uitspraak van Kṛṣṇa was van toepassing op mijn masker als idool in de omgekeerde wereld in Amsterdam [23].

Via deze Goddelijke gedaante is Kṛṣṇa – in dit deel van de Mahābhārata – een hoeder en een leidsman van de wereldorde en plicht, en van het menselijk handelen. Binnen de wereldorde van de Mahābhārata is het Kṛṣṇa niet toegestaan om vrede te zien; ook deze Goddelijke gedaante in de vorm van Kṛṣṇa is gebonden aan de wet van oorzaak en gevolg.

De uitkomst van de strijd om het koninkrijk is voor alle betrokkenen desastreus. De helden sneuvelen in de strijd; de overlevenden worden verteerd door haat, woede en verdriet; en de vrouwen en kinderen rouwen jammerlijk om het verlies van de gevallenen. Aan het einde van de Mahābhārata zijn allen overleden.

Mag ik vanmiddag op de dood terugkomen?”, zegt Narrator.

“Dat is een goede overgang naar mijn inleiding op de het denkraam van de strijder; oorlogen kennen uiteindelijk alleen verliezers. Ik kom daar later op terug”, zegt Carla.

“Narrator, wat denk jij dat Arjuna en Kṛṣṇa zouden hebben geantwoord op het Boeddhistisch vraagstuk “*Was je bedelnap af*” van Zhaozhou”, vraagt Man aan Narrator.

“Arjuna zet zijn handen als een strijdhoorn aan zijn mond en loeit; Kṛṣṇa spoort de strijdpaarden aan”, zegt Narrator.

“Zou Zhaozhou deze antwoorden goedkeuren?”, vraagt Man aan Narrator.

“Het antwoord van Arjuna wel, en Zhaozhou geeft Arjuna meteen “*De Waarachtige Man*” als volgend Boeddhistisch vraagstuk. Volgens het Hindoeïsme heeft Arjuna aan “*De Waarachtige Man*” – binnen zijn mogelijkheden en beperkingen – invulling gegeven [24]. Het antwoord van Kṛṣṇa wordt door Zhaozhou afgekeurd, waarna Kṛṣṇa in de

incarnatie als Bhikṣu meteen het gebaar van reiniging van de bedelnap maakt”, zegt Narrator.

“Tot nu toe heb ik vooral geluisterd tijdens jullie inleidingen op God in een menselijke gedaante. De “Deus ex homine” blijft voor mij trekken houden van een “Deus ex machina”, zegt Carla

“Bijna alle religieuze bewegingen hebben hiermee geworsteld. Zoals wij eerder hebben gezien, is Christus na veel woordenwisselingen en strijd binnen de Katholieke kerk erkend als zoon van God binnen de Drie-eenheid. De leer van de onbevleete ontvangenis van Maria – de moeder van Christus – door de Heilige Geest heeft veel discussie veroorzaakt. Pas in 1854 n. Chr. werd dit dogma met de pauselijke bul *Ineffabilis Deus* (De onuitsprekelijke God) afgekondigd door paus Pius IX [25]”, zegt Man.

“Tijdens mijn leven heb ik vele keren afstand gedaan van “Deus ex homine”, omdat in deze gedaante het mij niet was toegestaan om vrede te zien”, zegt Narrator.

“Later op onze Odyssee tijdens “Incarnatus est” bij “Zeven andere Werkelijkheden” hoop ik meer te weten te komen over het wonder van het leven binnen de leegte en manifestaties van Indra’s Net”, zegt Man.

“Zullen wij ons ontbijt opruimen en de Basilica di Santa Maria Novella gaan bezoeken”, zegt Carla.

[1] Beide zinnen zijn commentaren van de Zen meester Xuedou op de koan 'Zhaozhou's "Wash your bowl". Zie: Cleary, Thomas, *Book of Serenity – One Hundred Zen Dialogues*. Bosten: Shambhala, 1998 p. 172

[2] Zie ook: *Leben, Man, Narrator – Een Weg*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2013, p. 110 - 112

[3] In deze menselijke afbeelding van vrede mag betwijfeld worden of de vrede zich ook uitstrekt tot de os en de laurierbladeren. *Mural of Peace by Gari Melchers. Library of Congress Thomas Jefferson Building, Washington, D.C.* Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/Peace>

[4] Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Entropie>

[5] Een bodhisattva is een mens die – op het punt staand een persoonlijke ervaring van Boeddhistische verlichting te ervaren – besluit in de wereld te blijven om de verlichting van de gehele wereld te bevorderen; een bodhisattva heeft de gelofte afgelegd om de verlichting tezamen met alles om ons heen op hetzelfde moment binnen te gaan. Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Bodhisattva>

[6] Houtsneede van Zhaozhou. Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Zhaozhou_Congshen

[7] Shānti is vergelijkbaar met Sanctus dat in het Nederlands “Deel van de Eucharistieviering voor de consecratie” en “Heiligprijzing” betekent, en in het Latijn “heilig, onschendbaar, onaantastbaar” en “heilig, eerbiedwaardig, verheven, goddelijk, rein en vroom” betekent. Bronnen: *Woordenboeken Nederlands en Latijn* uitgegeven door Wolters - Noordhoff

[8] Īśvara betekent in het Sanskriet onder meer “in staat tot”, “het opperste wezen/ziel”. Bron: elektronische versie van het woordenboek Monier-Williams – MWDDS V1.5 Beta

[9] Bron: Bhagavata Purana volgens: <http://en.wikipedia.org/wiki/Krishna>

[10] Bron: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Krishna_\(god\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Krishna_(god))

[11] Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/Krishna>

[12] Zie: Boek 3, 188 (of 189), 5 van de Mahābhārata

[13] Een Hindoeïstische oppergod, manifestatie van Brahman, ook wel Nārāyaṇa genoemd. Bron: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Vishnoe>

[14] Bron: Radhakrishnan, S, *Indian Philosophy – Centenary Edition*. London: Unwin Hyman Limited, 1989, Vol. One, p. 485 - 486

[15] Dharmakshetra is samengesteld uit Dharma “plaatsen van de voortdurende zelf/Zelf”, en “kshetra” – letterlijk: veld.

[16] Kurukshetra is samengesteld uit Kuru – een vervoeging van “kr” dat “maken, doen of handelen” betekent, en “kshetra” – letterlijk: veld.

[17] Parameshvara is samengesteld uit para en Īśvara waarin “para” in het Sanskriet “hoogste” betekent.

[18] Bron: Bhagavad Gītā (11.3-4). Een letterlijke vertaling uit het Sanskriet is beschikbaar, zie: Sargeant, Winthrop, *The Bhagavad Gītā*. Albany: State New York University Press, 1994

[19] Bhagavad Gītā IV.6

[20] Bhagavad Gītā IX.29

[21] Bhagavad Gītā X.9

[22] <http://en.wikipedia.org/wiki/Kurukshetra>

[23] Zie: Leben, Man, *Narrator – Een Weg*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2013, p. 93 - 98

[24] Zie ook: <http://en.wikipedia.org/wiki/Arjuna>

[25] Bron: http://nl.wikipedia.org/wiki/Onbevleete_Ontvangenis_van_Maria

F

eiten en logica

Dood: *“Waarom leer jij niet te leven”*

Na hun bezoek aan de Basilica di Santa Maria Novella zitten Carla, Man en Narrator op het Piazza di Santa Maria Novella voor hun eenvoudige lunch.

“Tijdens jouw toelichting op Kṛṣṇa – als God in de gedaante van een mens – viel het mij op hoeveel klankovereenkomst de naam Kṛṣṇa heeft met Christus, de zoon van God binnen de Katholieke Drie-eenheid. Daarbij zijn beide verschijningen van God in de gedaante van een mens door hun moeders onbevlekt ontvangen. Zijn er nog meer overeenkomsten?”, vraagt Carla.

[1]

“De bron van een mogelijke onbevleete ontvangenis van de moeder van Kṛṣṇa is in nevelen gehuld. Deze informatie kan heel goed later zijn bijgevoegd, nadat deze stroming van het Hindoeïsme in aanraking is gekomen met het Christendom. De bron voor mijn inleiding over Kṛṣṇa als God in de gedaante van een mens is de Bhagavad Gītā, die ruim voor onze jaartelling is samengesteld. In namen Christus en Kṛṣṇa is de werkwoord kern “kr” te herkennen die “maken, doen, handelen” betekent, en “Īś” of “Ish” dat “God of Hoogste Geest” betekent. De combinatie van beide kernen geven de positie van de incarnatie van Kṛṣṇa als God in de gedaante van een mens en Christus als Messias goed weer”, zegt Narrator.

“Ik sluit niet uit dat er tussen India en Klein Azië rond en na de tijd van Alexander de Grote een uitwisseling van religieuze ideeën heeft plaatsgevonden. Het Nieuwe Testament is zo’n honderd jaar na de geboorte van Christus geschreven en de vier Evangeliën vertonen onderling aanmerkelijke verschillen. Misschien hebben de Evangelisten in Klein Azië kennis genomen van religieuze elementen uit de Bhagavad Gītā met Kṛṣṇa als God in de gedaante van een mens. Ik heb hierover geen informatie; dit vergt een afzonderlijke zoektocht”, zegt Man.

“Christus en Kṛṣṇa zijn beiden overleden en tegelijkertijd worden zij door gelovigen gezien als “de ongeboren en onveranderlijke bron”. Blijkbaar is God – in de gedaante van een mens – enerzijds gebonden aan de wet van oorzaak en gevolg, en anderzijds onsterfelijk. Ik denk dat beide feiten op alle manifestaties binnen Indra’s Net van toepassing zijn. Laat ik dit uitleggen aan de hand van een parabel [2] uit de Mahābhārata met de titel “*Wat is dood?*”.

[3]

Het strijdveld – beschreven in de Bhagavad Gītā – tussen de wereldorde en plicht (Dharmakshetra [4]) en het menselijk handelen (Kuruksheetra) toont vele verschrikkingen. Een van deze verschrikkingen is de dood op het slagveld van de prachtige zoon van Arjuna. De oudste broer van Arjuna – en troonpretendent van de vijf Pāṇḍavaḥ broers – is ontroostbaar. Na dit verlies overziet hij het slagveld met de vele gesneuvelden en hij zegt: *“Dit is geen overwinning in de oorlog, geen koninkrijk, geen hemel en geen onsterfelijkheid waard”*. Hij vraagt aan Vyāsa – de verteller van de Mahābhārata – : *“Waarom liggen de gesneuvelden op de aarde met dood als hun identiteit? Waarom worden zij nu gekend als “dood”? Wie sterft er? Wat veroorzaakt de dood? En waarom eist dood de levenden op?”*

Hierna vertelt Vyāsa het verhaal over het ontstaan van Dood – Mṛtyu [5] in de vorm van een vrouw – door Brahman. Mṛtyu vraagt hem: *“Waarom ben ik geschapen?”*. Brahman vertelt haar dat zij geschapen is om de aarde te verlichten van de ondraagbare last veroorzaakt door de steeds maar groeiende populatie van levende wezens. Hierna begint Mṛtyu onbedaarlijk te huilen. Brahman vangt haar tranen in zijn handen op, maar sommigen vallen op de aarde. Uit deze tranen zijn de ziekten ontstaan waardoor de lichamen van de levende wezens zullen sterven. Mṛtyu verlangt een uitleg van Brahman: *“Waarom heb jij mij geschapen in deze vorm van een vrouw? Waarom word ik welbewust betrokken bij de ellende en de wreedheid van het verteren en wegnemen van levende wezens. Door het wegnemen van het leven van kinderen, ouders, geliefden en vrienden zullen de nabestaanden rouwen om het verlies en ik zal het mikpunt van hun haat en angst worden. Maar het meest vrees ik de tranen van zorg. Nee, ik ben hier niet toe in staat; bespaar mij dit noodlottig bestaan”*. Brahman legt haar uit: *“Er is dood en er is tegelijkertijd geen dood. Alle levende wezens veroorzaken hun eigen dood door vast te houden aan hun eigen waanbeelden in zonden [6] en in geluk. In Waarachtigheid bestaat geen dood. De tranen van Dood zijn de tranen van onze zorgen die rondom ons overal dood en verderf zaaien. Net zo makkelijk kunnen wij voor onszelf en voor anderen een Waarachtig leven scheppen, verrijken en behouden.”* Na deze uitleg vraagt Mṛtyu – de dood – verbijsterd:

“Waarom leer jij niet te leven?” [7]

Waarom houden wij zo angstvallig vast aan onze manifestaties binnen Indra's Net? Deze levende manifestaties – in zonden en in geluk – vervliegen vroeg of laat; Mṛtyu zal hen wegvoeren zoals zij ook alle

hoofdpersonen uit de Mahābhārata in al hun verschillende manifestaties heeft meegevoerd.

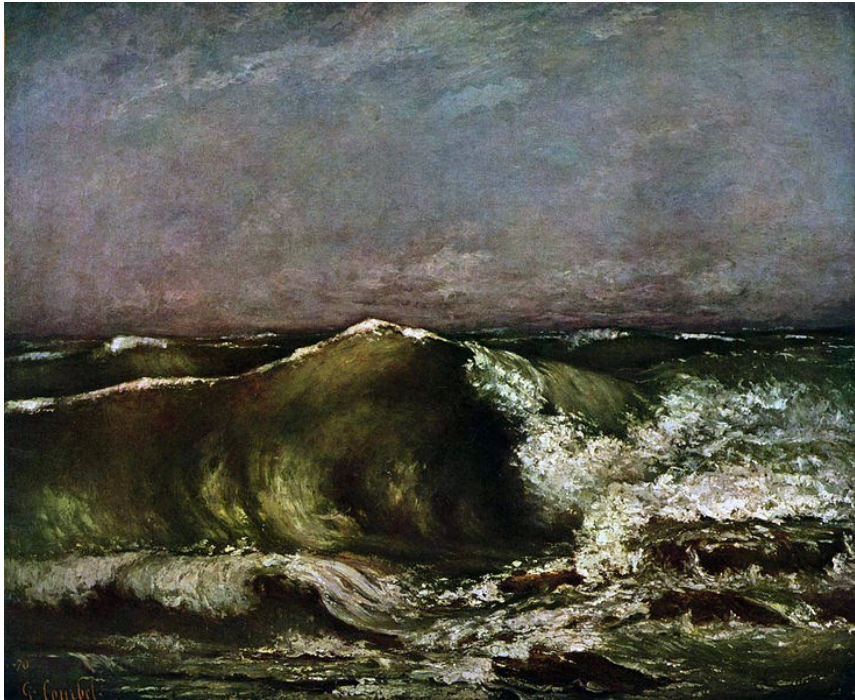
Waarom leren wij niet om te leven als een *“Waarachtig Man zonder status altijd in en uit gaande door de openingen van Jouw aangezicht”*; ik denk dat Mṛtyu dit in haar verbijstering aan Brahman vraagt”, zegt Narrator.

[8]

“Tijdens de vraag van Mṛtyu *“Waarom leer jij niet te leven”* bedacht is de volgende haiku:

*Eén levend wezen,
Niets wordt geboren en sterft,
Golf in oceaan*

[9]

Deze haiku toont op een indirect manier waarom de manifestatie van God in de gedaante van de mens gebonden is aan de wet van oorzaak en gevolg. In de gedaante van een mens is God – net als ieder levend wezen – uit stof geboren en zal tot stof wederkeren, zoals ook een golf uit de oceaan ontstaat en weer in de oceaan opgaat. Welke gedaante neemt God aan binnen Indra's Net?”, zegt Man.

“Ik zal de vraag scherper stellen: Is een levend wezen – bijvoorbeeld een mensenleven of God in de gedaante van een mens – een manifestatie van de Waarlijke Man of is het de Waarlijke Man zelf?”, vraagt Narrator.

“Tijdens de voorbereiding van de Heilige Communie heb ik geleerd dat een mens bestaat uit een stoffelijk lichaam en een immateriële ziel. Het lichaam is sterfelijk en gaat na de dood terug naar de aarde; de ziel leeft na de dood verder in het vage vuur of gaat meteen naar de hemel. Ik heb indertijd nooit begrepen waar mijn ziel – en waar het leven – vandaan komt en ik begrijp het nog steeds niet. De metaforen “Indra’s Net” en “golf in de oceaan” geven mij een opaak beeld hoe mensen als manifestaties van het Alomvattende Een uit stof worden geboren en tot stof wederkeren. Ik kan dit opaak beeld intellectueel bevatten en ik begrijp het concept van incarnatie, maar het beeld wordt niet transparant”, zegt Carla.

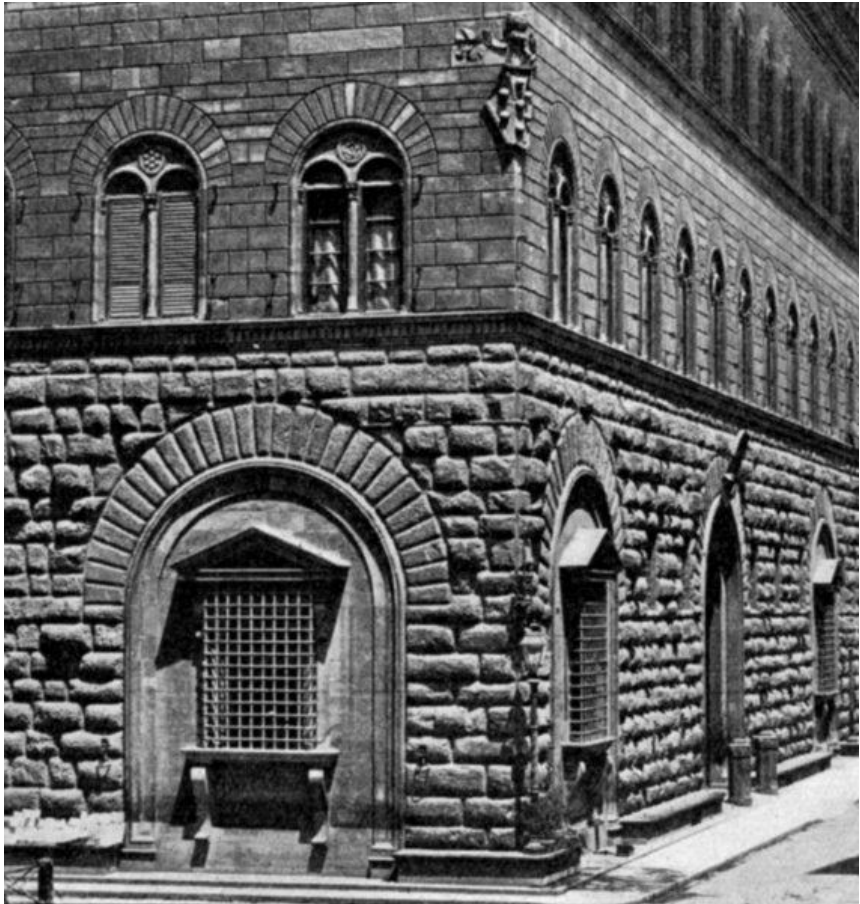
“Misschien komen wij hierbij aan de grenzen van ons menselijk bevattingsvermogen en moeten wij constateren dat het *“Mysterium est magnum, quod nos procul dubio transcendit”* [10] of *“Het Mysterie is groot, dat ons zonder twijfel overstijgt”*, net zoals het mysterie van de golf zonder twijfel uit de oceaan voortkomt en zonder twijfel weer in de oceaan opgaat”, zegt Man.

“Ik zie een ontwikkeling in jouw denken. Tijdens *“Het Woord als object in het midden”* [11] in het eerste deel van onze zoektocht, ervoer jij het levensmysterie als zo groot, dat het ons volkomen overstijgt: dit mysterie overstijgt onze twijfel, met en zonder geloof, en met en zonder offer. Nu ervaar jij het mysterie van het mensenleven dat zonder twijfel ontstaat en opgaat in het Alomvattende Een. Zie ik deze ontwikkeling goed?”, zegt Carla.

“Het is niet zozeer een ontwikkeling of een verandering in denken; het is een “mysterium continuum” of een “voortdurend mysterie” in mijn denken”, zegt Man.

“Zullen wij onze lunch opruimen? Later tijdens onze Odyssee bij *“En Dood heeft hier geen verblijf”* kunnen wij verder ingaan op de vraag

“Wat is dood?”. Zullen wij vanmiddag na het rustuur van Carla – als overgang naar het denkraam van de strijder – het paleis van de Medici bezoeken?”, zegt Narrator.

[12]

[1] "*De levensloop van Jezus in een notendop*" door Matthias Grünewald bij het Isenheimer altaar. Bron afbeelding: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Jezus_\(traditioneel-christelijk\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Jezus_(traditioneel-christelijk))

[2] Vrij en verkort overgenomen uit: Badrinath, Chaturvedi, *The Mahābhārata – An Inquiry in the human Condition*. New Delhi: Orient Longman Private Limited, 2006, p. 170 - 173

[3] Bron afbeelding: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Dood>

[4] Zie voetnoten 15 en 16 bij het vorige bericht voor een toelichting op beide woorden.

[5] De naam Mṛtyu betekent “dood, stervende” in het Sanskriet. De naam is samengesteld uit Mṛt – waarin qua klank het Nederlandse woord “moord” en het Franse woord “mort” te herkennen zijn – en “yu” dat in het Sanskriet “verbinden, samenvoegen” betekent. Bron: elektronische versie van het woordenboek Monier-Williams – MWDDS V1.5 Beta

[6] Zie ook de Zeven Hoofdzonden in de Katholieke kerk in: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Hoofdzonde>. Zie ook de Zeven hoofdzonden in de Divina Commedia van Dante Alighieri.

[7] Vrije en verkorte weergave van: Badrinath, Chaturvedi, *The Mahābhārata – An Inquiry in the human Condition*. New Delhi: Orient Longman Private Limited, 2006, p. 170 - 173

[8] Een van de oneindig vele manifestaties van de “Waarachtige Man”. Bron afbeelding: <http://de.wikipedia.org/wiki/Mann>

[9] Schilderij “De Golfslag” van Gustave Courbet. Bron afbeelding: <http://de.wikipedia.org/wiki/Ozean>

[10] Uit encyciek de *Ecclesia de Eucharista* van Paus Johannes Paulus II. In het woord “Eucharista” zijn te herkennen “Eu” dat in het Grieks “goed” betekent, “car” uitgesproken als “char” dat in het Sanskriet “bewegen” betekent en “Īś” uitgesproken als “ish” dat in het Sanskriet “in staat tot” en “het opperste wezen/ziel” betekent. Zie ook: Origo, Jan van, *Wie ben jij – een verkenning van ons bestaan – deel 1*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012 p. 166

[11] Zie ook: Origo, Jan van, *Wie ben jij – een verkenning van ons bestaan – deel 1*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012 p. 166

[12] Bron afbeelding: http://it.wikipedia.org/wiki/Palazzo_Medici_Riccardi

Feiten en logica *Tijdelijke uniekheid*

Carla, Man en Narrator zitten op het pleintje bij de ingang van de Basiliek van San Lorenzo voordat zij het paleis van de Medici gaan bezichtigen.

“Het denkraam van de strijder laat een aantal tegenstrijdigheden zien. De parabel van Mṛtyu – dood in de vorm van een vrouw – geeft een inkijkje in de tegenstrijdigheden wanneer de oudste broer van Arjuna – als troonpretendent van de vijf Pāṇḍavaḥ broers – ontroostbaar is over het verlies van de vele gesneuvelden op het slagveld waaronder vele familieleden, leraren en leerlingen, geliefden en naasten. Als gevolg van de strijd – tussen enerzijds de wereldorde en plicht en anderzijds het menselijk handelen – om een rechtmatig koninkrijk voor de familieleden, leraren en leerlingen, geliefden en naasten, wordt er tegelijkertijd op een uitgebreide schaal dood en verderf gezaaid ook onder de dierbaren. Een ander voorbeeld is "vechten voor vrede". Het denkraam van de strijder – voorzien van deze tegenstrijdigheden – vinden wij niet alleen terug op het slagveld, maar ook binnen de wetenschap, de godsdienst, de levensbeschouwing, de overheid en uiteraard binnen onszelf”, zegt Carla.

[1]

“De parabel over Śīla [2] – vrij vertaald met “Alomvattende eenheid” – uit de Mahābhārata toont het denkkader van de strijder binnen onszelf. Door een samenhangend gebruik van alle (menselijk) eigenschappen –

of Śīla – had een wijze koning in het oude India uiteindelijk vrede en coherentie binnen zijn koninkrijk en zichzelf weten te bewerkstelligen. Hierdoor kreeg hij ook de beschikking over het immense vermogen van goedheid. Met goedheid verkreeg hij het rijkdom van de drie werelden waaronder de wereld van de Goden. Op een goede dag verscheen Indra – in een manifestatie als geneesmiddel – voor de koning en hij vroeg aan de koning om te leren wat goedheid werkelijk is. De koning zei dat het besturen van de drie werelden al zijn aandacht vergde: hij had geen tijd om dit aan Indra te tonen. Indra in de vorm van geneesmiddel bleef aan het hof en diende de koning zo voortreffelijk dat de koning zei: *“Vraag wat jij wenst en ik zal het geven”*. Als antwoord zei Indra: *“U heeft mij al zoveel gegeven, maar u zou mij zielsgelukkig maken met uw Śīla”*. De koning gaf Śīla aan Indra waarna het “geneesmiddel” meteen vertrok. Na de overhandiging van Śīla voelde de koning een innerlijke onrust zonder te weten waarom. Een kolom van licht in menselijk vorm kwam uit zijn lichaam tevoorschijn. De koning vroeg: *“Wie ben jij?”*. De kolom van licht antwoordde: *“Ik ben Śīla en tot nu toe waren wij onafscheidelijk. Maar omdat jij mij hebt weggegeven, vertrek ik”*. Hierna kwam een tweede kolom licht uit zijn lichaam en weer vroeg de koning: *“Wie ben jij?”*. De tweede kolom licht zei: *“Ik ben Dharma – de wereldorde – en ik verlaat jou, want ik leef waar Śīla leeft”*. Meteen verschenen weer drie kolommen licht uit zijn lichaam, en achter elkaar vertrokken Waarheid, Goedheid en Soliditeit, omdat zij leven waar Śīla leeft. Als laatste verscheen er een kolom licht in de vorm van een vrouw en de vrouw zei op de vraag *“Wie ben jij?”*: *“Ik ben Śrī – voor de mensen ben ik onderlinge verbondenheid –, ik ben alles dat wenselijk is in een mensenleven; ik leef waar Śīla leeft”*. Verlamd van schrik vroeg de koning aan Brahman wie dat geneesmiddel was en wat er was voorgevallen. Brahman vertelde: *“Het geneesmiddel is Indra’s Net. Door Śīla ben jij geworden wie jij bent, en met Śīla heb jij jezelf weggegeven aan Indra”* [3], zei Narrator.

“Deze parabel geeft een aantal van de tegenstrijdigheden binnen het denkkader van de strijder prachtig weer. De imperator verkrijgt door zijn acties een koninkrijk en vervolgens kan de imperator het rijk niet bestendigen: verschillende natuurwetten voorkomen dit. Daarnaast zijn er tegenstrijdigheid binnen het denkkader van de strijder te herkennen tijdens een succesvolle verovering of verdediging van een gewenst object: de strijder voelt op het moment van succes de vluchtige euforie van een “Alomvattende eenheid”. Deze euforie bepaalt zijn tijdelijk zelfbeeld dat vervolgens met het vervliegen van Śīla meteen begint te eroderen. Wij hebben deze vluchtige euforie na een overwinning gezien bij het zelfbeeld van roeiers in de twee studenten roeiploegen uit Oxford en Cambridge die strijden om de overwinning van een jaarlijkse roeiwedstrijd op de Thames [4]”, zegt Carla.

[5]

“Dezelfde euforie van tijdelijke uniciteit toonden Arjuna en Kṛṣṇa toen zij met vreugde pijlen schoten op alles dat probeerde te ontsnappen uit het vuur in het Khandava bos [6]. Met schaamte moet ik nu bekennen dat ik deze vorm van euforie heb gekend toen ik als jonge strijder met een militie in Midden Afrika schoot op alles en iedereen die uit een brandend dorp kwam [7]. Śīla had mij al verlaten bij mijn wens om zelf de avonturen van mijn voorvaderen te beleven onder mijn drang naar comfort, geld, roem en macht. In die nacht – tijdens het schieten op dorpsbewoners die het brandend dorp wilden ontsnappen – verloor ik de laatste resten van mijn onschuld. Ik draag deze tegenstrijdigheid tussen euforie van een tijdelijke uniciteit tijdens gewelddadige verovering, en direct intredend verval nog steeds met mij mee in de vorm van de adem van de dorpsbewoners. Hoewel de dorpsbewoners in de mensenwereld de identiteit “dood” hebben, houd ik hen levend met mijn adem”, zegt Narrator.

[8]

“Zullen wij de innerlijke onrust in het paleis van de Medici gaan bekijken?”, zegt Man.

[1] Afbeelding van Pallas Athene – de godin van wijsheid, moed, rechtvaardigheid en correcte oorlogsvoering. Daarnaast is zij een listige compagnon van heldhaftige strijders. Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/Warrior>

[2] Śīla betekent in het Sanskriet onder meer “natuurlijk manier van leven of van gedrag”. In het Boeddhisme betekent Śīla onder meer “moreel gedrag of voorschrift”. Bron: elektronische versie van het woordenboek Monier-Williams – MWDDS V1.5 Beta. Zie ook: <http://en.wikipedia.org/wiki/%C5%9A%C4%ABla>

[3] De parabel over Śīla is een zeer vrije weergave van de parabel van Prahlāda uit: Badrinath, Chaturvedi, *The Mahābhārata – An Inquiry in the human Condition*. New Delhi: Orient Longman Private Limited, 2006, p. 101 - 102

[4] Zie het bericht “Amateurs” in: Origo, Jan van, *Wie ben jij – een verkenning van ons bestaan – deel 1*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012 p. 190 - 194

[5] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/The_Boat_Race

[6] Zie ook: <http://www.sacred-texts.com/hin/maha/index.htm> boek 1 Section CCXXVII en verder; Katz, Ruth Cecily, *Arjuna in the Mahābhārata: Where Krishna is, there is victory*. Delhi: Molital Banarsidass Publishers, 1990, p. 71 - 84

[7] Zie: Leben, Man, *Narrator – Een Weg*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2013, p. 22

[8] Afbeelding van Arjuna en Kṛṣṇa die met vreugde pijlen schieten op alles dat uit het vuur in het Khandava bos probeerde te ontsnappen. Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Khandava_Forest

Feiten en logica *Sprinkhaan in luciferdoos*

“Ik denk dat wij ons gesprek over de paradox binnen het denkraam van de strijder in onszelf te abrupt hebben beëindigd. Hoewel op een eerdere leeftijd en op een ander manier, heb ik al heel jong kennisgemaakt met de euforie van de veroveraar. Als kleuter had ik een sprinkhaan in een luciferdoosje gevangen. Ik voelde een ongekende vreugde; nooit zou ik meer alleen zijn, want altijd zou ik een metgezel in mijn leven hebben. Als ik met het doosje rammelde, dan hoorde ik mijn sprinkhaan. De volgende ochtend was de sprinkhaan dood. Dit was mijn eerste echte verlies; hiermee verloor ik mijn onschuld: hiermee zette mijn verval in. Als ik kijk naar het paleis van de Medici, dan moet ik weer denken aan het luciferdoosje”, zegt Carla.

[1]

“Ik heb ergens gelezen dat de familie de Medici – na een korte verbanning uit Florence – in de 15^e eeuw de macht achter de schermen wilde uitoefenen en er bewust een bescheiden beeld naar buiten op na wenste te houden. De buitenkant van dit paleis – gebouwd in opdracht van Cosimo de Medici – geeft dit streven weer [2]”, zegt Man

Carla, Man en Narrator betreden het paleis.

“De welgestelden in Florence waren in de 15^e eeuw op de hoogte van de periodieke overstromingen van de rivier de Arno, daarom hadden zij hun woonvertrekken op de eerste verdieping. Dit paleis lijkt op de Ark

van Noah [3] uit het boek Genesis in het Oude Testament. Van alle rijkdom en van alles van waarde binnen de familie de Medici werd in dit paleis een imago meegenomen. Alles in dit paleis is een miniatuur afspiegeling van en een herinnering aan de veroveringen van de familie in de buitenwereld. Wanneer het tij meezit, dan kan de afspiegeling en de herinnering weer in realiteit worden omgezet. Dit paleis toont de innerlijke wereld van de familie in al haar wensen en met al haar verwachtingen”, zegt Narrator.

[4]

“In deze zaal Luca Giordano [5] neemt de – binnen het paleis getoonde – aspiratie van de familie goddelijke trekken aan. De schilderijen op het plafond van de zaal komen overeen met de plafondschilderingen in de kerken van deze stad.

[6]

Door de schilder Luca Giordano wordt de tweede dynastie van de familie de Medici afgebeeld als een spiegelbeeld van de hemel waarin Cosimo de Medici – als de centrale Vader-god – troont boven zijn twee zonen en zijn broer. Hier toont het innerlijk van de heersende “strijder” de ambitie om op zijn minst de Christelijke Goddelijk drie-eenheid te evenaren, zo niet de plaats van God in te nemen”, zegt Man.

[7]

“Dat is herkenbaar; op het toppunt van zijn kunnen voelt een strijder zich onoverwinnelijk en oppermachtig. De strijder onttrekt zich aan de wereld van de stervelingen; de strijder kan de hele wereld aan. Tegelijkertijd wordt de leefwereld van de strijder ontmenselijkt; de zorg voor de omgeving en de empathie voor levende wezens en mensen

verdwijnt. Een staat van euforie – een beleving van uniciteit en almacht, egocentrische gericht op de strijder, zijn makkers en de wereld waarvoor zij staan – ontstaat. Deze staat van euforie is te herkennen bij Arjuna en Kṛṣṇa toen zij met vreugde pijlen schoten op alles dat probeerde te ontsnappen uit het vuur in het Khandava bos, bij jou Narrator toen jij als jonge strijder met een militie in Midden Afrika schoot op alles en iedereen die uit een brandend dorp kwam, en bij Karl Marlantes [8] toen hij tijdens de Vietnamoorlog als luitenant bij de Amerikaanse mariniers door de luchtmacht napalm liet vallen op de jungle met daarin Vietcong-strijders [9].” zegt Carla.

[10]

“*De hel dat zijn de anderen*” [11], schrijft Jean-Paul Sartre in een van zijn toneelstukken, misschien ook omdat de anderen de almacht van de strijder – en daardoor zijn vrijheid – beperken”, zegt Man.

“Jullie geven mijn gevoelens van vreugde en uitgelatenheid tijdens het schieten op alles en iedereen die uit een brandend dorp probeerde te ontsnappen, goed weer. Maar na deze euforie voelde ik een schaamte en een peilloze leegte. In het eerste deel van onze Odyssee naar “Wie ben Jij” [12] – bij de beschrijving van de Peloponnesische oorlog – zagen wij bij de strijdende partijen een voortdurende cyclus van eer/macht – hoogmoed – toorn – wraak [13]. In mijn beleving moeten wij aan deze cyclus na de wraak nog “schaamte en leegte” toevoegen die gelijktijdig tegenpolen vormen met eer en macht. In de tijd van mijn voorvaderen namen de strijders in het oude India de buit van de verovering – meestal gestolen vee binnen de vee-cyclus [14] – mee naar hun thuisdorp. Daar werd de buit tijdens een groot feest met iedereen gedeeld. Het tonen van de verovering aan de wereld was voor de krijgers belangrijker dan de overwinning zelf [15]. Na het feest begon een leegte te ontstaan met een opkomende schaamte over doelloosheid. Met eer/macht als tegenpool voor deze leegte/schaamte ontstond een drang naar nieuwe veroveringen om het innerlijk en uiterlijk ego van de strijders weer te bevestigen en bestendigen. De verovering – of rijkdom in onze tijd – creëert tegelijkertijd een leegte en een gemis aan iets. Rijkdom creëert een gebrek aan rijkdom dat nog niet veroverd is. Deze zaal herinnert de levende strijders binnen de familie de Medici aan de wereldse rijkdom die zij moeten verdedigen en uitbreiden, en aan de rijkdom van het Goddelijke hemelrijk dat zij nog niet bezitten”, zegt Narrator.

“In deze redenering schuilt een waarheid. Na een verovering begint het verval, want er valt iets te verdedigen; de imperator moet altijd meer veroveren om hetgeen hij bezit, veilig te stellen. Daarbij ontstaat uit het bezit van rijkdom de behoefte aan meer en blijvende rijkdom; ook de imperator is onderhevig aan de natuurwet van “rupsje nooit genoeg”. Is er op dit punt een verschil tussen mannen en vrouwen?”, zegt Man.

“Er is een studie naar de rol van vrouwen in Mahābhārata. In de Mahābhārata verwerft een strijder pas onsterfelijke roem op het moment dat vrouwen hem als gevallenen op het slagveld in schrille jammerkreten bewenen en daarbij met rouw zijn leven en mooie verschijningsvorm roemen [16]. De vrouwen van de strijderskaste zetten hun mannen aan tot actie; de strijders zijn geregeld monomane uitvoerders van de wensen van hun vrouwen. Wanneer binnen de Kshatriya kaste alle krijgers zijn overleden, dan gaan de vrouwen naar de Brahmanen om nieuwe krijgers voort te brengen. Vrouwen hebben een eigen rol in het denkraam van de strijder”, zegt Narrator.

“Hebben wij niet allen een rol in het denkraam van de strijder? Wat denken jullie van de Goden en de Bodhisattva?”, vraagt Carla.

“Ook zij, ook wij”, zegt Man.

“Dat is waar. Zullen wij morgen op onze laatste dag in Florence een bezoek brengen aan Palazzo Pitti waarin de familie de Medici haar pracht en praal aan de buitenwereld toont”, zegt Narrator.

- [1] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Palazzo_Medici_Riccardi
- [2] Bron: http://en.wikipedia.org/wiki/Palazzo_Medici_Riccardi
- [3] Zie ook: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Ark_van_Noach_\(schip\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Ark_van_Noach_(schip))
- [4] Bron afbeelding: http://it.wikipedia.org/wiki/Palazzo_Medici_Riccardi
- [5] Zie ook: http://it.wikipedia.org/wiki/Galleria_di_Luca_Giordano
- [6] Bron afbeelding: http://it.wikipedia.org/wiki/Palazzo_Medici_Riccardi
- [7] The Apotheosis of the Medici: Cosimo III sat central between his two sons and his brother below him, Palazzo Medici-Riccardi Bron afbeelding: http://it.wikipedia.org/wiki/Galleria_di_Luca_Giordano
- [8] Bron: Marlantes, Karl, *What it is like to go to war*. London: Corvus, 2012 p. 40 - 41
- [9] Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Vietcong>
- [10] Bron afbeelding: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Napalm>
- [11] In het toneelstuk "*Huis clos*". Zie ook: http://nl.wikipedia.org/wiki/Jean-Paul_Sartre
- [12] Zie ook: Origo, Jan van, *Wie ben jij – een verkenning van ons bestaan – deel 1*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012 p. 200 - 209
- [13] Zie: Lendon, J.E., *Song of Wrath – the Peloponnesian war begins*. New York: Basic Books, 2010 p. 9
- [14] Zie vee-cyclus in: Origo, Jan van, *Wie ben jij – een verkenning van ons bestaan – deel 1*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012
- [15] Zie ook een hedendaagse observatie van Hannah Ahrendt in: Keen, David, *Useful Enemies – When waging wars is more important than winning them*. New Haven and London: Yale University Press, 2012, p. 9
- [16] Bron: McGrath, Kevin, *STRĪ Women in Epic Mahābhārata*. Cambridge: Ilex Foundation, 2009, p 25

F

eiten en logica

Veroveraar

Carla en Man wachten op Narrator om door de overdekte Vasari Corridor langs de rivier de Arno via de Pont Vecchio naar Palazzo Pitti te lopen.

[1]

“Nadat wij gisteren kort de rol van een Bodhisattva in het denkraam van de strijder hebben benoemd, moest ik gisteravond denken aan welke actieve rol een Bodhisattva als strijder in een conflict of oorlog kan vervullen. Heb jij hierover een idee?”, zegt Carla.

“Ik denk dat een Bodhisattva binnen de mogelijkheden probeert zorg te dragen; “taking care” in het Engels geeft het misschien beter weer. In de Tweede Wereld Oorlog waren Japanse Zen leraren als jonge mannen vaak verplicht om hun dienstplicht in het Japanse leger te vervullen. In hun beknopte levensbeschrijvingen maken zij tijdens hun dienstplicht melding van onder meer wachtlopen en tegelijkertijd mediteren [2]. Ik hoop dat zij als Zen leerling in gevechten en schermutselingen hun rol met mededogen hebben vervuld; de beknopte levensbeschrijvingen laten dit – misschien wijselijk – onvermeld. De metafoor van Indra’s Net kent binnen de schittering van glasparels ook een diepe donkerte; soms valt de donkerte volkomen samen met de schittering.

*In de schittering
Van parels in Indra’s Net
Gloort de donkerte*

Daar komt Narrator”, zegt Man.

“Deze overdekte looproute van het Palazzo degli Uffizi via de Vasari Corridor [3] en de Pont Vecchio naar het Palazzo Pitti toont aan de buitenwereld het streven van de familie de Medici in de eerste helft van de 16^e eeuw.

[4]

Door hun rijkdom en het verkregen bezit kon de familie – beschut tegen weersinvloeden – van hun nieuwe woonpaleis buiten de stad naar hun Palazzo degli Uffizi (of hun werkpaleis) in de stad lopen. Aan het begin van de 16^e eeuw was de familie de Medici rond 1512 n. Chr. in Florence weer aan de macht gekomen, en in 1513 n. Chr. werd Giovanni de Medici tot paus gekozen. Hierna heeft Giovanni – als Paus Leo X – aan zijn broer geschreven:

“God heeft ons het pausschap gegeven, laten wij er nu van gaan genieten” [5].

Als paus was Leo X een ramp, als renaissance prins een succes; hij stelde Michelangelo – afkomstig uit Florence – aan om de St. Pieter-

basiliek in Rome vorm te geven en verder te voltooien en hij gaf opdracht voor een extreem dure tapijtenreeks voor de Sixtijnse kapel [6]. Om deze weelderige levensstijl te bekostigen voerde hij binnen de Katholieke kerk aflaten in: door het verrichten van schenkingen aan de kerk kon de gever de tijd in het vagevuur voor de begunstiger – bijvoorbeeld overleden familieleden – verkorten. Als reactie hierop verspreidde Maarten Luther op 31 oktober 1517 n. Chr. in Wittenberg zijn academische stellingen tegen de handel in aflaten [7] die het begin van de Reformatie inluidde. Na zijn overlijden werd Paus Leo X in 1521 n. Chr. opgevolgd door Paus Adrianus VI – afkomstig uit Utrecht – die een lege pauselijke schatkist aantrof en bovendien niet welkom was in Rome: hij overleed in 1523 n. Chr. [8]. In dat jaar werd Giulio de Medici gekozen tot Paus Clemens VII; hij zorgde door zijn onhandig optreden voor de verspreiding van de Reformatie in Noord Europa en voor de excommunicatie van Koning Hendrik VIII in Engeland. Zijn aandacht ging uit naar kunst en cultuur; hij gaf opdracht aan Michelangelo om in Florence de Medici-kapel van de San Lorenzo Basiliek – die wij enkele dagen geleden hebben bezichtigd – te bouwen.

Ik vertel deze feiten uit de geschiedenis tijdens de bouw van de Vasari Corridor en de Pont Vecchio, omdat de bouwstijl de hoop op een voortdurende brug naar de rijkdommen van de wereld weerspiegelt. Wij weten dat hiermee door de familie de Medici ook de leegte – in de vorm van ijdeltuiterij – en het verval van het pauselijke pontificaat werd ingezet [9]; zelfs de Katholieke Kerk werd hierdoor in een diepe crisis gestort”, zegt Narrator terwijl zij naar het midden van de brug lopen.

“Het woord bankroet [10] is rond die tijd op deze brug ontstaan. Wanneer een handelaar niet meer aan zijn verplichtingen kon voldoen, dan werd de bank waarop hij handel dreef, gebroken”, zegt Carla.

Door de Via de Guicciardini lopen zij naar het Palazzo Pitte.

[11]

“Dit paleis is in de 15^e eeuw gebouwd als residentie van de koopman Luca Pitti. In 1549 n. Chr. is het paleis in het bezit van de familie de Medici gekomen waarna leden van de familie hier hebben gewoond tot het uitsterven van het geslacht in 1737 n. Chr. Het groeide uit als schathuis waarin de verschillende generaties van de familie een deel van hun schilderijen, juwelen en luxe bezittingen verzamelden [12]. Daarnaast wilde de familie hiermee aan de buitenwereld de grandeur van een vorstenhuis tonen. Tijdens ons bezichtiging zullen wij zien dat de inrichting en het interieur er vooral op gericht is om indruk op de bezoeker te maken. Hier toont de strijder zijn veroveringen aan – een select deel van – de buitenwereld. Laten wij naar binnen gaan”, zegt Narrator.

[13]

Na het bezoek aan het Paleis zitten Carla, Man en Narrator op een terrasje aan de Via della Sprone.

“Het Paleis Pitti vormt in mijn ogen een overgang van de Renaissance naar een andere tijd, en voor ons een verbinding tussen “Feiten en logica” (binnen de opkomende rede in de Renaissance) met “Intensiteiten en associaties” (in de persoonlijke ontwikkeling door religie, kunst en wetenschap) die wij als volgende aanlegplaats op onze Odyssee naar “Wie ben jij” in Amsterdam gaan aandoen”, zegt Man.

“Tijdens het bezoek aan het Paleis moest ik denken aan een passage uit de IJslandse Egils saga rond het leven van de 10e-eeuwse boer, Viking, krijger en dichter Egill Skallagrímsson [14].

*'Thus counselled my mother,
For me should they purchase
A galley and good oars
To go forth a-roving.
So may I high-standing,
A noble barque steering,
Hold course for the haven,
Hew down many foemen.'* [15]

Of aangepast aan Palazzo Pitti:

*"Aangemoedigd door mijn ouders,
Die voor mij verwierven
Kapitaal en macht
Om uit te gaan roven.
Zo mag ik hoog staan,
Boven het aardse gewoel
Naar eeuwige haven,
En neerslaan alle tegenstand".*

Bij de inwoners van Palazzo Pitti is het gereedschap in de vorm van "wapens en mensen" als verlengstuk van de Viking strijder – die nog zelf voorin de slagorde stond – vervangen door het gereedschap "kapitaal en macht" van de moderne afstandelijke strijder. De moderne strijder heeft zichzelf uit het strijdgewoel teruggetrokken; hij staat als een eenzame heerser hoog boven het leven van alledag. Deze eenzame strijder verslaat de tegenstanders op afstand met een "clean kill" [16]; in werkelijkheid van alledag is deze doodslag altijd uiterst groezelig met de stank van verderf. In Amsterdam hoop ik hier meer over te kunnen tonen. Het Palazzo Pitti is voor mij dood en verstild in de hang naar

– de klassieke valkuil van de strijder – blijvende uitzonderlijke glorie”, zegt Carla.

“Zo waar. Bij jouw weergave van de eenzame heerser moet ik denken aan de almachtige God in de hemel. Kent de Christelijke Goddelijk drie-eenheid ook deze klassiek valkuil van de eenzame strijder? Ik heb ergens gelezen dat zelfs Goden zijn verwickeld in overlevingsdrang. In Amsterdam gaan wij binnen “Intensiteiten en Associaties” onder meer op zoek naar de persoonlijke relatie met God – en de gevolgen daarvan – binnen het Christendom na de Reformatie. Hoe omzeilt een Bodhisattva deze klassieke valkuil? Door nederigheid? Ik weet het niet. Zullen wij vanavond tijdens het laatste avondmaal op dit deel van de zoektocht terugkijken op ons kort bezoek aan Florence? Dan kunnen wij ook enkele plannen maken voor het vervolg van onze Odyssee”, zegt Narrator.

“Dat is goed. Ik stel voor dat wij vanmiddag ieder onze eigen weg gaan”, zegt Man.

“Dat is goed”, zegt Carla.

[1] Bron afbeelding: http://nl.wikipedia.org/wiki/Ponte_Vecchio

[2] Zie bijvoorbeeld: Wetering, Janwillem van de, *De Lege Spiegel*. Amsterdam: De Driehoek, p. 40

[3] Zie ook: http://nl.wikipedia.org/wiki/Corridoio_Vasariano

[4] Bron afbeelding: http://nl.wikipedia.org/wiki/Corridoio_Vasariano

[5] Bron: Norwich, John Julius, *The Popes, A History*, London: Chatto & Windos, 2011, p. 279.

[6] Bron: http://nl.wikipedia.org/wiki/Paus_Leo_X

[7] Bron: http://nl.wikipedia.org/wiki/Maarten_Luther

[8] Bron: http://nl.wikipedia.org/wiki/Paus_Adrianus_VI

[9] Zie ook: Norwich, John Julius, *The Popes, A History*, London: Chatto & Windos, 2011, p. 279 - 298.

[10] Bankroet is in het Italiaans Bancarotta – afkomstig “banca” dat toonbank betekent, en via het latijn “rupta” dat een vervoeging is van het werkwoord “rumpere” dat “breken of schenden” betekent.

[11] Bron afbeelding: http://nl.wikipedia.org/wiki/Palazzo_Pitti

[12] Bron: http://it.wikipedia.org/wiki/Palazzo_Pitti

[13] Bron afbeelding: http://it.wikipedia.org/wiki/Palazzo_Pitti

[14] Zie ook: http://nl.wikipedia.org/wiki/Egils_saga

[15] Uit hoofdstuk 40 van de Egils Saga. Bron: http://sagadb.org/egils_saga.en. Zie ook: Marlantes, Karl, *What it is like to go to war*. London: Corvus, 2012 p. 69 - 70

[16] In het denkraam van een strijder is een “clean kill” met een moeiteloze klap van twee vuistknokkels esthetisch te verkiezen boven neerknuppelen met een steen. Nog esthetischer is het op afstand neerschieten met een mooi vuurwapen in een duel, of in onze tijd met een laserwapen. In onze eeuw is dit uitgemond in een president die persoonlijk door middel van drones tegenstanders in andere landen laat uitschakelen. Zie ook: Marlantes, Karl, *What it is like to go to war*. London: Corvus, 2012 p. 71 - 72

Feiten en logica

Wegen van de Ziel

Carla, Man en Narrator ontmoeten elkaar om zeven uur 's-avonds op het Piazza della Repubblica.

“In dit deel van Florence zien wij uitzonderlijk weelderige kleding in allermooiste etalages van de winkels. Wij hebben nog nauwelijks gesproken over hedendaagse weelde en luxe. Mag ik jullie vanavond uitnodigen voor een luxe diner? Narrator, weet jij een goed modern restaurant voor het laatste avondmaal op dit deel van onze Odyssee?”, vraagt Man aan Narrator.

“Vlakbij is – op een binnenplaats van een Palazzo – een zeer goed hedendaags restaurant van een wereldwijde keten met een menu van relatief eenvoudige Italiaanse gerechten bereid met uitstekende lokale ingrediënten. Enkele dagen geleden heb ik er met een Italiaanse vriend – op zijn uitnodiging – geluncht; de gerechten zijn voortreffelijk”, zegt Narrator.

“Mag ik jullie uitnodigen om daar naartoe te gaan”, zegt Man.

“Het is een genoegen om jouw uitnodiging te accepteren. Ik kom terug op wat wij niet hebben besproken en gezien tijdens ons verblijf in Florence. Wij hebben niet gezien hoe gewone mensen in deze stad leven, werken en denken; dit komt vooral omdat ik maar enkele woorden Italiaans spreek. Wij hebben de vele bezienswaardigheden in deze stad vluchtig – of nog niet – bezocht. Ik denk dat wij in deze stad met gemak een zevenjarige Odyssee kunnen volbrengen naar “Feiten en logica” binnen onze zoektocht naar “Wie ben jij”. Aan de andere kant

hebben wij binnen onze beperkingen ontstellend veel gezien. Wat vinden jullie?”, zegt Carla.

“Door deze poort gaan wij de binnenplaats van het Palazzo in. Man, heb jij de *“Six memos for the next Millennium”* van Italo Calvino al gelezen? Misschien kunnen wij de titels van de zes memo’s gebruiken als begin voor de terugblik op ons bezoek aan Florence; een bezoek dat een groot deel van de geschiedenis van de mensheid omvat”, zegt Narrator.

[1]

“Wij zijn nog vroeg, waar zullen wij gaan zitten, binnen of buiten?”, zegt Man.

“Ik hou van knusheid aan een echte tafel”, zegt Carla.

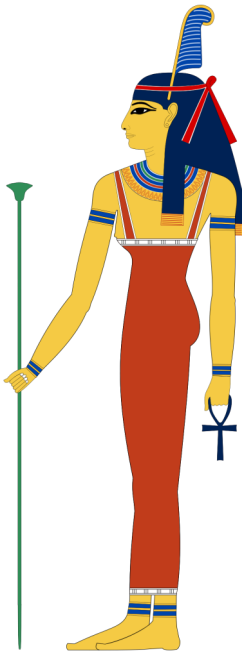
“Dan vragen wij binnen een tafel”, zegt Man.

Nadat zij hun gerechten hebben besteld, gaan zij verder met hun gesprek.

“Om terug te komen op titels van de zes memo’s: ik denk dat er geen discussie mogelijk is of “Lightness” en “Quickness” van toepassing zijn op de manier waarop wij “Feiten en logica” in Florence hebben besproken. Wat denken jullie van de derde titel “Exactitude”? Hebben wij hieraan voldaan?”, vraagt Carla.

“De derde memo van Italo Calvino begint als volgt:

Voor de oude Egyptenaren werd nauwkeurigheid gesymboliseerd door een veer op de weegschaal voor het wegen van de Ziel. Deze lichte veer werd “Maat” [2] – Godin van de Weegschalen – genoemd.” [3]

Vervolgens poogt Italo Calvino de maat van “Exactitude” te definiëren:

“Naar mijn mening betekent “Exactitude” bovenal drie dingen:

- 1. Een goed gedefinieerd en berekend plan voor de taak in kwestie;*
- 2. Een voorstelling van heldere, scherpzinnige, gedenkwaardige en visuele beelden (εικαστικός in het Grieks) en*
- 3. Een taal zo nauwkeurig mogelijk zowel in woordkeus, als in uitdrukking van denken en verbeelding.*

Binnen de beperkingen van “Lightness” en “Quickness” hebben wij – volgens mij – aan deze drie criteria voldaan bij het bespreken van “Feiten en logica”. Daar is ons voorgerecht. Eet smakelijk”, zegt Man.

“Eet smakelijk”, zegt Narrator.

“Eet smakelijk. Ik ben het met jou eens dat – naar onze mening – aan deze criteria is voldaan, maar anderen moeten binnen hun kaders en met hun achtergrond zelf bepalen of hieraan – naar hun mening – is voldaan”, zegt Carla.

“Dat klopt. Ik ben tevreden, maar mijn vader zou een ander verhaal over “Feiten en logica” als manifestatie van het “Alomvattende Een” hebben verteld, dat uitstekend aan deze drie criteria had voldaan. Binnen onze kaders en onze achtergrond hebben wij uitstekend voldaan aan de titels van het vijfde memo “Multiplicity” en het zesde – nooit geschreven – memo “Consistency”; anderen moeten vanuit hun eigen referentiekaders beoordelen of ons verslag voldoet aan veelzijdigheid en samenhang. Ik ben niet zeker of wij recht hebben gedaan aan de titel van het vierde memo “Visibility”. Uiteraard hebben wij een zeer rijke indruk aan bezienswaardigheden opgedaan en wij hebben deze indrukken zichtbaar geplaatst binnen het kader van “Feiten en logica”, maar in het kader van “Intensiteiten en associaties” is een aanvulling van “Visibility” nodig”, zegt Narrator.

“Italo Calvino begint zijn memo “Visibility” met de strofe:

*“Dan regent neder
in de hoge fantasie
van opstandigen” [6].*

Deze strofe komt uit het deel van de toernigen en opstandigen in het Vagevuur – of Louteringsberg – van Dante Alighieris “*De Goddelijk komedie*”; de laatste regel heb ik zelf toegevoegd. Bij de toernigen uit dit deel van de Louteringsberg denk ik aan twee strofen uit het Efeziërs 4:25-32 – een brief van Paulus over eenheid en verscheidenheid – uit het Nieuwe Testament:

“De zon ga niet onder over uw toornigheid”

en

“Weest voor elkander vriendelijk, barmhartig, en vol mededogen”.

Volgens Italo Cavino: *“Regent de “Visibility” – of de verbeeldingskracht – neer vanuit de hemel; of beter gezegd: God zendt deze tot hen”*. Als verduidelijking van verbeeldingskracht haalt Italo Calvino de volgende strofen uit de Louteringsberg van Dante aan:

*Verbeeldingskracht, jij die ons vele malen
Belette op de wereld acht te slaan
Al schalde er een duizendtal cimbalen.*

*Wat drijft jou, buiten onze zinnen, aan?
Een lichtflits, in de hemel vormgegeven,
Vanzelf of door de wil van God ontstaan. [7]*

Verbeeldingskracht omvat onder meer wetenschap, het denkraam van de strijder, barmhartigheid en mededogen. Bij de lichtflits en de hemel denk ik aan het paarlenspel binnen Indra's Net.

Wij hebben in Florence de wereld van de Scholastiek zien overgaan in de verbeeldingskracht van de rede en van het individu, met nieuwe mogelijkheden en beperkingen. Het denkraam van de strijder heeft zich aangepast aan de nieuwe omstandigheden: de individuele strijder streed niet meer voor algehele glorie van zijn samenleving, maar streed voor glorie van zichzelf en zijn nageslacht.

In Amsterdam – tijdens “Intensiteiten en associaties” op onze Odyssee naar “Wie ben jij” – verwacht ik de verbeeldingskracht tijdens en na de reformatie – en de beeldenstorm als reactie op de Scholastiek en de

uitwassen van de Renaissance – van de opstandigen in Holland te ontwaren. *“Dan regent neder in de hoge fantasie van de opstandigen”*:

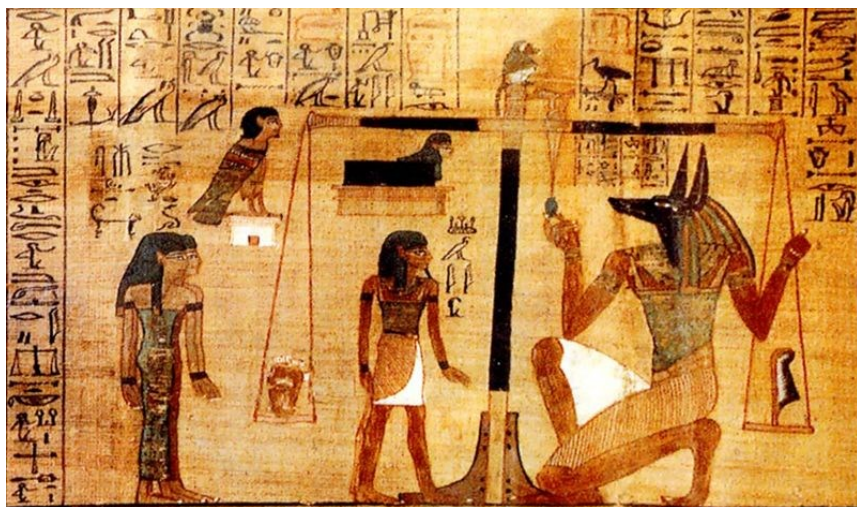
- een directe relatie met God binnen een verzuilde samenleving;
- een ongekennde beeldingskracht in de schilderkunst gekoppeld aan een beeldenstorm binnen de religie;
- een rijkdom, benepenheid en onbehagen verkregen door handel en uitbuiting;
- een gewijzigd denkraam van de strijder gericht op rentmeester Gods, en op zuinigheid en profijt als vooruitzicht op het hiernamaals.

Een eerste glimp van deze verbeeldingskracht van de opstandigen hebben wij gezien in de blauwe zalen van het Uffizi met schilderijen van Hollandse meesters uit de Gouden Eeuw. Dit is ons laatste avondmaal in de beschouwing van de renaissance in Florence tijdens onze Odyssee naar “Wie ben jij”. Zullen wij nu van ons hoofdgerecht gaan genieten?”, zegt Man.

[8]

“Bij het overzien van de geschiedenis van de mensheid binnen de ontstellende rijkdom aan verbeeldingskracht van Indra’s Net, en binnen de reikwijdte van onze zoektocht, hebben wij bij “Feiten en logica” naar mijn mening “Maat” weten te houden bij het wegen van de Ziel. Wij hadden eindeloos kunnen blijven dwalen in de krochten van de hel, zwerven op de flanken van de Louteringsberg, opgaan in de hemel – zoals vanavond bij dit diner. Maar wij hebben met hoop en troost dit onderdeel van de Odyssee volbracht. Laten wij het tweede deel van “Visibility” – *“De regen aan verbeeldingskracht van de opstandigen”* – voortzetten in Amsterdam tijdens “Intensiteiten en associaties”, zegt Narrator.

[9]

“Bij “Eenheid en verscheidenheid” in de brief van Paulus aan de Efeziërs en bij *“Verbeeldingskracht die ons vele malen belette op de wereld acht te slaan”* denk ik tegelijkertijd dat wij allen in onze drang tot overleven – in een of andere vorm, bijvoorbeeld als manifestatie van het “Alomvattende Een” – zijn verbonden met het “denkraam van de

strijder” met zijn verbeeldingskracht die in een lichtflits een manifestatie creëert en transformeert. Wij ontkomen niet aan dit denkraam wanneer wij ons de vragen stellen hoe wij verder zullen leven [10]; hoe wij een plaatsje onder de zon, sterrenhemel en hiernamaals zullen verwerven of behouden. Wij – levende mensen en Goden(?) – zijn opstandigen wanneer wij opstaan voor een nieuwe dag met nieuwe verbeeldingen. Misschien kunnen wij dit denkraam ontlopen door richtingloos te vervloeien met het oneindige “Alomvattende Een”, maar deze volkomen overgave – die volkomen voorbij gaat aan de bewuste actie van zelfmoord – is niet velen van ons gegeven. Ik denk dat wij als levende wezens het denkraam van de strijder niet kunnen ontlopen; wij kunnen binnen dit denkraam alleen maar “Maat” houden – met mededogen en zorg – bij het wege van de Ziel”, zegt Carla.

“Jij hebt gelijk voor dit deel van onze zoektocht. Misschien hebben de latere delen “Leegte” en “Zeven andere werkelijkheden” op onze Odyssee nog verrassingen”, zegt Man.

“Ik ben benieuwd. Daar is ons nagerecht. Morgenochtend vertrekken Man en ik heel vroeg naar het vliegveld. Hoe ga jij naar Amsterdam?”, zegt Carla.

“Ik reis over land en ik beslis op het laatste moment welke trein of bus ik zal nemen. Hoewel ik vele jaren geleden de spiegelwereld van geheime diensten achter mij heb gelaten, moet ik er rekening mee houden dat deze diensten nog steeds interesse in mij hebben; ik probeer inzage in mijn identiteit zoveel mogelijk te vermijden. Over een ruime week verwacht ik bij jullie in Amsterdam te zijn voor het vervolg van onze Odyssee”, zegt Narrator.

[1] Bron afbeelding: <https://plus.google.com/photos/at/105332456211449523631?hl=nl>

[2] Maat is als Godin in het Egypte van de vroege farao's de verpersoonlijking van waarheid, stabiliteit, rechtvaardiging en kosmische orde. Later wordt Maat de maatstaf voor de hoofdrol van de farao. Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Ma%C3%A4t>

[3] Vertaald uit: Calvino, Italo, *Six Memos for the next Millennium*. New York: Vintage Books, 1993, p. 55

[4] Bron afbeelding: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Ma%C3%A4t>

[5] Bron afbeelding: <http://obika.com/portal/IT/it/dove-siamo/ristorante-firenze/tornabuoni/>

[6] Bron eerste en tweede regel: Dante "*Purgatorio*" XVII.25. De derde regel is toegevoegd door Jan van Origo.

[7] Dante "*Purgatorio*" XVII.13-18; vertaling uit: Dante Alighieri, *De goddelijk komedie*. Amsterdam: Atheneum – Polak & Van Gennep, 2008, p. 282

[8] Bron afbeelding: <http://obika.com/portal/IT/it/dove-siamo/ristorante-firenze/tornabuoni/>

[9] Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/Maat>

[10] Zie ook: Camus, Albert, *De Mythe van Sisyfus*. Amsterdam: De Bezige Bij, 1975, p. 7.

Met Dank

Zonder de bekende adem die in één zucht het volledige heelal van begin tot einde vormt, is dit boek niet mogelijk. Ik ben mijn dank verschuldigd aan de eeuwige wind – in Sanskriet वात of vāta – als manifestatie van deze adem.

Oneindig veel hulp heb ik bij het schrijven van het boek ontvangen van alle manifestaties in het heelal die in haar ontelbare variëteiten bestaan.

Als mens erken ik mijn diepe dankbaarheid aan het heelal en de wereld waar wij in leven. Het ontstaan van dit boek vindt plaats in deze omgeving; zonder dit is een boek niet mogelijk.

Mijn dankbaarheid ben ik verschuldigd aan de bijdrage van alle vrouwen, mannen, moeders, vaders, kinderen, zwervers, jager-verzamelaars, landbouwers, ambachtslieden, krijgers, monniken, priesters, heersers, wetenschappers en mensen niet vermeld vanaf het begin tot nu; zonder dit is een boek niet mogelijk.

Ons heelal en de wereld zijn door vele geleerden op talloze manieren bestudeerd. Zonder de uitkomsten van deze onderzoeken zou dit boek niet kunnen bestaan. Ik heb diepe erkentelijkheid voor alle studies.

Speciaal dank ik:

o mijn vader en moeder, zussen en familie,

o vrienden en collegae,

o docenten, scholen en universiteit,

o dorpen waar ik heb gewoond, scholen die ik heb bezocht en plaatsen waar ik heb gewerkt.

Zonder de voortdurende steun van Marieke mijn vrouw, en Hanna en Jaap onze kinderen, zou het schrijven van dit boek niet hebben plaatsgevonden. Zij gaven onschatbare bijdragen.

Mogelijke fouten en omissies in dit boek zijn uitsluitend mijn verantwoordelijkheid.

Er is gestreefd naar een volledige verwijzingen. Wordt een verwijzing ten onrechte niet vermeld, dan verzoek ik deze omissie bij mij te melden.

Beeldmateriaal meestal onder Creative Commons License is onder vermelding van de bron bij de tekst gevoegd. Mochten eigenaren van beeldmateriaal hun copyright willen laten gelden, dan verzoek ik dit aan mij kenbaar te maken. Uiteraard zal ik het betreffende beeldmateriaal aanpassen aan de wensen van de rechtmatige eigenaren.

Aanhalingen uit andere teksten zijn cursief onder bronvermelding in de tekst opgenomen. Deze aanhalingen vallen buiten de Creative Commons License. Op deze aanhalingen rust een andere vorm van auteursrecht.

Bibliografie

Aitken, Robert, *Encouraging Words, Zen Buddhist Teachings for Western Students*. New York: Pantheon Books, 1993

Aitken, Robert, *The Gateless Barrier, The Wu-men Kuan (Mumonkan)*. New York: North Point Press, 2000

Armstrong, Karen, *De Grote Transformatie – Het Begin van onze Religieuze Tradities*. Amsterdam: De Bezige Bij, 2006

Armstrong, Karen, *Een Geschiedenis van God – Vier Duizend Jaar Jodendom, Christendom en Islam*. Amsterdam: De Bezige Bij, 1995

Anthony, David W., *The Horse, the Wheel and Language*. Princeton: Princeton University Press, 2007

App, Urs, *Master Yunmen*. New York: Kodansha International, 1994

Arberry, A.J., *Mystical Poems of Rūmī, Volume 1 and 2*. Chicago: The University of Chicago Press, 1991

Arnason, H.H., *A History of Modern Art*. London: Thames and Hudson, 1979

Arsuaga, Juan Luis, *Het halssieraad van de Neanderthaler – Op zoek naar de eerste denkers*. Amsterdam: Wereldbibliotheek, 1999

Ayto, John, *Word Origins – The hidden Histories of English Words from A to Z*. London: A & C Black Publishers, 2008

Badrinath, Chaturvedi, *The Mahābhārata – An Inquiry in the human Condition*. New Delhi: Orient Longman Private Limited, 2006

Bakhtiar, Laleh, *Sufi, Expression of the Mystic Quest*. London: Thames & Hudson, 2004

Ball, Philip, *Critical Mass – How One Thing Leads to Another*. London: Arrow Books, 2005

Barker, Graeme, *The Agricultural Revolution in Prehistory – Why did Foragers become Farmers?* Oxford: Oxford University Press, 2009

Basham, A.L., *The Wonder that was India*. London: Sidgwick & Jackson, 1979

Beck, Charlotte Joko, *Alle dagen Zen*. Amsterdam: Karmak, 1996

Beck, Charlotte Joko, *Niets Bijzonders*. Amsterdam: Karmak, 1997

Berger, John, *Into Their Labours - Pig Earth, Once in Europa, Lilac and Flag - A Trilogy*

Beyens, Louis, *Het Masker van de Raaf – Leven in het Noordpoolgebied*. Amsterdam: Atlas, 1997

Beyens, Louis, *De Graangodin – Het ontstaan van de landbouwcultuur*. Amsterdam: Atlas, 2004

Blyth, R.H., *Zen and Zen Classics – Volume 1 and 2*. Tokyo: The Hokuseido Press, 1964

Buber, Martin, *Ik en Jij*. Utrecht: Erven J. Bijleveld, 2010

Burrow, T., *The Sanskrit Language*. Delhi: Motilal Banarsidass, 2001

Calvin, William H., *De Rivier die tegen de Berg opstroomt – een reis naar de oorsprong van de aarde en de mens*. Amsterdam: Bert Bakker, 1992

Calvino, Italo, *Six Memos for the next Millennium*. New York: Vintage Books, 1993

Camus, Albert, *De Mens in Opstand*. Amsterdam: De Bezige Bij, 1974

Camus, Albert, *De Mythe van Sisyfus*. Amsterdam: De Bezige Bij, 1975

Castaneda, Carlos, *The Teachings of Don Juan: A Yaqui Way of Knowledge*. New York: Simon and Schuster, 1974

Chadwick, Robert, *First Civilizations*. London: Equinox Publishing, 2005

Chari, S.M. Srinivasa, *The Philosophy of the Upanishads*. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers, 2002

Chen, Ellen M., *The Tao Te Ching*. St. Paul: Paragon House, 1989

Cleary, Thomas, *Book of Serenity: One Hundred Zen Dialogues*. Boston: Shambhala, 1998

Cleary, Thomas, *Classics of Buddhism and Zen, Volume 1 – 5*. Boston: Shambhala, 2002

Cleary, Thomas, *Entry Into the Inconceivable: An Introduction to Hua-yen Buddhism*. Boston: Shambhala, 2002

Cleary, Thomas, *The Blue Cliff record*. Boulder: Prajñā, Press, 1977

Cleary, Thomas, *Secrets of the Blue Cliff record*. Boston: Shambhala, 2000

Cleary, Thomas, *The Flower Ornament Scripture, a Translation of the Avatamsaka Sutra*. Boston: Shambhala, 1993

Coleman, James William, *The new Buddhism, The Western Transformation of an Ancient Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 2001

Cook, Francis, *Hua-Yen Buddhism: The Jewel Net of Indra*

Confucius, *The Analects*. Harmondsworth: Penguin Books, 1979

Conze, Edward, *Buddhist Wisdom: The Diamond Sutra and The Heart Sutra*. New York: Vintage Books, 2001

Conze, Edward, *The Large Sutra on Perfect Wisdom*. Berkeley: University of California Press, 1984

Crefeld, Martin van, *The Culture of War*, New York: Ballantine Books, 2008

Dante Alighieri, *De goddelijk komedie*. Amsterdam: Atheneum – Polak & Van Genneep, 2008

Dasgupta, Surendranath, *A History of Indian Philosophy, Vol. I – V*. London: Cambridge University Press, 1957

Dickinson, Emily, *The Complete Poems of Emily Dickinson*. London: Faber, 1977

Drift, Carla, *Man Leben – Een Leven, Een Biografie*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012

Eckhart, *Deutsche Predigten*. Zürich: Manesse Verlag, 1999

Eckhart, *Over God wil ik zwijgen - De Traktaten*. Groningen: Historische Uitgeverij, 1999

Eckhart, *Over God wil ik zwijgen - Preken*. Groningen: Historische Uitgeverij, 2001

Eliade, Mircea, *A History of Religious Ideas, Volume 1*. Chicago: The University of Chicago Press, 1982

Eliade, Mircea, *A History of Religious Ideas, Volume 2*. Chicago: The University of Chicago Press, 1982

Eliade, Mircea, *A History of Religious Ideas, Volume 3*. Chicago: The University of Chicago Press, 1982

Eliade, Mircea, *Shamanism – Archaic Techniques of Ecstasy*. Princeton: Princeton University Press, 2004

Fanu, Mark Le, *The Cinema of Andrei Tarkovsky*. London: BFI Publishing, 1987

Feyter, Theo de, *Het Gilgamesj-epos*. Amsterdam: Atheneum, Polak & Van Gennip, 2011

Fortson, Benjamin W., *Indo-European Language and Culture – an Introduction*. Oxford: Blackwell Publishing, 2004

Fromm, Erich, *Escape from Freedom*. New York: Rinehart & Co, 1941

Fromm, Erich, *The Forgotten Language*. New York: Rinehart & Co, 1951

Fromm, Erich, *Gij zult zijn als Goden*. Utrecht: Erven J. Bijleveld

Fynn, Anna and Mister God. London: HarperCollins 1998

Gardner, Dan, *Risk – The Science and Politics of Fear*. London: Virgin Books, 2009

Glassman, Bernie, *Bearing Witness, A Zen Master's Lessons in Making Peace*. New York: Bell Tower, 1998

Glassman, Bernie, *Infinite Circle, Teachings in Zen*. Boston: Shambhala, 2002

Glassman, Bernie & Fields, Rick, *Instructions to the Cook*. New York: Bell Tower, 1996

Goldsworthy, Adrian, *In the Name of Rome – The Men who won the Roman Empire*. London: Phoenix, 2004

Green, James, *The Recorded Sayings of Zen Master Joshu*. Boston: Shambhala, 1998

Hale, John R., *Lords of the Sea – The epic Story of the Athenian Navy and the Birth of Democracy*. London: Penguin books, 2009

Hanson, Victor Davis, *A War like no other – How the Athenians an Spartans fought the Peloponnesian War*. London: Methuen, 2005

Heine, Steven, *Opening a Mountain : Koans of the Zen Masters*. Oxford: Oxford University Press, 2002

Heschel, Abraham Joshua, *De mens is niet alleen - De ervaring van Gods aanwezigheid*. Utrecht: Kok, 2011

Heschel, Abraham Joshua, *God zoekt de mens – Een filosofie van het jodendom*. Amsterdam: Uitgeverij Abraxas Amsterdam, 2011

Histoire de la vie privée. Tome 1: De l'Empire romain à l'an mil. Red. Ariès, Philippe & Duby, George.

Histoire de la Vie privée. Tome 2: De l'Europe féodale à la Renaissance. Red. Ariès, Philippe & Duby, George.

Histoire de la Vie privée. Tome 3: De la Renaissance aux Lumières. Red. Ariès, Philippe & Duby, George.

Histoire de la Vie privée. Tome 4: De la Revolution à la grande Guerre. Red. Ariès, Philippe et al.

Histoire de la Vie privée. Tome 5: De la première Guerre mondiale à nos jours. Red. Ariès, Philippe et al.

Holstein, Alexander. *Pointing at the Moon*. Rutland: Charles E. Tuttle Company, 1993

Hughes, Robert, *De Schok van het Nieuwe – Kunst in het Tijdperk van Verandering*. Utrecht: Veen, 1991

Huxley, Aldous, *The Doors of Perception*. 1954

Huxley, Aldous, *The Devils of Loudun*. 1953

Isa Upanishad. Amsterdam: Stichting Ars Floreat, 2003

Johnston, Sarah Iles (ed.), *Religions of the Ancient World – a Guide*. Cambridge: Harvard University Press, 2004

Joyces, James, *Ulysses*. London: The Bodley Head, 1969

Joyces, James, *Ulysses*. Amsterdam: De Bezige Bij, 1975

Kagan, Donald, *The Peloponnesian War – Athens and Sparta in savage Conflict 431 - 404 BC*. London: Harper and Collins Publishers, 2003

Kapleau, Philip, *The Three Pillars of Zen*. New York: Anchor Books: 1980

- Kapleau, Philip, *Zen: Dawn in the West*. New York: Anchor Books: 1980
- Katō, Yoshirō Tamaru, e.a., *The Threefold Lotus Sutra*. Tokyo: Kosei Publishing Co, 1999
- Keegan, John, *A History of Warfare*. London: Pimlico, 2004;
- Keen, David, *Useful Enemies – When waging wars is more important than winning them*. New Haven and London: Yale University Press, 2012
- Keizan Jōkin, *Denkōroku, The Record of the Transmission of the Light*. Mount Shasta: Shasta Abbey Press, 2001
- Kelly, Fergus, *A Guide to Early Irish Law*. Dublin: Duldalgan Press, 2005
- Kelly, Fergus, *Early Irish Farming*. Dublin: Duldalgan Press, 2000
- Kennett, Jiyu, *How to grow a Lotus Blossom*. Mount Shasta: Shasta Abbey, 1977
- Kennett, Jiyu, *The Wild, White Goose – Volume I & II*. Mount Shasta: Shasta Abbey, 1977 - 1978
- Kennett, Jiyu, *Zen is Eternal Life*. Emeryville: Dharma Publishing, 1976
- Klostermaier, Klaus K., *A Survey of Hinduism*. Albany: State University of New York Press, 2007
- Kopland, Rutger, *Verzamelde gedichten*. Amsterdam: Uitgeverij G.A. van Oorschot, 2010
- Kuiper, P.C., *Ver Heen*. 's-Gravenhage: SDU Drukkerij, 1988
- Leben, Man, *Narrator – Een Weg*. Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2013
- Leighton, Taigen Dan & Okumura, Shohaku, *Dōgen's Extensive Record*. Boston: Wisdom Publications, 2004
- London, J.E., *Song of Wrath – the Peloponnesian war begins*. New York: Basic Books, 2010
- Lewis, Franklin D., *Rumi, Past and Present, East and West*. Oxford: Oneworld, 2003
- Lewis-Williams, David & Pearce, David, *Inside the neolithic Mind*. London: Thames & Hudson, 2009
- Lopez, Donald S., *The Heart Sutra explained*. Delhi: Sri Satguru Publications, 1990

Luk, Charles, *The Sūraṅgama Sūtra*. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers, 2001

Luijpen, W., *Fenomenologie en Atheïsme*. Leuven: W. Vergaelen, 1979

Luijpen, W., *Nieuwe inleiding tot de existentiële fenomenologie*. Utrecht: Het Spectrum, 1976

MacCulloch, Diarmid, *Christianity – The first three thousand Years*. New York: Viking, 2010

Major B.D. Basu ed., *The Upanishads, Volume 1*. New Delhi: Cosmo Publications, 2007

Major B.D. Basu ed., *Chhandogya Upanishad, Volume 3*. New Delhi: Cosmo Publications, 2007

Major B.D. Basu ed., *Studies in the first Six Upanishads; and the Isa and Kena Upanishads, Volume 23*. New Delhi: Cosmo Publications, 2007

Mallory, J.P. & Adams, D.Q., *The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World*. Oxford: Oxford University Press, 2007
Mallory, J.P., *In Search of the Indo-Europeans*. New York: Thames & Hudson, 2005

Maslow, Abraham, *A Theory of Human Motivation*. Psychological Review, 50, 370-396 1943

Maurer, Walter Harding, *The Sanskrit Language - an Introductory Grammar and Reader*. London: RoutledgeCurzon, 2001

McEvelley, Thomas, *The Shape of Ancient Thought – Comparative Studies in Greek and Indian Philosophies*. New York: Allworth Press, 2002

McGrath, Kevin, *STRĪ women in Epic Mahābhārata*. Cambridge: Ilex Foundation, 2009

McGrath, Kevin, *The Sankrit Hero – Karṇa in Epic Mahābhārata*. Leiden: Brill, 2004

Marlantes, Karl, *What it is like to go to war*. London: Corvus, 2012

Merleau-Ponty, Maurice, *Fenomenologie van de waarneming*. Amsterdam: Boom, 2009

Merzel, Dennis Genpo, *The Path of the Human Being*. Boston: Shambhala, 2003

Michaels, Axel, *Hinduism*. Princeton: Princeton University Press, 2004

Mieroop, Marc van de, *A History of the Ancient Near East*. Oxford: Blackwell Publishing, 2004

Milliken, William F. & Milliken, Douglas L., *Race Car Vehicle Dynamics*. Warrendale: SAE, 1995 P. 833

Nārāyana, Narrator, "Carla Drift – Een Buitenbeentje, Een Biografie". Amsterdam: Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012

Nicholson, Reynold A., *The Mathnawi of Jalālu'ddin Rūmī, Books I – VI*. Cambridge: Biddles Ltd, 2001

Nishijima, Gudo & Cross, Chodo, *Master Dogen's Shobogenzo – Books 1 – 4*, Woking: Windbell Publications, 1994

Norwich, John Julius, *The Popes, A History*, London: Chatto & Windos, 2011

Nyogen Senzaki & McCandless, Ruth. *The Iron Flute – 100 Zen Kōans*. Rutland: Charles E. Tuttle Company, 1985

Origo, Jan van, *Wie ben jij – Een verkenning van ons bestaan – 1*. Omnia – Amsterdam Uitgeverij, 2012

Ostler, Nicholas, *Empires of the Word – A Language History of the World*. New York: Harper Collins, 2005

Pirsig, Robert M., *Lila, an Inquiry in Morals*. London: Bantam Press, 1991

Pollock, Sheldon, *The Language of the Gods in the World of Men – Sanskrit, Culture, and Power in the premodern India*. Berkeley: University of California Press, 2006

Porter, Bill, *Road to Heaven - Encounters with Chinese Hermits*. Berkeley: Counterpoint, 1993

Porter, Bill, *Zen Baggage*, Berkeley: Counterpoint, 2009

Potok, Chaim, *Omzwervingen*, 's-Gravenhage: BZZTôH 1999

Proust, Marcel, *De kant van Swann*, Amsterdam: De Bezige Bij, 1986

Quammen, David, *Spillover – Animal infections and the next human pandemic*. New York: W.W. Norton & Company, 2012

- Radhakrishnan & Moore, *A Source Book in Indian Philosophy*. Princeton: Princeton University Press, 1973
- Red Pine (Bill Porter), *Lao-Tzu's Tao Te Ching*. San Francisco: Mercury House, 1996
- Red Pine (Bill Porter), *Lao-Tzu's Tao Te Ching (revised edition)*. Port Townsend: Copper Canyon Press, 2006
- Red Pine (Bill Porter), *The Diamond Sutra*. New York: Counterpoint, 2001
- Red Pine (Bill Porter), *The Heart Sutra*. Washington D.C.: Shoemaker & Hoard, 2004
- Robb, Graham, *The discovery of France*. London: Picador, 2007
- Rond, Mark de, *The last Amateurs*, Cambridge: Icon Books, 2008
- Sargeant, Winthrop, *The Bhagavad Gītā*. Albany: State New York University Press, 1994
- Sartre, Jean-Paul, *Being and Nothingness*. New York: Washington square press: 1977
- Schumann, Hans Wolfgang, *De Historische Boeddha*. Rotterdam: Asoka, 1998
- Sekida, Katsuki, *Two Zen Classics – Mumonkan & Hekiganroku*. New York: Weatherhill, 1977
- Sekida, Katsuki, *Zen Training – Methods and Philosophy*. New York: Weatherhill, 1981
- Senzaki, Nyogen, *Eloquent Silence: Gateless Gate*. Boston: Wisdom Publications, 2008
- Sheng Yen, *Footprints in the Snow – the Autobiography of a Chinese Buddhist Monk*. New York: Doubleday, 2008
- Skyenner, Robin & Cleese, John, *Life and how to survive it (Over het leven)*, Utrecht: Kosmos-Z&K Uitgevers, 1996
- Shibayama, Zenkei, *A Flower Does not Talk, Zen Essays*. Tokyo: Charles E. Tuttle, 1997
- Shibayama, Zenkei, *The Gateless Barrier, Zen Comments on the Mumonkan*. Boston: Shambhala, 1974

Yamada Kôun Roshi, *Hekiganroku, Die Niederschrift vom blauen Fels*. München: Kösel-Verlag, 2002

Yamada Kôun Roshi, *Gateless Gate (Mumonkan)*. Tucson: The University of Arizona Press, 1990

Yogananda, Paramahansa, *The Bhagavad Gîtâ*. Los Angeles: Self-Realization Fellowship, 2001

Index

A

Ahrendt, Hannah, 145
Aldus, 77, 80, 81, 82, 87, 90
Alomvattende Een, 112, 127, 132, 134, 161, 164, 165
Amsterdam, 10, 15, 17, 28, 37, 38, 46, 55, 65, 74, 85, 92, 97, 100, 110, 117,
119, 120, 130, 136, 145, 152, 153, 154, 155, 162, 164, 165, 166
Aquino, Thomas van, 16
Arjuna, 34, 35, 115, 116, 117, 120, 123, 131, 135, 136, 142
Ark, 100, 138, 145
Arno, Rivier, 69, 74, 138, 147
Arsuaga, Juan Luis, 15
Ātman, 33, 34, 81
Atomisme, 58
Avatamsaka Sutra, 38, 77

B

Badrinath, Chaturvedi, 38, 55, 130, 136
Baptisterium San Giovanni, 57, 64, 65, 67, 74
Basilica di Santa Croce, 13, 16, 91, 93
Basilica di Santa Maria Novella, 30, 118, 121
Basilica Santa Maria del Santo Spirito, 22
Basilica van San Lorenzo, 41, 43
Beyens, Louis, 15
Bhagavad Gītā, 115, 116, 120, 122, 123
Bhikṣu, 104, 118

Bodhisattva, 112, 119, 144, 147, 148, 154
Boeddhisme, 10, 34, 35, 77, 83, 90, 136
Boeddhistische verlichting, 82, 112, 119
Botticelli, 24
Brahman, 33, 38, 104, 115, 120, 124, 125, 133
Brunelleschi, 22
Buber, Martin, 88, 90, 91, 92, 93

C

Calvin, William H, 55
Calvino, Italo, 29, 37, 158, 159, 160, 161, 162, 166
Camus, Albert, 166
Cappella Brancacci, 14, 17, 19
Cappelle Medicee, 41, 42
Christendom, 13, 95, 122, 154
Christus, 16, 95, 100, 102, 103, 109, 118, 121, 122
Clean kill, 153, 155
Cleary, Thomas, 38, 46, 85, 110, 119
Consistency, 29, 161
Cook, Francis, 38

D

Dante, Alighieri, 130, 161, 162, 166
De Goddelijk komedie, 161
Denkkader van de strijder, 132, 134
Deterministisch, 12
Deus ex homine, 118
Deus ex machina, 118
Dharmakshetra, 35, 38, 81, 115, 120, 123
Dharma, 10, 34, 38, 41, 77, 79, 120, 133
Dood, 121, 124, 127, 130

Drift, Carla, 46

Dürer, Albrecht, 24, 25, 26, 27, 28

E

Efeziërs, Brief aan de, 161, 164

Egill Skallagrímsson, 152

Egils saga, 152

Eliade, Mircea, 16, 55

Epiklese, 102, 103, 109

Eucharistieviering, 102, 119

Evam, 77, 84, 87, 88, 90

Evangelisten, 122

Exactitude, 29, 159, 160

F

Fa-Tsang, 73, 74, 77, 84, 85

Florence, 11, 13, 14, 16, 17, 27, 28, 46, 57, 65, 71, 74, 92, 101, 111, 138, 144,
149, 150, 154, 157, 158, 159, 162, 163

Fromm, Erich, 97, 99, 100

G

Galileo Galileï, 13

Geboorte van Venus, 24

Gefragmenteerd, 58, 61

Genesis, Boek, 100, 139

Geordende chaos, 27, 47, 58, 61, 63

Gestalt, 77, 81, 85

God, 10, 12, 13, 32, 41, 49, 50, 55, 65, 72, 73, 74, 75, 84, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 95, 96, 97, 99, 104, 115, 116, 118, 121, 122, 126, 140, 149, 154, 162, 163

Godelijke gedaante, 35, 73, 93, 115, 116, 117

Gödel, Kurt, 62, 63, 64, 67, 72, 73, 88

Goden, 35, 46, 85, 100, 133, 144, 154, 165

Godsdienstoorlogen, 59

H

Hart Sūtra, 41, 111

Heidegger, Martin, 106, 110

Heilige Communie, 127

Heilige Geest, 96, 102, 103, 109, 118

Heisenberg, Werner, 62, 65

Hendrik VIII, 150

Heschel, Abraham, Joshua, 32, 37, 38, 41, 46, 73, 74, 90, 91

Hindoeïsme, 117, 122

Holisme, 58

Hondsdoelheid, 95

Hua-Yen Buddhism, 38, 77, 83, 85

I

Imperator, 134, 143

Incarnaties, 99

India, 49, 114, 122, 133, 143

Indra, 7, 10, 27, 34, 38, 77, 91, 97, 103, 110, 113, 114, 115, 118, 122, 124, 126, 127, 133, 148, 162, 164

Indra's Net, 27, 34, 77, 91, 97, 103, 110, 113, 115, 118, 122, 124, 126, 127, 133, 148, 162

Intuitionistische, 63

Īś, 122, 130

Ish, 122

Īśvara, 114, 116, 120

J

Johnston, Sarah Iles (ed.), 16

K

Katholieke kerk, 13, 95, 102, 109, 118, 130, 150

Kaurava neven, 115

Keen, David, 145

Khandava bos, 135, 136, 142

Klassieke logica, 63

Kopland, Rutger, 54, 55

Kṛṣṇa, 35, 97, 99, 104, 108, 113, 114, 115, 116, 117, 121, 122, 135, 136, 142

Kshatriya kaste, 144

Kuhn, Thomas, 48, 64

Kurukshetra, 35, 38, 81, 115, 120, 123

Kwantummechanica, 53, 62, 63

L

Leben, Man, 28, 46, 85, 100, 119, 120, 136

Leidsman, 35, 115, 117

Lendon, J.E, 145

Lewis-Williams, David & Pearce, David, 15

Lightness, 29, 159, 160

Lineaire differentiaalvergelijkingen, 53

Logica, 9, 11, 12, 15, 17, 27, 29, 31, 35, 39, 47, 48, 51, 57, 58, 63, 67, 73, 74,
75, 85, 87, 93, 101, 111, 112, 121, 131, 137, 147, 157, 159, 160, 161, 164

Louteringsberg, 161, 162, 164

Luca Giordano, 139, 140
Luciferdoosje, 61, 137
Luijpen, Prof. Dr. W. 35, 54, 64, 74
Luther, Maarten, 150

M

Maat, 159, 164, 165, 166
MacCulloch, Diarmond, 16, 100
Mahābhārata, 34, 35, 38, 53, 55, 81, 83, 87, 115, 117, 120, 122, 123, 125,
130, 132, 136, 144, 145
Mallory, J.P. & Adams, D.Q, 16
Marlantes, Karl, 145, 155
Masaccio, 19, 20
Masolino da Panicale, 19
Mausoleum, 41, 42, 43
Medici, de, 41, 42, 128, 131, 135, 137, 138, 139, 140, 143, 144, 148, 149,
150, 151
Medici, Cosimo de, 138, 140
Medici, Giovanni de, 149
McGrath, Kevin, 145
Merleau-Ponty, Maurice, 55
Messias, 95, 96, 122
Michelangelo, 22, 28, 67, 84, 149, 150
Mṛtyu, 124, 125, 130, 131
Multiplicity, 29, 161

N

Nārāyana, 28, 55, 65, 85, 92, 104, 105, 108, 115, 120
Nārāyana, Narrator, 28, 55, 65, 85, 92
Nieuwe Testament, 93, 100, 122, 161

Norwich, John Julius, 155

O

On Photography, 26, 28

Ontologisch bewijs, 72, 73, 74

Ontwaken van Geloof, 81, 83

Onvolledigheidsstellingen, 62, 63, 64, 67

Opstandigen, 161, 163, 164, 165

Origo, Jan van, 10, 28, 37, 38, 55, 85, 100, 110, 130, 136, 145

Oude Testament, 10, 13, 35, 46, 48, 93, 100, 139

P

Palazzo Pitti, 144, 147, 148, 153

Pāṇḍavaḥ broers, 115, 123, 131

Parameshvara, 116, 120

Particularisme, 58

Paulus, Brief van, 161, 164

Paus Adrianus VI, 150

Paus Clemens VII, 150

Paus Johannes Paulus II, 13, 130

Paus Leo X, 149, 150

Pauselijke bul - Ineffabilis Deus, 118

Peloponnesische oorlog, 143

Piazza del Carmine, 14, 17

Piazza di Madonna degli Aldobrandini, 42

Piazza di Santa Croce, 74, 75

Piazza Massimo D'Azeglio, 104, 110

Pluralisme, 58

Polytheïsme, 75, 77

Pont Vecchio, 147, 148, 150

Popper, Karl, 48, 64

Porta del Paradiso, 59, 67, 68, 69, 83
Purgatorio, 166

Q

Quammen, David, 100
Quickness, 29, 159, 160

R

Radhakrishnan, S, 120
Rede, 13, 152, 162
Renaissance, 11, 12, 13, 14, 16, 19, 22, 24, 26, 41, 45, 51, 152, 163
Revolutie, 48, 49, 50, 53, 59, 63
Rome, 17, 150

S

Saṃsāra, 77, 85, 87
San Lorenzo Basiliek, 150
Santa Maria del Carmine, 14, 17
Sartre, Jean Paul, 26, 142, 145
Schimmel, 95
Scholastiek, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 45, 49, 50, 55, 162
Sein und Zeit, 106, 110
Shānti, 114, 119
Śīla, 132, 133, 134, 135, 136
Six memos for the next Millennium, 29, 37, 158, 166
Sixtijnse kapel, 150
Sontag, Susan, 28
Stewart, Ian, 55, 65
śūnya, 41

śūnyata, 77, 79, 80, 85
Superintuitionistische, 63
Symbolen, 63, 64, 82, 101, 102, 104, 105

T

Talmoed, 97
Tenach, 93, 97, 100
Trompe d'oeil, 18
Tweede Wereld Oorlog, 148

U

Uffizi, Palazzo degli, 21, 24, 28, 148, 149, 163
Universeel, 57, 58, 61
Upanishad, 33, 35, 38, 49, 53, 55, 80, 83, 87, 104, 110

V

Vagevuur, 150, 161
Vasari Corridor, 147, 148, 150
Venus van Willendorf, 16
Vier Evangeliën, 122
Vietcong-strijders, 142
Visibility, 29, 161, 162, 164
Vorenkamp, Dirck, 74, 84, 85
Vrijheid tot, 97
Vrijheid van, 97
Vyāsa, 123, 124

W

Waarachtige Man, 105, 106, 108, 110, 117, 125, 130

Wegen van de Ziel, 159, 164, 165

Wet van oorzaak en gevolg, 85, 96, 117, 122, 126

Wetering, Janwillem van de, 155

Wittgenstein, Ludwig, 79, 85

Z

Zen leraren, 148

Zen Meester, 113

Zhaozhou, 112, 117, 119

